

AYDIN ÖZKAN KOLEKSİYONU'NDAKİ İSLAMİ SİKKELER

Yüksek Lisans Tezi

Suna DENİZ

Eskişehir 2022

AYDIN ÖZKAN KOLEKSİYONU'NDAKİ İSLAMİ SİKKELER

Suna DENİZ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Sanat Tarihi Ana Bilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Zeliha DEMİREL GÖKALP

Eskişehir

Anadolu Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Haziran 2022

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Suna DENİZ'in "Aydın ÖZKAN Koleksiyonu'ndaki İslami Sikkeler" başlıklı tezi 20 Mayıs 2022 tarihinde, aşağıdaki jüri tarafından Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca toplanan Sanat Tarihi Anabilim Dalı nda, yüksek lisans tezi olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

İmza

Üye (Tez Danışmanı) : Prof. Dr. Zeliha DEMİREL GÖKALP .....

Üye :Dr.Öğr.Üy. Hasan YILMAZYAŞAR .....

Üye :Dr.Öğr.Üy. Pınar SERDAR DİNÇER .....

Prof. Dr. Saime ÖNCE

Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ÖZET

AYDIN ÖZKAN KOLEKSİYONU'NDAKİ İSLAMİ SIKKELER

Suna DENİZ

Sanat Tarihi Ana Bilim Dalı

Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Haziran 2022

Danışman: Prof. Dr. Zeliha DEMİREL GÖKALP

Bu çalışmanın konusu, Ankara Etnografya Müzesi'ne kayıtlı Koleksiyoner Aydın Özkan'ın sikke koleksiyonunda bulunan Türk-İslam sikkelerinin belgelenmesidir. Aydın Özkan'ın koleksiyonunda Grek, Roma, Bizans, Sasani, Osmanlı, Anadolu Selçuklu, Mardin Artukluları, Abbâsî, Eyyûbî, Kilikya Ermeni Krallığı, Antakya Prenslığı, Lüzinyan Kıbrıs Krallığı, Kelt ve Olbia sikkelerinden oluşan toplam 1201 adet sikke bulunmaktadır. Çalışmada Mardin Artuklu, Anadolu Selçuklu, Osmanlı, Abbâsî, Eyyûbî ve anonim İslam sikkeleri olmak üzere toplam 211 adet İslami sikke, darp yılı esas alınarak, İslami sikke kataloglarından ve konuyla ilgili nümismatik kaynaklarından yararlanılarak kataloglanmış ve belgelenmiştir. Kataloglanan sikkeler fotoğraflanıp kendi ölçülerinde levhalar haline getirilmiştir. Çalışmada, İslami sikkeler hakkında yapılan araştırmalara ve benzer konularda ülkemizde gerçekleştirilecek çalışmalara kaynak oluşturmak hedeflenmiştir.

Anahtar Kelimeler : Nümismatik, İslami Sikkeler, Sikke Koleksiyonu,

ABSTRACT

ISLAMIC COINS IN THE AYDIN ÖZKAN COLLECTION

Suna DENİZ

Department of History of Art

Anadolu University Institute of Social Science, Jun 2022

Adviser: Prof. Dr. Zeliha DEMİREL GÖKALP

The subject of this study is the documentation of Turkish-Islamic coins in the coin collection of Aydın Özkan, a collector registered in the Ankara Ethnography Museum. Aydın Özkan's collection includes 1201 coins, consisting of Greek, Roman, Byzantine, Sassanid, Ottoman, Anatolian Seljuk, Artuqids of Mardin, Abbasid, Ayyubid, Armenian Kingdom of Cilicia, Principality of Antioch, Lusignan Kingdom of Cyprus, Celtic and Olbia. A total of 211 Islamic coins, including Artuqid of Mardin, Anatolian Seljuk, Ottoman, Abbasid, Ayyubid and anonymous Islamic coins found in this study, were cataloged and documented based on the year of minting using Islamic coin catalogs and numismatic sources related to the subject. The cataloged coins were photographed and turned into plates of their size. The study is aimed to create a basis for research on Islamic coins and studies to be carried out in our country on similar subjects.

Keywords: Numismatic, Islamic Coins, Coin Collection

TEŞEKKÜR

Öncelikle danışmanlığımı üstlenerek çalışma sırasında yardımlarını esirgemeyen değerli hocam Prof. Dr. Zeliha DEMİREL GÖKALP'e, araştırma aşamasında kaynaklarını ve tecrübelerini benimle paylaşan Koleksiyoner Sayın Aydın ÖZKAN'a, sikkeleri fotoğraflama aşamasında gösterdiği konukseverlik ve anlayış için nazik eşi Sayın Selda ÖZKAN'a sonsuz teşekkür ederim.

Tez savunma jürimde yer alarak, tezin şekillenmesinde yaptıkları yardımlar için, hocalarım Dr. Öğr. Üy. Hasan YILMAZYAŞAR ve Dr. Öğr. Üy. Pınar SERDAR DİNÇER'e, sabır ve anlayışla öğrencilere destek olan Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü ekibine, Anadolu Üniversitesi Kütüphanesi ve Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi çalışanlarına, değerli görüşleriyle çalışmaya katkı sağlayan hocalarım Uludağ Üniversitesi Sanat Tarihi Bölümü Öğr. Gör. Asuman TÜRKMEN ve müze uzmanı emekli Öğr. Gör. Recep OKÇU'ya ayrıca teşekkür ederim.

Süreç boyunca ihtiyaç duyduğum her an maddi ve manevi olarak varlığını hissettiren aileme (özellikle kıymetli babaanneme), yakınlarıma, arkadaşlarıma, bu çalışmanın tamamlanmasına ufak bir katkısı olmuş herkese çok teşekkür ederim.

..../..../20....

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmanın Anadolu Üniversitesi tarafından kullanılan “bilimsel intihal tespit programıyla tarandığını ve hiçbir şekilde “intihal içermediğini” beyan ederim. Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçları kabul ettiğimi bildiririm.

Suna DENİZ

İÇİNDEKİLER

Sayfa

BAŞLIK SAYFASI	i
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
TEŞEKKÜR.....	v
ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ	vi
İÇİNDEKİLER	vii
LEVHALAR DİZİNİ.....	viii
GRAFİKLER DİZİNİ	ix
GÖRSELLER DİZİNİ	ix
KISALTMALAR DİZİNİ	xiii
GİRİŞ	1
1. ARTUKLU SİKKELERİ.....	4
2. ANADOLU SELÇUKLU SİKKELERİ	8
3. OSMANLI SİKKELERİ.....	11
4. KATALOG	16
5. DEĞERLENDİRME.....	52
6. SONUÇ.....	78
KAYNAKÇA	79
ÖZGEÇMİŞ	
LEVHALAR	

LEVHALAR DİZİNİ

- Levha 1: Kat. no.** : 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8.
- Levha 2: Kat. no.** : 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16.
- Levha 3: Kat. no.** : 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26
- Levha 4: Kat. no.** : 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35
- Levha 5: Kat. no.** : 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49
- Levha 6: Kat. no.** : 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65
- Levha 7: Kat. no.** : 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80
- Levha 8: Kat. no.** : 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95
- Levha 9: Kat. no.** : 96, 97, 98, 99, 100, 101 ,102 ,103, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110
- Levha 10: Kat. no.** : 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117
- Levha 11: Kat. no.** : 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124
- Levha 12: Kat. no.** : 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131
- Levha 13: Kat. no.** : 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138
- Levha 14: Kat. no.** : 139, 140, 141, 142, 143, 144
- Levha 15: Kat. no.** : 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151
- Levha 16: Kat. no.** : 152, 153, 154, 155, 156, 157
- Levha 17: Kat. no.** : 158, 159, 160, 161, 162, 163
- Levha 18: Kat. no.** : 164, 165, 166, 167, 168, 169
- Levha 19: Kat. no.** : 170, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 177, 178
- Levha 20: Kat. no.** : 179, 180, 181, 182, 183, 184
- Levha 21: Kat. no.** : 185, 186, 187, 188, 190, 191
- Levha 22: Kat. no.** : 192, 193, 194, 195, 196, 197, 198, 199, 200, 201, 202, 203, 204

Levha 23: Kat. no. : 205, 206, 207, 208, 209, 210, 211.

GRAFİKLER DİZİNİ

	<u>Sayfa</u>
Grafik 5.1. Aydın Özkan Koleksiyonu'ndaki İslami Sikkelerin Malzeme Dağılımı	51
Grafik 5.2. Koleksiyondaki Anadolu Selçuklu Sikkeleri ve Birimleri	60
Grafik 5.3. Koleksiyondaki Osmanlı Sikkelerin Sultanlara Göre Sayısal Dağılımı	63

GÖRSELLER DİZİNİ

	<u>Sayfa</u>
Görsel 1.1. Sürekli Definesi İçinde Tanıtılan Figürlü Gümüş Artuklu Sikkesi	6
Görsel 1.2. Tarsus Müzesi'nde Yer Alan Env. No. 976-24-32 Kayıtlı Melek Figürlü Bakır Sikke	6
Görsel 1.3. Tarsus Müzesi'nde Yer Alan Env. No.974-58-11 Kayıtlı Bakır Sikke , Asa Ve Küresiyle Bizans Etkili Hükümdar Figürü	7
Görsel 1.4. Hısn-ı Keyfa Artuklularının Sikkelerinden Örnekler	7
Görsel 2.1. Rükneddin Mesud I felsi	9
Görsel 3.1. Osman Gazi'nin Tanıtılan İlk Sikkesi	12
Görsel 5.1. Necmeddin Alpı, Tip I-A	53
Görsel 5.2. Necmeddin Alpı, Tip I-B	53
Görsel 5.3. Necmeddin Alpı, Tip II	53
Görsel 5.4. Necmeddin Alpı Tip III	53
Görsel 5.5. Necmeddin Alpı Tip IV-A	54
Görsel 5.6. Necmeddin Alpı Tip IV-B	54
Görsel 5.7. Hüsameddin Yoluk Arslan Tip I	55
Görsel 5.8. Hüsameddin Yoluk Arslan, Tip II.	55
Görsel 5.9. Hüsameddin Yoluk Arslan, Tip III	56
Görsel 5.10. Hüsameddin Yoluk Arslan Tip IV	56
Görsel 5.11 Nasreddin Artuk Arslan'a Ait Fels ve Dirhem Tipleri	57
Görsel 5.12. Koleksiyondaki Nasreddin Artuk Arslan Felsi Üstündeki Cevzahir Tasviri	58
Görsel 5.13. Nasreddin Artuk Arslan'ın Portreli Tip Örnekleri (Kat.no. 6-7)	59

KISALTMALAR DİZİNİ

AE : Bakır/ Bronz

a.g.k. : Adı geçen kaynak

AR : Gümüş

Artuk : Artuk, İ. ve Artuk C. (1993) , *Artukoğulları Sikkeleri*, İstanbul;

Sümer Kitabevi.

Artuk-1 : Artuk, İ ve Artuk, C. (1970), *İstanbul Arkeoloji Müzeleri*

Teşhirdeki İslami Sikkeler Kataloğu, C.1, İstanbul: MEB

Artuk-2 : Artuk, İ. ve Artuk C. (1974), *İstanbul Arkeoloji Müzeleri*

Teşhirdeki İslami Sikkeler Kataloğu, C.2, İstanbul: MEB.

Artuk-3 : Artuk, İ. (2000), *Kanuni Sultan Süleyman Adına Basılan*

Sikkeler, 2. Baskı, Ankara

AU : Altın

Ay. : Arka yüz

Bkz. : Bakınız

C. : Cilt

Darphane : Darphane Müzesi Osmanlı Madeni Paralar Kataloğu (1985),
İstanbul: Darphane ve Damga Matbaası.

DİA : Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi

Ed. : Editör

Env.no. : Envanter numarası

g : Gram

Haz. : Hazırlayan

Kat. no. : Katalog numarası

ky. : Kalıp yönü

Lev. : Levha

mm. : Milimetre

OC : Uslu, K. ve Beyazıt, M. F. ve Kara, T. (2010), *Osmanlı İmparatorluğu Madeni Paraları Ottoman Empire Coins 1687-*

1839 (AH 1099-1255), 1. Baskı, İstanbul: Osmanlı Nümismatik

Kültür Yayını, Anka Matbaacılık.

Öy. : Ön yüz

Pere : Pere, N. (1968), Osmanlılarda Madenî Paralar: Yapı ve Kredi

Bankasının Osmanlı Madenî Paraları Koleksiyonu, İstanbul:

Doğan Kardeş Matbaacılık

Ref. : Referans/Bibliyografya

s. : Sayfa

Sp-Sa I : Spengler, W. F. ve Sayles, W. G. (1992), Turkoman Figural

Bronze Coins and Their Iconography: Vol I, the Artuqids, Lodi:

Wisconsin, Clios Cabinet.

Yİ : İzmirlier, Y. (2009), Anadolu Selçuklu Paraları, İstanbul.

TAD : Tarih Araştırmaları Dergisi.

TOD : Tarih Okulu Dergisi.

TTK : Türk Tarih Kurumu.

TÜBA-KED : Türkiye Bilimler Akademisi Kültür Envanteri Dergisi

YKY : Yapı Kredi Yayınları

GİRİŞ

2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun 23. Maddesi ile içeriği belirtilen *Korunması Gerekli Taşınır Kültür ve Tabiat Varlıkları*'ndan aynı kanunun 26. Maddesi uyarınca gerçek ve tüzelkişiler Kültür ve Turizm Bakanlığı'na verilecek izin belgesiyle, Korunması Gerekli Taşınır Kültür ve Tabiat Varlıkları Koleksiyonculuğu ve Denetimi Hakkında yönetmelikle, belirli bir sistem içinde sınıflandırılarak belirli şartlarda, belirli bir yerde saklanan korunması gerekli taşınır kültür ve tabiat varlıklarından oluşan grup olarak tanımlanan koleksiyonları meydana getirebilmektedir.¹ Koleksiyoncu/ koleksiyoner tanımı ise aynı yönetmelikte, “koruma, değerlendirme, yarar sağlama ve merakı tatmin amacıyla korunması gerekli taşınır kültür ve tabiat varlıklarının koleksiyonunu yapan veya yapacak olan kişi veya kuruluşları, ifade eder” şeklinde verilmiştir. 2863 sayılı kanunun 26. maddesinde, koleksiyonerlerin faaliyetlerini Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bildirme ve sahip olduğu eserleri envanter defterine kaydetme zorunluluğu da belirtilmiştir. 20.yüzyılın ilk yarısına kadar Türkiye'de maddi ve kültürel nedenlerin yanı sıra kanunların da koleksiyonculuğu özendirecek nitelikte olmaması nedeniyle şahıs koleksiyonlarının yaygın olmadığı bilinmektedir. Koleksiyonerliğin ve özel koleksiyonların varlığı sadece kültür varlıklarının korunması yönünde değil, onların bilim dünyası ile paylaşılması ve bilimsel katkıları nedeniyle önemli bir nitelik taşımaktadır. Bu sebeple, koleksiyonerin de sahip olduğu eserleri tasnif edebilme ve bilimsel olarak belgeleyebilme özelliklerine sahip olması beklenmektedir.

Çalışmanın konusunu oluşturan koleksiyonun sahibi koleksiyoner Aydın Özkan, 1946 senesinde Ankara'da doğmuş, ilk ve ortaöğrenimini Ankara'da tamamlamıştır. 1964 yılında Almanya'da bulunan Hannover Teknik Üniversitesi'nde Kimya Yüksek Mühendisliği öğrenimine başlamıştır. Mezun olduğu 1969 yılında aynı üniversitede doktora programına kabul edilmiştir. Doktora öğrenimi boyunca, 1969-1971 yılları arasında Hannover Teknik Üniversitesi Petrokimya Anabilim Dalı'nda Yrd. Asistanlık görevini üstlenmiştir. 1972-1994 yılları arasında ülkemizde kimya alanındaki şirketlerde önemli pozisyonlarda yer almış, 1994-2004 yılları arasında da Mustafa Kemal Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Kimya Bölümü Org. Kimya Anabilim Dalı'nda Öğretim Üyesi olarak görev yapmıştır. Aydın Özkan, eski eserlere olan ilgisiyle,

---

¹ İlgili kanun maddesinin ayrıntıları için bkz. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.2863.pdf>

çocukluk yıllarda pul toplayarak ilk koleksiyonunu oluşturmuştur. Arkeoloji ve özellikle numismatik alanına olan ilgisiyle de önceleri alışı ve satışı yasal olan, son altı Osmanlı sultanına ait sikkelerini satın almış, Ankara Etnografya Müzesi'ne 2008 yılında *Koleksiyoner* olarak kaydolmasının ardından sikke koleksiyonunu zenginleştirmiştir. Avrupa ülkelerinde serbestçe satışı yapılan müzayede sitelerinden (Fritz Rudolf Künker GmbH, Numismatik Lanz, Numismatik Naumann, Heidelberger Münzhandlung, Chimaira-antiques-coins.com, Andrews Coin & Jewelry, Vente Publique) ve online firmalardan (gittigidiyor.com, ebay.com, ebay.de, ebay.uk) satın alma yoluyla edindiği sikkelerle, Grek, Roma, Bizans, Sasani, Osmanlı, Anadolu Selçuklu, Mardin Artukluları, Abbâsî, Eyyûbî, Kilikya Ermeni Krallığı, Antakya Prenslığı, Lüzinyan Kıbrıs Krallığı, Kelt ve Olbia sikkelerinden oluşan toplam 1201 adetten oluşan koleksiyonunu meydana getirmiştir. Aydın Özkan Koleksiyonu'na ait Bizans ve Roma sikkeleri iki farklı çalışmaya konu olmuştur.²

Aydın Özkan Koleksiyonu'ndaki İslami Sikkeler" başlıklı Yüksek Lisans Tez çalışması altı bölümden oluşmaktadır. İlk üç bölüm katalog bölümünde sikkeleri tanıtilen Artuklu Beyliği ve Anadolu Selçuklu Devleti ve Osmanlı İmparatorluğu sikkeleri hakkında genel bilgileri yer almaktadır.

Tez çalışmasının dördüncü bölümünü "Katalog" oluşturmaktadır. Katalogda yer alan sikkeler, genel kabul gören bilimsel yayınların standartlarına uyularak kronolojik olarak verilmiştir. Tarihsel çakışmaların olduğu durumlarda bütünlüğü bozmamak adına her devletin kendi başlığı altında toplamak uygun görülmüş ve bu şekilde düzenlenmiştir. Sikke fotoğrafları ise çalışmanın son kısmında levhalar halinde düzenlenmiştir. Levhalarda yer verilen her sikke orijinal ölçüsünde olup katalog numarasına göre yerleştirilmiştir.

"Aydın Özkan Koleksiyonu'ndaki İslami Sikkeler" başlıklı Yüksek Lisans Tez çalışmasının beşinci bölümünde "Değerlendirme" ve altıncı bölümünde "Sonuç" yer almaktadır. Değerlendirme bölümünde, katalog verilerinin ışığında sikkelerin ait

---

² Koleksiyonda yer alan Bizans Sikkeleri hakkında yapılan çalışma için bkz. S. Karanfil, (2021) "Aydın Özkan Koleksiyonu'ndaki Bizans Sikkeleri", *ASOS JOURNAL*, 9/113, s. 268-291. Roma sikkeleri hakkında yapılan çalışma için bkz. H. K. Yanmaz (2021) "Aydın Özkan Koleksiyonu'na Ait Roma İmparatorluk Dönemi İmparatoriçe Sikkelerinde İmparatoriçe'lerin Saç Tasarımları", *Güneyde Kültür Fikir ve Sanat Dergisi*.

oldukları tipoloji özellikleri, darp yerleri, kullanılan malzeme ve süsleme teknikleri, figür ve yazıların içeriği tartışılmıştır.

Yüksek Lisans tez çalışmasının altıncı ve son bölümü olan “Sonuç” bölümünde ise Aydın Özkan sikke koleksiyonunda yer alan İslami sikkeler ışığında ulaşılan veriler paylaşılmıştır.

1.ARTUKLU BEYLİĞİ SİKKELERİ

Artuklu Beyliği, Büyük Selçuklu Devleti'nin ikinci hükümdarı olan Alparslan'ın, Emir Artuk bin Eksük³ ismiyle bilinen ordu kumandanının oğulları tarafından, Doğu ve Güneydoğu Bölgelerinde, üç farklı merkezde kurulup bağımsız yönetilmiş bir Anadolu Türkmen Beyliği'dir.⁴ Artuk Bey'in oğullarından Sökmen ve İlgazi'nin, Anadolu'da beylikler kurulmasına öncülük ettikleri bilinmektedir.⁵ Beyliğin kurulan ilk kolu, Hısn-ı Keyfa – Amid Artukluları, diğer ismiyle Sökmeniyye Kolu, Sökmen Bey (Müineddin Sökmen I) liderliğinde 1101 yılında kurulmuş ve 1231 yılına kadar faaliyet göstermiştir.⁶ Artukluların İlgaziler- İlgaziyye kolu olarak da bilinen Mardin Artukluları, Artuk Bey'in oğlu Necmeddin İlgazi tarafından 1108 yılında Mardin'de kurulan yönetimdir. Kurucu lideri İlgazi, Artuklular içinde Haçlılarla olan savaşlarda ün kazanan isimlerinden biri olmuştur.⁷ Mardin Artukluları diğer kollarin içinde en uzun ömürlü olanıdır.⁸ Karakoyunlular tarafından sonlandırılmıştır. Artuk Bey'in torunu Belek tarafından 1112 senesinde Harput'ta kurulan beyliğe Harput Artukluları adı verilmektedir. 1124-1185 tarihleri arasında Sökmeniyye idaresine de geçen Harput Artuklularının egemenliği Selçuklular tarafından sonlandırılmıştır.⁹

Artuklu sikkeleri, Orta çağ Anadolu Nümismatiği içinde özellikle zengin figür çeşitliliğiyle öne çıkan bir grubu oluşturmaktadır. Bir İslam medeniyeti olmasına karşın sikkeler üstündeki figürlü betimlemeleri pek çok araştırmaya konu olmuştur.¹⁰ Artuklu

³ Artuk Bey'in babası Eksük Bey hakkında detaylı bir bilgiye rastlanmamıştır. Artuk Bey'in ismi hakkında batılı araştırmacıların Urtuk, Ortok, Ortok, Artak gibi imla hatalarıyla karşılaşılmaktadır. Detaylı bilgi için bkz. Sevim, A. (1962), Artukluların Soy ve Artuk Bey'in Siyasi Faaliyetleri, *Bellekten*, Cilt: XXVI, Sayı: 103, 121-146; A. Sevim (2011), *Ünlü Selçuklu Komutanları Aşşin, Atsız, Artuk ve Aksungur*, (2. Baskı), Ankara ; TTK Yay.,

⁴ Artuk Bey'in alt soyu hakkında daha geniş şecere çizelgesi için bkz. İ. Artuk ve C. Artuk (1993) , *Artukoğulları Sikkeleri*, İstanbul; Siyer Yay. s. 59-68

⁵ M. F. Köprülü (1978), Artuk Oğulları, *İslam Ansiklopedisi*, (5. Baskı), C.1, İstanbul: MEB s.617-625.

⁶ Artuklu Hükümdarları ayrıntılı liste için bkz. O. Turan (1998) , Doğu Anadolu Türk Devletleri Tarihi, (5. Baskı), İstanbul: Boğaziçi Yay.s.244

⁷ Turan 1998, **a.g.k.** s.145

⁸ H. D., Yıldız (1982), "Artuklular", *Anadolu Uygarlıkları Görsel Anadolu Tarihi Ansiklopedisi*, Cilt:3, S. 642-643.

⁹ Turan 1998, **a.g.k.**, s. 244

¹⁰ Bu çalışmalardan kapsamlı birer kaynak niteliği taşıyanlar; Stanley Lane- Poole (1875), *Numismata Orientalia, Coins Of The Urtuki Turkumans*, London;; Artuk ve Artuk 1993, **a.g.k.**; R. Uykur (2010), *Artuklu Sikkelerinde Yazı ve Süsleme Kompozisyonu*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, , Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Figürlü sikkeleri ele alan bir çalışma için Bkz. Ünal, C. ve Teoman, B. (2016), Kuva-yi Milliye Müzesi'nde Yer Alan Artuklu Beyliği'ne Ait Figür Tasvirli Sikkeler, *Seleucia ad Calycadrum*, Sayı: 6, 29-47.

sikkeleri hakkında yapılan araştırmalar sonucu, Mardin Artuklularından Hüsameddin Timurtaş'ın 1147 senesinde ilk kez Artuklu sikkesi bastırđı belirlenmiştir.¹¹ Fahreddin Kara Arslan'ın, Hısn-ı Keyfa ve Amid Artukluları arasında sikke bastıran ilk yönetici olduğu bilinmektedir¹².

Orta çağ İşlam sikkelerinin içerdiği madene göre aldıkları isimler genellikle altın için *dinar*¹³, gümüş için *dirhem*¹⁴, bakır için *fels*'tir Artukluların, daha çok bakır ve bronz sikkeler bastırđı bilinmekle birlikte gümüş sikkelerine de rastlanmaktadır. Gümüş sikkelerin ilk örnekleri Nasreddin Artuk Arslan (H. 597- 637/1200-1239) döneminde basılmaya başlanmıştır.¹⁵ Figürlü felslerin dirhemlerle eř değerde tutulduđu¹⁶, bir sikkenin arka yüzünde yer alan beddua ile tespit edilmiştir(*هذا الدرهم ملعون من يعيره*).¹⁷ Mardin Artuklularından Kutbeddin İlgazi II döneminde H.578- 1182 tarihli bu sikkenin üzerinde, dirhemle aynı kıymette olduğu ve ayarlarıyla oynayanların lanetlendiği, bu değerlerin değiştirilmeyeceği ifade edilmiřtir¹⁸. Bakır sikkelerde göze çarpan tasvir çeşitliliği gümüş sikkelerde görülmemektedir. Figürlü tasvirlerin yer aldığı gümüş veya altın sikkeye rastlanmamış olduğu, bulunması durumunda da kalp¹⁹ olduğu belirtilmiřtir²⁰. Bu bilginin ışığında, bir define içinde tanıtılmış figürlü bir gümüş sikkenin sahte olabileceği başka bir araştırmanın konusunu oluşturabilir²¹ (**Görsel 1.1**). Artukluların, Hısn-ı Keyfa (Hasankeyf), Amid (Diyarbakır), Harput, Mardin, Düneysir (Kızıltepe), Hin(Hani), Halep' te darphaneleri bulunduğu saptanmıřtır²².

---

¹¹ Turan 1998, **a.g.k.** s.216; H. S. Ünal, Ve C. Ünal (2012), Tarsus Müzesi'nde Yer Alan Figür Tasvirli Artukoğulları Sikkeleri "12. Ve 13. Yüzyıllarda Anadolu'da İkonografik Alışveriş", *Seleucia*, Sayı: 6, 153-184, s.166.

¹² Turan 1998, **a.g.k.** s.212

¹³ Grek-Latin kaynaklı denarius (aureus) kelimesinden türetilmiş ve Arapçaya geçerek altın para anlamında kullanılmıştır. Bkz. H. Sahillioğlu (1994a) "Dinar", *DİA*, C. 9, s.352

¹⁴ Dirhem, ağırlık birimini ve gümüş para birimini ifade etmek için kullanılmaktadır. Bkz. H. Sahillioğlu, (1994b)," Dirhem", *DİA*, C. 9, s. 368-371.

¹⁵ O. Tekin (2002), Başlangıcından Türkiye Cumhuriyeti'ne Kadar Türk Devletlerinin Sikkeleri, *Türkler Ansiklopedisi.*, C.5 Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, s.415.

¹⁶ Bu konuda yapılmış bir çalışma için bkz. A. Mıynat (2019), Ortaçağ İşlâm Dünyasında Sıradışı Bir Para Birimi: Bakır Dirhemler, *TAD*, C. 38, S. 66, s. 192-207.

¹⁷ Okunuğu: Hazâ el-dirhem mel'ün men yu'a'yiruhû. Bkz. Artuk ve Artuk1993, **a.g.k.** s.37; Uykur 2010 **a.g.k.**,s.152-153

¹⁸ Artuk ve Artuk 1993, **a.g.k.**, s. 37

¹⁹ *Taklit* veya *sahte* para için kullanılan terim. Bkz. ř. Sami (1987), *Kamus-i Turki*, İstanbul; ağrı Yay. s.1078

²⁰ Artuk ve Artuk 1993, **a.g.k.**, s. 37.

²¹ M. Deniz (2019), *Mardin Müzesindeki Sürekli Definesine Ait Madeni Eserler*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü , s. 164.

²² Artuk ve Artuk 1993, **a.g.k.**, s. 37

Görsel 1.1. Sürekli Definesi içinde tanıtılan gümüş Artuklu Sikkesi ²³ (Deniz 2019)

Bakır sikkeler incelendiğinde, figürlü betimlemelerin repertuvarını ,idarecilerinin iktidar işaretleri ²⁴, mitolojik ve astrolojik figürler, Hıristiyan ikonografine ait figürler (melekler-kutsal kişiler) (**Görsel 1.2**), Sasani, Grek, Roma ve Bizans sikkelerinden aşına olunan portrelerin benzerlerinin oluşturduğu görülmektedir. Figürlü betimlemelerin bu denli çok karşımıza çıkmasının sebeplerinden biri, Artuklu egemenliğinin kurulduğu coğrafyada çevredeki diğer güçlerle (Bizans- Suriye- Haçlı egemenlikleri) olan ticari ilişkilerinin getirdiği bir gereklilik olarak açıklanması mümkündür²⁵.Kullanılan *melek* figürünün Hıristiyan Sanatı'ndaki melek Gabriel'in İslamiyet'teki karşılığı olan Cebrail tasviri olduğu düşünülmektedir. Bu melek, her iki inanç sisteminin göksel hiyerarşisinde üst seviyede yer alan ruhani bir varlıktır²⁶. Artuklu sikkelerinde sıklıkla işlenen bir başka figür olarak karşımıza Bizans sikkelerinde rastlanan *asa ve küre tutan hükümdar* tasviridir ²⁷ (Bkz.**Görsel 1.3**).

Görsel 1.2 Tarsus Müzesi'nde Yer Alan Env. no. 976-24-32 kayıtlı Melek figürlü Bakır Sikkeler (Ünal & Ünal 2012)

²³ Bu dirhem hakkında, ön yüzünde sola dönük bir aslan figürü, El Sultanü'l a'zam Karaaslan bin ilgazi bin Artuk yazısı ve Mardin'de basıldığı bilgisi verilmiştir. Bkz. Deniz 2019, **a.g.k.**, Env. vo.:321.

²⁴ Bu işaretlerin ayrıntılı incelendiği bir çalışma için Bkz. R. Uykur (2011a), Artuklu Türkmenlerinin Sikkelerinde Görülen İktidar ve Güç Sembolü Hükümdar Portreleri, *Erdem*, Sayı:59, s.169-198.

²⁵ Artuk, 1993, **a.g.k.** s.37

²⁶ Ünal & Ünal 2012,**a.g.k.** s. 168

²⁷ Ünal & Ünal 2012, **a.g.k.** s.172

Görsel 1.3. Tarsus Müzesi 'nde Yer Alan Env. no.974-58-11 kayıtlı Bakır Sikke , Asa ve Küresiyle Bizans etkili Hükümdar figürü (Ünalın & Ünal 2012)

En çok görülen motifleri arasında yer alan *çift başlı kartal*, hem hükümdarlık simgesi olarak hem de şehir göstermeleri açısından önem arz etmektedir. Ayrıca kartal bazı araştırmalarda astrolojik bir anlam da ifade etmektedir.²⁸ Artuklu sikkelerinde figürlere geometrik süslemeler de eşlik etmektedir. Sikkelerde, idarecilerin isimleri, lakap ve unvanları, darp yılını işaret edecek harfler (harflerin rakamsal bir karşılığı olan Ebcad sistemiyle), darp yeri ve yılı, himayelerine girdikleri devletlerin hükümdar isimleri, halife isimleri zaman zaman da dua-beddua gibi yazılar görülür.

Görsel 1.4. Hısn-ı Keyfa Artuklularının Sikkelerinden Örnekler (Lane-Poole,1875, Lev. IV)

²⁸ Uykur 2013, a.g.k. 145,154

2. ANADOLU SELÇUKLU SİKKELERİ

Anadolu Selçuklu Devleti, Malazgirt Zaferi'nin devamında yapılan fetihler sonucu, Büyük Selçuklulardan Arslan Yabgu'nun torunu Kutalmışoğlu Süleyman Şah tarafından 1075 yılında İznik'te kurulmuş bir Türk devletidir.²⁹ Kuruluşundan itibaren Anadolu'da güçlü bir devlet imajı taşıyan Anadolu Selçuklu Devleti, özellikle II. Gıyaseddin Keyhüsrev döneminde yaşanan isyanlar ve Moğol istilası gibi sebeplerle yıpranmış, Köseadağ Yenilgisi (1243) ile Moğol baskısına maruz kalarak, eski gücünü yitirmiştir. II. Gıyaseddin Keyhüsrev'in ölümünün ardından, devlet adamlarının yönlendirmesi ile tahta geçirilen sultanlar, kardeşlerin taht kavgaları, Moğollara ödenen ağır vergilerle bozulan ekonomi, Türk Beylikleri ile yaşanan mücadeleler gibi nedenlere bağlı olarak devletin çöküşü hızlanmış, son Anadolu Selçuklu Sultanı olarak kabul edilen II. Mesud'un ölümü ile 1308 yılında yıkılmıştır.³⁰

Anadolu Selçuklu Devleti altın, gümüş ve bakırdan farklı isimleri taşıyan paralar bastırmıştır. Gümüş paraları dirhem³¹, altın paraları dinar, bakır paraları da fels, pul adını taşımaktadır. Bilinen ilk Anadolu Selçuklu parasının I. Kılıç Arslan döneminde basılan bakır sikkeler olduğu bilgisi bulunmaktadır.³² Ancak bu sikkelerin Bizans sikkelerine “es-Sultan”, “bin Süleyman” isimleri vurularak oluşturulduğu düşünüldüğünde Anadolu Selçuklu Devleti'nin ilk parasının I. Mesud devrindeki basılan fels olduğu hakkındaki görüş kabul görmüş, Ş. N. Aykut'un, I. Mesud'dan önceki paraların muhtemel varlığına ilişkin yorumuna ek olarak günümüze ulaşabilen ilk Anadolu Selçuklu parasının I. Mesud'a ait olduğu şeklinde açıklaması mevcuttur **(Bkz. Gör 2.1)**.³³

²⁹ O. Turan (2009) , *Selçuklular Tarihi ve Türk İslam Medeniyeti* 10. Baskı, İstanbul: Ötüken Neşriyat, s. 281; Anadolu Selçuklu Devleti hakkında ayrıntılı bilgi için Bkz. A., Sevim ve E. Merçil,(1995), *Selçuklu Devletleri Tarihi, Siyaset, Teşkilat Ve Kültür*, Ankara: Türk Tarih Kurumu; İ. Kafesoğlu, (1972), *Selçuklu Tarihi*, 1. Baskı, İstanbul; MEB; O. Turan (2014), *Türkiye Selçukluları Hakkında Resmî Vesikalar Metin, Tercüme ve Araştırmalar*, Ankara: TTK.

³⁰ F. Sümer (2009), “Selçuklular (Anadolu Selçukluları)”, *DİA*, C.36, s. 380-384

³¹ Gümüş paraları için ayrıca Akçe-i Rum, Sultanî, Sim-i Sultanî isimleri de kullanılmıştır. Bkz. Y. Bedirhan (2014), Türkiye Selçukluları'nda Para ve Devletin Para Politikası, *TOD*, Sayı: XIX, s.313

³² H. Erkiletlioğlu ve O.Güler (1996), *Türkiye Selçuklu Sultanları ve Sikkeleri*, Kayseri: Erciyes Üniversitesi Yay.,s.22

³³ Ş. N. Aykut (2000), *Türkiye Selçuklu Sikkeleri I: I. Mesud'dan I. Keykubad'a Kadar (510-616/1116-1220)*,(1. Baskı), İstanbul: Eren Yayıncılık. s.99-101.

Görsel 2.1 Rükneddin Mesud I felse (Yİ, No.1)

Anadolu Selçuklu Devleti'nin ilk dirhemi, II. Kılıç Arslan zamanında Konya'da bastırılmıştır.³⁴ Dirhem ağırlığı küçük değişimler göstermekle birlikte, kabul gören resmi dirhem ağırlığı 3,086 g ve bunun karşılığı olan 16 kırıttır.³⁵ Dirhemlerin yarım ve tam dirhem gibi alt birimleri de kullanılmıştır.³⁶ Erken dönemlerinde ticarete, kendi bakır sikkelerinin yanında, Büyük Selçuklu ve Bizans sikkelerini de kullandıkları gibi, ortak sikkeler de bastırmışlardır. Ön yüzünde Bizans İmparatorunun cepheden tasvirine yer verilen ortak sikkelerde arka yüzde Selçuklu sultanının ismi yer almıştır.³⁷ Ayrıca ön yüzünde Kilikya Ermeni Kralı I. Hetum olduğu bilinen figürle, arka yüzünde I. Alâeddin Keykubad ve bazı örneklerde II. Gıyaseddin Keyhüsrev'in adının okunduğu ortak dirhemler de mevcuttur.³⁸ Selçuklu sikkelerinde felseler üzerinde dirhem, dirhemler üzerinde dinar yazısıyla karşılaşmıştır. Bu durumun kalıp hatası sonucunda gerçekleştiği düşünüleceği gibi, örneğin, dirhem ve dinar kelimelerinin hem Selçuklularca hem de civardaki Türk devletlerince para anlamını taşıması sebebiyle herhangi bir yanlışlık yapılmadığını düşünmek de mümkündür. Anadolu Selçuklu Devleti'nin ilk dinarları, dirhemleri de bastıran II. Kılıç Arslan döneminde basılmıştır.³⁹ Resmi dinar ağırlığı 4,81 g yani 24 kırıttır. Ancak dinar ağırlıklarının 4,35 ile 4,45 g arasında değiştiği görülmüştür.⁴⁰ I. Alâeddin Keykubad devrinde basılan dinarların en yüksek değerinde olduğu ve *Sikke-i Alai – Sikke-i Keykubadi* isimlerini taşıdığı bilgisi bulunmaktadır.⁴¹

³⁴ Ş. N. Aykut, bu dirhemlerin 581 yılından itibaren bastırıldığı bilgisini vermiştir. Bkz. Aykut 2000, **a.g.k.**, s. 101. Ancak Y. İzmirlier, II. Kılıç Arslan'a ait 580 tarihli bir dirhem tanıtmıştır. Bkz. Y. İzmirlier (2009), Anadolu Selçuklu Paraları, İstanbul. no.3 s.42. Bu döneme tarihlendirilen dirhemler, resmi dirhem ağırlığından fazla olarak 3,37-3,40 g, değişmektedir. Bkz. Aykut 2000, a.g.k. s.170.

³⁵ A. Tekin ve M., Yıldırım, (2018), Side Müzesi'ndeki Anadolu Selçuklu Sikkeleri: II. İzzeddin Keykavus, IV. Rükneddin Kılışarslan, II. Alâeddin Keykubad Dönemi, *İSTEM*, Sayı: 31, s. 49; Bedirhan 2014, **a.g.k.**, s.312.

³⁶ Bu dirhemlerin tabloları için Bkz. İzmirlier 2009, **a.g.k.** s..26-31.

³⁷ Erkiletlioğlu ve Güler 1996, **a.g.k.** s.22

³⁸ Aykut 2000, **a.g.k.** s.113.

³⁹ Aykut 2000, a.g.k., s.101.

⁴⁰ Aykut 2000, a.g.k., s.170.

⁴¹ Erkiletlioğlu ve Güler 1996, **a.g.k.** s.23

Anadolu Selçuklu Devleti'nin sikkelerinin de tıpkı Artukluların sikkeleri gibi kendilerine has figürleri vardır.⁴² Ancak Selçuklu sikkelerinde, Artuklu sikkelerin sahip olduğu figür çeşitliliğini görülmemektedir. Çeşitliliğin az olmasına karşın tekrar edilen figürler bulunmaktadır. Kuruluş devrinde bastırılan bakır sikkelerde genellikle ön yüzde *süvari* kompozisyonu tercih edilmiştir. Süvari elinde çoğunlukla bir üç dişli bir mızrak tutar pozisyonundadır. Bu tasvirin, kıyafetleri ve çevrelerine yerleştirilen simgelerden hükümdarı temsil ettiği düşünülmektedir. Anadolu Selçuklu sikkeleri içinde süvari figürüne eşlik eden Melek Viktorya figürünün yer aldığı örnekler de tespit edilmiştir.⁴³ Bazı sikkelerinde, *Şir-i Hurşid* şeklinde isimlendirilen aslan ve güneş tasvirleri de bulunur.⁴⁴ Bu düzenlemenin kaynağının Mezopotamya olduğu belirtilmiştir.⁴⁵ Geometrik bir motif olan bazen de geçme – düğüm isimleriyle ifade edilen Saadet düğümü de Rumi düzenlemelerle sikkeler üstünde yer almıştır.

Anadolu Selçuklu sikkeleri figürlerden ziyade yazı kullanımıyla öne çıkmaktadır. Yazılara çoğunlukla süslemeler eşlik etmektedir. Sülüs ve kufi biçimde karşımıza çıkan yazılar, form olarak dörtgen ya da dairesel çoğunlukla inci dizisinden oluşan bir bordür içine ve çevresine yerleştirilir. Sultanın ve babasının ismi, lakaplar, halife isimleri, melik isimleri, darp yeri ve senesi, Besmele, Kelime-i Tevhid en sık kullanılan yazılardır. Bordür içine 4-5 satır olarak düzenlenen yazıların etrafı darp yeri ve yılının bilgisine ayrılır.

---

⁴² Artuklu ve Anadolu Selçuklu sikkelerinden örneklerle figürlere yorum getiren bir çalışma için Bkz. G. Parlar (2015), Orta Çağ Figürlü Sikkelerinin Taşıdığı Anamlara Bir Bakış, *TÜBA-KED*, Sayı: 13, s. 9 – 25. Ayrıca Anadolu Selçuklu sikkelerinde bulunan figürler için Bkz. G. Parlar (1999), *Anadolu Selçuklu Sikkelerinde Yazı Dışı Figüratif Ögeler*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara; Gazi Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi.

⁴³ Kutbeddin Melikşah'a ait darp yeri ve tarihi olmayan fels için Bkz. Parlar 1999, **a.g.k.**, s.47; İzmirli 2009, **a.g.k.** no.44, s.56.

⁴⁴ Bu tasarımdaki sikkeler farklı tiplerde olmak üzere genel olarak II. Gıyaseddin Keyhüsrev'e aittir. Ancak, II. İzzeddin Keykavus, III. Alâeddin Keykubad ve II. Gıyaseddin Mesud sikkelerinde de aslan ve güneş kompozisyonunun yer aldığı örneklere rastlanmıştır. II. İzzeddin Keykavus sikkeleri için Bkz. İzmirli 2009, **a.g.k.**, no.652, s.254. III. Alâeddin Keykubad sikkeleri için Bkz. İzmirli 2009, **a.g.k.**, no.1426-1427, s.474. II. Gıyaseddin Mesud sikkeleri için Bkz. İzmirli 2009, **a.g.k.**, no.1526-1527, s.504.

⁴⁵ Erkiletlioğlu ve Güler 1996, **a.g.k.**, s. 24

3. OSMANLI DEVLETİ SİKKELERİ

Osmanlılar ⁴⁶, Gündüz Alp oğlu Ertuğrul Bey'in oğullarından Osman Bey tarafından Batı Anadolu'nun kuzeyinde yapılan fetihler sonucunda 1302 yılında Bizans ordusuna karşı elde edilen zaferle müstakil bir Türk Beyliği olarak kurulmuştur. Sistemli bir devlet haline gelmesiyle, Anadolu ve Rumeli'de güç kazanmış, İstanbul'un fethedilmesiyle, devlet, İmparatorluk sürecine girmiştir. Üç kıtada hakimiyet elde eden Osmanlı İmparatorluğu, 1922 yılına varlık göstererek bu yönüyle de Anadolu Türk İslam devletleri arasında en uzun ömürlü devlet olma özelliği taşımaktadır.⁴⁷

Anadolu Selçuklu ve Beylikler döneminde olduğu gibi Osmanlı Devleti'nin de kuruluş yılları ve izleyen yıllarda Anadolu'da farklı devletlerin sikkeleri kullanılmaktaydı. Selçuklu ve İlhanlı sikkeleri, beyliklerin paraları ve üzerlerine İslamî kontrmark vurularak kullanıma sokulan Bizans sikkeleri bunlara örnek olarak sayılabilir. Osmanlı kaynaklarında bakır para, Moğolca nakit anlamına gelen *mungun / mongon* kelimesinden gelen *mangır/ mangur/ mankur* olarak geçmektedir. Halk arasında mangır yerine *pul* da denilmiştir.⁴⁸ Osmanlıda gümüş sikke birimi, diğer İslam devletlerinin gümüş parayı ifade etmek için kullandıkları dirhem yerine, parlak, temiz, ak anlamlarından türetilmiş bir kelime olan *akçe* ismini almıştır. ⁴⁹ Osman Bey'e ait olan ilk Osmanlı sikkesi İbrahim Artuk tarafından tanıtılmıştır⁵⁰. İlk Osmanlı akçesinin tarihi ve gerçekliği konularında hala fikir birliğine ulaşamamıştır. Osman Gazi'ye ait olduğu düşünülen farklı akçeler hakkında çalışmalar mevcuttur. ⁵¹ Orhan Gazi dönemine

---

⁴⁶ Osmanlı Devleti'nin kuruluş yılları ve Osmanlıların soyu konuları hakkında farklı görüşler mevcuttur. Konu hakkında detaylı bilgiler içeren kaynaklar için bkz. F.M., Emecen (2016) , *Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluş ve Yükseliş Tarihi (1300-1600)*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları ; H. , İnalçık 2010, "Osmanlı Devleti'nin Kuruluş Tarihi", *Osmanlı Tarihini Yeniden Yazmak.t HAYY* , S..41-66.

⁴⁷ F. Emecen (2007), "Osmanlılar (Siyasi Tarih- Klasik Dönem 1300-1774)", *DİA*, C. 33 , s. 487-496.

⁴⁸ O. Tekin (2003), "Mangır" , *DİA* C.27 s.568

⁴⁹ H., Sahillioğlu (1989), "Akçe" *DİA*. C. 2, s.224- 227

⁵⁰ İ. Artuk (1980)"Osmanlı Beyliğinin Kurucusu Osman Bey'e Ait Sikke", *I. Uluslararası Türkiye'nin Sosyal ve Ekonomik Tarihi (1071- 1920) Kongresi (11-13 Haziran 1977)* , (Ed. O. Okyar, H. İnalçık) Ankara, s. 27-33

⁵¹ Osman Gazi'ye ait olduğu düşünülen diğer sikkeler hakkında aynı araştırmacının iki farklı çalışması bulunmaktadır. Ayrıntılı bilgi için Bkz. H. Yılmaz (2018), "Osman Gâzi'nin Kayıp ikinci Sikkesi Ve Osmanlı Kuruluş Tartışmalarına Etkisi", *Ab-ı Hayatı Aramak Gönül Tekin' e Armağan*,(Haz.: O. Kolbaş – O.Üçer), İstanbul: Yeditepe Yay., s. 263-288; H. Yılmaz (2019), Osman Gazi'nin 700/1300-1301'DE Yenişehir'de Batırdığı Üçüncü Sikkesi, *VAKANÜVİS*, Yıl:4, Söğüt Özel Sayısı, s.81-119.

ait akçeler mevcuttur fakat bu döneme ait mangırların varlığına ilişkin net bir bilgi yoktur.⁵²

Gör. 3.1. *Osman Gazi'nin Tanıtılan İlk Sikkesi, AR, Akçe, 0,72 gr. 13-16 mm. (İAM-1081)*⁵³

İlk Osmanlı mangırının, yeni buluntularla değişene kadar I. Murat'a ait olduğu kabul edilmiştir. I. Murat mangırları arasında üzerinde Ramazan yazısıyla öne çıkan bir sikke grubu vardır. Darp tarihinin yanında ay ismiyle basılması bu grubu özelleştirmiştir.⁵⁴ Mangırlar genellikle bölgesel bir ödeme aracı olarak kullanılmış, İstanbul dışında Edirne, Bursa, Amasya, Ayasuluk, Ankara, Bolu, Tire, Kastamonu, Karahisar, Harput Mardin, Halep, Serez, Van, Trablus, Trablusgarp, Mısır, Bitlis, Tunus ve Hizan gibi yerel darphanelerde basılmıştır.⁵⁵

15. yy'ın son çeyreğine dek Osmanlılarda akçe ve mangır kullanılmaya devam edildi. İlk altın sikkenin II. Mehmet döneminde H . 882/ 1477-78 tarihinde basılacağı zamana dek, altın para ihtiyacı ise yabancı devletlerin altınları, bunlar arasında öne çıkan Venedik dukası adı verilen sikkelerle karşılanmıştır.⁵⁶ Venedik dukasının, sultanın bastıracağı ilk altın sikkenin ayarlarının belirlenmesinde referans kabul edildiği bilinmektedir.⁵⁷ Bu para biriminin Osmanlı'da bu denli fazla dolaşımını 1352-1517 yılları arasında Osmanlı'nın Avrupa ile ticaretinin Cenova- Venediklilerin aracılığıyla olmasıyla açıklamak mümkündür. Venediklilerle 1411- 1454 yılları arasında

⁵² Orhan Bey'e ait mangırların varlığı hakkında ortaya atılan bilgiler kanıtlanmamıştır.

⁵³ İstanbul Arkeoloji Müzesi Env.no. 1081 Bkz.Yapı Kredi Sikke Koleksiyonu Sergileri, Saltanatın İki Yüzü (1995), Haz. Ş. Şentürk ve B. Johnson No. 4, İstanbul: YKY s. 16.

⁵⁴ Karacahisar Kalesi Kazısı sikke buluntuları arasında bu tipte çok sayıda mangırın bulunduğu bildirilmiştir. **Ramazan mangırı** ve diğer Erken Dönem Osmanlı sikkeleri için; Bkz. H. Yılmazyaşar-B.Teoman Sikkeler Ne Söylüyor: Karacahisar Kalesi Ve Erken Dönem Osmanlı Sikkeleri, *Fetih ve Medeniyet*, Yıl:1 Sayı:1 , s. 36-43.

⁵⁵ Tekin 2003 , **a.g.k.**, s.568

⁵⁶ N. Pere (1968), *Osmanlılarda Madeni Paralar*, İstanbul.

⁵⁷ Pere 1968, **a. g. k.**, s.26. Venedik dukasının ağırlığı 3,559 g, ayarı %997'dir.

ticari anlaşmalar yapıldığı bilinmektedir.⁵⁸ İlk altın sikkenin basılacağı zamana dek Osmanlı'da monometalist sistem hakimdir, altın paranın piyasaya girmesiyle bimetalist dönem başlamıştır.

Osmanlı akçelerinde değişik tarihlerde düzenlemelere gidildiği görülmüştür. H. Sahillioğlu çalışmasında, I. Murad zamanında 3, I. Bayezid döneminde 4, I. Mehmed zamanında 2, II. Murad akçelerinde 5 defa düzenleme yapıldığını ifade etmiştir.⁵⁹ II. Mehmed döneminde yapılan düzenleme ile öncekilerden farklı olarak ilk defa akçe ağırlıklarında sistemli bir azaltma izlenmiştir. 1444-1481 yılları arasında 6 kez akçenin gümüş değeri ve ağırlığı azaltılmıştır.⁶⁰ Bu düzenlemeler, birkaç istisnanın kısa süreli faydası hariç tutulduğunda, ekonominin ve toplumsal düzenin bozulmasına sebep olmuştur. II. Mehmed dönemi yapılan ayarlamalara ilişkin, H. İnalçık bu dönemde Osmanlı maden sorununun Osmanlıya özgü olmadığını, Orta çağ sonlarında Avrupada da kıymetli maden konusunda bir kıtlık olduğunu ve buna bağlı olarak paralara gerekli müdahalelerin yapıldığını söylemiştir⁶¹. Akçeler üzerinden takip edilebilen düzenlemeler, *sikke tecdidi*, *sikke tağşişi* ve *sikke tashihi* olarak tanımlanmaktadır. Sikke tecdidi, tahtın el değiştirmesi ile eski sultana ait akçelerin toplanarak yeni sikkelerin bastırılması olarak tanımlanmaktadır. Bu tanıma göre sikke tecdidinin her dönemde yapıldığı ortaya çıkmaktadır. Sikke tağşişi ise akçenin ayar ve ağırlığındaki değişiklikleri kapsamaktadır, bu değişiklikler devlet eliyle yapıldığı gibi gayri resmi biçimde tartıda da yapıldığından bu durumun önüne geçmek için yasaklar çıkarılmış, hatta darphanelerin kapanmasına gidecek boyutta önlemler alınmaya çalışılmıştır. Resmi olarak yaptırılan tağşişler de sikke tecdidleri içinde değerlendirilmektedir. Sikke tecdidi ve tağşişi sonucunda olumsuz etkilenen ekonomide, ayarları düşük akçelerin çoğalmasıyla sağlam akçelerin kesilmesi ve gümüşünden çalınmasıyla ortaya çıkan sikke kırkıcılığı- akçe kırkıcılığı neticesinde bu kez sikke tashihi adı altında bir uygulama ortaya konmuştur. Sikke tashihi de kırpılmış eski akçelerin toplatılıp yeni bir standart üzerinden basılması ve piyasaya sürülmesi durumunu ifade etmektedir.⁶² Bu

---

⁵⁸ Y. Akkuş (2010), XIV. ve XV. Asırlarda Osmanlı ve Avrupa Ekonomileri: Bir Mukayese Denemesi, Istanbul Journal of Sociological Studies, Sayı:40, s.56.

⁵⁹ H. Sahillioğlu (1958), *Kuruluşun XVII. Asrın Sonlarına Kadar Osmanlı Para Tarihi Üzerinde Bir Deneme*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi.s. 35.

⁶⁰ Sahillioğlu 1958, **a.g.k.** s. 35; R. Özcan (2005), Osmanlı Devleti'nde XVII. Yüzyılda Yapılan Sikke Tashihleri, *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, s.239

⁶¹ H. İnalçık (1951), Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluş ve İnkişafı Devrinde Türkiye'nin İktisadi Vaziyeti Üzerinde Bir Tetkik Münasebetiyle, *Bellekten* .c: XV. Sayı: 60 s 629-684. S. 653..

⁶² Sahillioğlu 1989, **a.g.k** s.227

konuya dair yapılan araştırmaların neticesinde 1584-1640 yılları arasında Osmanlı sikkelerinde 7 kez önemli değişikliklere gidildiği görülmüştür. 1640 yıllarında piyasaya yabancı devletlerin paralarının girmesiyle Osmanlı Devleti bu toplumların paralarının benzerlerini üreterek, sikke tiplerini çoğaltmıştır.

Sikke tiplerinin çoğalmasında değişen darp tekniği de oldukça etkilidir. Osmanlı sikkeleri üretim tekniği açısından üç farklı aşamada incelenmektedir. 1299-1685 tarihleri arasında, M.Ö 5. yüzyıldan itibaren kullanılmakta olan bir yöntem olan el çekici ile darp yöntemi kullanılmıştır. Erken Dönem Osmanlı sikkelerinde kaligrafi hatalarına rastlanmasının en büyük sebeplerinden biri olarak bazı darphanelerde tecrübeli kalıpcı ustası bulmanın zorluğu gösterilmiştir.⁶³ 1685- 1844 yılları boyunca el çekici ile darp yönteminin yerini mekanik preslerle sikke üretimi almıştır. Avrupa'dan ithal edilen makinelerle gerçekteşen darp tekniği büyük boyda Osmanlı sikkelerinin üretimini mümkün kılmıştır. 1844- 1920 arasında kullanılan teknik ise sarkaç usulü otomatik sikke üretimidir.⁶⁴ Osmanlı sikke tipleri gümüş sikkelerde Akçe ve beşlik onluk gibi alt birimleri, dirhem, şâhi- abbâsî, medini, eşrefi, Osmani, Bukşa, Kuruş, Zolta, Riyal, Para, Nasri, Harube, Bucu, Yeni Kuruş, Cihadiye isimlerini almıştır. Altın sikkelerde Sultani, Cedid Eşrefî, Zer-i Mahbub, Zer-i İstanbul(Fındık), Rumi Altını (Cedid ve Atik), Mahmudiye, Adli Altın, Dar-ül Hilafe Altını, Hayriye-Sandıklı Altın gibi üstündeki yazı, bezeme, sultan ismine, değerine göre isimler verilen tipler vardır.

Osmanlı sikkelerin üstünde çoğunlukla darphane bilgisi verilmiştir. Çoğunlukla karşımıza çıkan darphane isimleri Edirne, Bursa, Ankara, Serez, Kratova, Novar, Konstantiniye/ Kosntaniye/ İslambol, Kayseri, Ayasluk, Cezayir, Mısır, Tunus, Selanik, Sidrekapsi, Sivas, Amid, Erzurum'dur. A. Damalı, Osmanlı tarihi boyunca yaklaşık 125 şehirde sikke basıldığını, mangırların yerel bir para birimi olarak kabul edildiğinden altın, gümüş sikkenin basılmadığı birçok şehirde sadece mangır basımına devam edildiğini bildirmiştir.⁶⁵

⁶³ A. Damalı (2010a), *Osmanlı Sikkeleri Tarihi* , c.1 , Damalı Vakfi. s. 44

⁶⁴ Damalı 2010a, **a,g,k.**, s. 45

⁶⁵ Osmanlı Darphaneleri için ayrıntılı bilgi için bkz. . Damalı 2010a, **a,g,k.**, s. 28-33, s. 41;
<https://www.osmanliparalari.com/Osmanli-Imparatorlugu-Darphaneleri,DP-24.html> (Erişim:01.04.2022)

Sikkeleri üzerinde genellikle sultanın ve babasının ismi, unvan ve lakaplar, tuğralar, methiyeler ve dualar, darphane ismi ve tarih, işaret harfler, yazılar arasında bitkisel dekoratif unsurlar, motifler, damgalara rastlanmaktadır.⁶⁶

---

⁶⁶ Damalı 2010a, **a.g.k.**, s.58

4. KATALOG

Artuklu (Mardin) Sikkeleri

Necmeddin Alpi (H 547-572/1152-1176)

Öy. : Ortada yan yana sağa ve sola yönelmiş iki baş tasviri, Lâ ilâhe illAllâh Muhammed Resûl Allâh, el-Mustancid billâh Emîr el-mu'minîn.

Ay. : Ortada cepheden kadın tasviri (haleli kabarık – boğumlu saçlı başıyla).
Necmeddin / Malik Diyarbakr / Alpi bin Gazi / bin Artuk

1 AE 12,70 g, 33 mm, ky.6 (Lev. 1)

Ref.: Sp-Sa I, no. 30 ; Artuk no. 4.

Env. no.: 140

Öy. : Ortada sağa ve sola yönelmiş, yan yana cepheden iki baş tasviri, etrafında Lâ ilâhe illAllâh / Emîr el-mu'minîn./ Muhammed Resûl Allâh / el-Mustancid⁶⁷ billâh .

Ay. : Ortada cepheden kadın tasviri, haleli baş. Etrafında Necmeddin / Malik Diyarbakr / Alpi bin Gazi / bin Artuk.

2 AE 8,45 g, 29 mm, ky.3 (Lev. 1)

Ref.: Sp-Sa I, no. 30; Artuk no. 43.

Env. : 184

3 AE 9,31 g, 31 mm, ky.2, Lev.1

Ref.: Sp-Sa I, no. 30; Artuk no.43.

Env. no.: 400

Hüsameddin Yoluk Arslan (H. 580-597/1184-1201)

Öy. : Bağdaş kurmuş başı miğferli bir savaşçı tasviri, sağ elinde kılıç sol elinde kesik bir baş tutuyor. Solda Nur el-Dîn Atabek yazısı.

Ay. : Merkezde El-Nâsır li-dînAllah Emir el-mu'minîn.. iç çemberde; El- Melik'ül Efdal El- Zahir Gazi bin Al- Melik El- Nasır Yusuf , dış çemberde; Husam El- Din Yoluk Arslan Malik Diyarbakır bin İl-Gazi bin Artuk duribe sene sittte ve ti'sine hamsemi'a (dy.H 596- 1200)

4 AE 13,54 , 32 mm, ky.12, **Lev.1**

Ref.: Sp- Sa I no. 36.1 ; Artuk no. 63

Env. no.: 449

⁶⁷ Aşınmadan dolayı net olarak okunamıyor, Alt tip örneğindeki el-Mustadi yazısı da olabilir.

Nasreddin Artuk Arslan (H. 597-637/1200-1239)

Öy. : Kuyruğundaki ejdere ok atan Kentaur tasviri, çevresinde ; bi- Mardin sene tis ve tis'in ve hamsemi'a. (dy. H 599-1203)

Ay. : Ortada El-Nasır, li-din allah emir el-müminin, El-Melik el-adil ebu Bekr melik Diyarbakr. Çevresinde ; Nasr al Din- Artuk Ar- slan – bin Eyyub.

5 AE 9,20 g, 29 mm, ky. 9, Lev.1

Ref.: Sp- Sa I no. 38.1 ; Artuk no. 71.

Env. no.: 136

Öy. : Defne dallarından taçla süslü , sola dönük cepheden bir baş tasviri, etrafında Nasr-el Dünya ve El- Din Artuk Arslan Malik Diyarbakr.

Ay.: Ebu'l Abbas Ahmed / El Nasr li-din Allah / Emir el- Mü'minin / el- Melik el-'adil Ebu/ Bekr bin Eyyub , çevresinde ve sittemi'e ahad ashara (dy. H 611-1214)

6 AE 5,50 g, 24 mm, ky.3, Lev.1

Ref.: Sp- Sa I n.40 ; Artuk no. 77

Env. no.: 137

7 AE 4,38 g, 21 mm, ky. 7, Lev.1

Ref.: Sp- Sa I, no.40 ; Artuk, no.77

Env. no.: 138

Öy. : Sekiz köşeli yıldız içinde El- Nasr li-din Allah / Emir el- Mü'minin el- Malik / el- Kâmil Muhammed.

Ay.: Sekiz köşeli yıldız içinde Nasır/ el- Melik el- Mansur / el- Dünya ve el-Din/ Artuk Arslan . Duribe sene hamsat'asar ve sittemi'a (dy. H 615-1218)

8 AE 6,30 g, 24 mm, ky.3, Lev. 1

Ref.: Sp- Sa I, no.41 ; Artuk, no.78

Env. no.: 139

Anadolu Selçuklu Sikkeleri

II. İzzeddin Kılıç Arslan (H 551-588 / 1156-1192)

Fels

Öy. : Sağa yönelmiş mızraklı süvari tasviri.

Ay. : Es-Sultan muazzam Kılıç Arslan bin Mesud

9 AE 3,37 g, 22 mm, ky. 12, Lev.2

Ref.: Yİ, no 26; HE, no.23.

Env. no.: 325

10 AE 3,34 g, 21 mm, ky. 12, Lev. 2
Ref.: Yİ no. 26; HE no.23.
Env. no.: 326

II. Süleyman Şah (H 593-601 / 1196-1204)

Öy. : Sağ tarafa yönelmiş başı haleli süvari tasviri, elinde üç uçlu mızrak solda yıldız. .
Ay. : Es Sultan el-Kahhar, Süleyman Şah bin Kılıç Arslan

11 AE 8,59 g, 30 mm, ky. 9 Lev. 2
Ref.: Yİ no.100-102; HE no.85
Env. no.: 536

12 AE 8,79 g, 30 mm, ky. 9 (Lev. 2)
Ref.: Yİ no. 100-102; HE s.85
Env. no.: 537

13 AE 7,27 g, 28 mm, ky. 9 (Lev. 2)
Ref.: Yİ no. 100-102; HE no.85
Env. no.: 538

I. Alâeddin Keykubad (H 616-634 / 1220-1237)

Dirhem

Öy. : Essultan / el muazzam Keykubad / bin Keyhusrev ; çevresinde duribe / haza / el dirhem / bi Konya

Ay. : El imam / en nasır lidinillah el mü'minin; çevresinde : sene sitte aşere / ve sittema'e (dy H616).

14 AR 2,89 g, 24 mm, ky. 5 (Lev. 2)
Ref.: Yİ no.215; HE no.176.
Env. no.: 327

Öy. : Es-sultan / el- muazzam Keykubad / bin Keyhusrev; çevresinde: Duribe / haza / el dirhem / bi Sivas.

Ay. : El-İmam / El- Zahir / bi emrillah emir; çevresinde sene selase ve 'ışrun / ve sittema'e (dy. H 623)

15 AR 2,93 g, 23 mm, ky. 4 (Lev. 2)
Ref.: Yİ no. 265; HE no.191.
Env.no. : 133

Öy. : Es-sultan / el- muazzam Keykubad / bin Keyhusrev; çevresinde Duribe/ haza / el dirhem bi Sivas.

Ay. : El- İmam / El Muntansır / billah emir ül müminin; çevresinde: sene selasin / ve sittema'e (dy. H 630)

16 AR 2,86 g, 22 mm, ky. 3 (Lev. 2)

Ref.: Yİ no. 298; HE no.208.

Env.no. : 946

Fels

Öy.: İnci dizisinden dairesel bordür içerisinde “Ez Zahir bi /emrillah emir / el mü'minin”

Ay.: İnci dizisinden dairesel bordür içerisinde “Es-Sultan / El- Muazzam Keykubad / bin Keyhusrev”

17 AE 3,08 g, 22 mm, ky. 6 (Lev. 3)

Ref.: Yİ no.366.

Env.no. : 328

II. Gıyaseddin Keyhüsrev (H 634-644 / 1237-1246)

Öy. : Ortada aslan ve güneş betimlemesi; çevresinde; El-İmam El Mustansır Billâh Emirû'l Mü'minin.

Ay. Es-Sultan ElAzam Keyhüsrev Bin Keykubad; çevresinde ; Duribe haza / el dirhem / Sivas / sene tis'a selasin / ve sittema'e (dy. H 639)

18 AR 3,00 g, 23 mm, ky. 1 (Lev. 3)

Ref.: Yİ no. 464-466; HE no. 288.

Env. no.: 181

Tram

Öy. : Hetoum Tagavor Hayots (Ermeni Kralı 1.Hetum) at üstünde kral tasviri , sağa dönük.

Ay. : Essultan'ül azam / Gıyaseddünya ve'ddin / Keyhusrev bin Keykubad; Çevresinde Duribe bi Sis, sene erbain ve sittema'e (dy. H 640)

19 AR 2,87 g, 24 mm, ky. 7 (Lev. 3)

Ref.: Yİ no. 433; HE no. 291.

Env. no.: 1181

Dirhem

Öy. : Essultan'ül azam / zillullah fil alem / Gıyaseddünya veddin / Keyhusrev bin Keykubad / Kasım emir'ül mü'minin; çevresinde: Duribe / haza / el dirhem / bi Mahruse Konya.

Ay. : Bismillahirrahmanirrahim / La ilahe illallah Muhammed resul Allah / el imam Mustasım / billah emir'ül mü'minin; çevresinde: fi sene isneyn ve / erbain / ve sittema'e (dy. H 642)

20 AR 2,98 g, 24 mm, ky. 5 (Lev. 3)
Ref.: Yİ no. 414-417; HE no. 298.
Env. no.: 134

Öy. : Essultan 'ül azam / zillulahu fi alem / Gıyaseddünya veddin / Keyhusrev bin Keykubad / Kasım emir'ül mü'minin ; çevresinde, Duribe / haza/ el dirhem / bi Sivas.

Ay. : Bismillahirrahmanirrahim / La ilahe illallah / Muhammedün Resulallah / el imam Mustasım / billah emir'ül mü'minin ; çevresinde fi sene erba ve / erbain / ve sittema'e (dy. H 644)

21 AR 2,86 g, 24 mm, ky. 5 (Lev. 3)
Ref.: Yİ no. 485 ; HE no. 305.
Env. no.: 872

Fels

Öy.: Kelime-i Tevhid

Ay.: es-sultanül Azam / Keyhusrev bin Keykubad / (duribe Ankara)

22 AE 8,85 g, 31 mm, ky.6 (Lev. 3)
Ref.: Yİ no.504.
Env. no.: 183

II. İzzeddin Keykavus (H 644-647 / 1246-1249 // 655-658 / 1257-1259)

Öy. : Essultan'ül azam / zillulahu fil alem / İzzeddin veddin / Keykavus bin Keyhusrev; çevresinde Duribe haza / el dirhem / Konya.

Ay. : La ilahe illallah / Muhammed Resulallah / el imam Mustasım / billah emir'ül mü'minin ; çevresinde : sene sitte ve / erbain / ve sittema'e (dy. H 646)

23 AR 2,99 g, 22 mm, ky. 11 (Lev. 3)
Ref.: Yİ no. 522.
Env. no.: 135

Öy. : Essultan'ül azam / zillulahu fil alem / İzzeddin veddin / Keykavus bin Keyhusrev;
çevresinde Duribe haza / el dirhem / Sivas.

Ay. : La ilahe illallah / Muhammed Resulallah / el imam Mustasım / billah emir'ül
mü'minin ; çevresinde : sene sitte ve / erbain / ve sittema'e (dy. H 646)

24 AR 2,85 g, 22 mm, ky. 8 (Lev. 3)

Ref.: Yİ no. 541; HE no. 350.

Env. no.: 873

**Üç Kardeşler (II. İzzeddin Keykavus- IV. Rükneddin Kılıçarslan- II. Alâeddin
Keykubad) (H 647-655 / 1249-1257)**

Öy. : Es-Selâtinü'l âzım İzzü'd-dünyâ ve'd-dîn Keykavus ve Rüknü'ddünyâ ve'd-dîn
Kılıç Arslan ve Alâü'd-dünyâ ve'd-dîn Keykubad benü Keyhüsrev berâhin emîr'ül
mü'minîn.

Ay. : La ilahe illallah / Muhammed Resulallah / el imam Mustasım / billah emir'ül
mü'minin ; çevresinde : Duribe fi sene hamsin / ve sittema'e (dy. H 650) bi Konya.

25 AR 3,00 g, 22 mm, ky. 12 (Lev. 3)

Ref.: Yİ no. 562; HE no.372.

Env. no.: 301

Öy. : Es-Selâtinü'l âzım İzzü'd-dünyâ ve'd-dîn Keykavus ve Rüknü'ddünyâ ve'd-dîn II.
Kılıç Arslan ve Alâü'd-dünyâ ve'd-dîn Keykubad benü Keyhüsrev berâhin emîr'ül
mü'minîn.

Ay. : La ilahe illallah / Muhammed Resulallah / el imam Mustasım / billah emir'ül
mü'minin ; çevresinde : Duribe fi sene selase / ve hamsin / ve sittema'e (dy. H 653) bi
Sivas.

26 AR 2,61 g, 23 mm, ky. 12 (Lev. 3)

Ref.: Yİ no. 589; HE no. 383.

Env. no.: 182

IV. Rükneddin Kılıç Arslan (H 660-664)

Öy. : Essultan'ül azam / Rükneddünya / veddin / Kılıç Arslan bin / Keyhusrev.

Ay. :El mülkü lillah ; çevresinde, Duribe bi medinete Konya fi sene selase ve sittin ve
sittema'e (dy. H 663)

27 AR 2,94 g,21 mm, ky.5 (Lev. 4)

Ref.: Yİ no. 758; HE no. 532.

Env. no.: 863

Öy. : Essultan'ül azam / Rükneddünya veddin Kılıç / arslan bin Keyhusrev; duribe bi maden Sarus.

Ay. : El imam Mustasım/ billah emir'ül mü'minin; sene erba ve sittin ve sittema'e (dy. H 664)

28 AR 2,82 g, 23 mm, ky. 11 (Lev. 4)

Ref.: Yİ no. 815; HE no.541.

Env. no.: 860

III. Gıyaseddin Keyhüsrev (H 664-682/ 1266-1284)

Öy. : Essultan'ül azam / Gıyaseddünya veddin / ebul feth Keyhusrev bin Kılıçarşlan.

Ay. : El mülkü lillah ; çevresinde : Duribe bi medinete Konya fi sene erba ve sittin ve sittema'e (dy. H 664)

29 AR 2,96 g, 24 mm, ky. 3 (Lev. 4)

Ref.: Yİ no. 1018; HE no. 568.

Env. no.: 864

Öy. : Essultan'ül azam / Gıyaseddünya veddin / ebul feth Keyhusrev bin Kılıçarşlan; duribe Erzincan.

Ay. : La ilahe illallah / Muhammed Resulallah / el imam Mustasım / emir'ül mü'minin ; sene sitte / ve sittin / ve sittema'e (dy. H 666)

30 AR 2,94 g, 22 mm, ky. 5 (Lev. 4)

Ref.: Yİ no. 926; HE no. 582.

Env. no.: 865

Öy. : Es-sultan'ül azam / Gıyaseddünya veddin / Keyhusrev bin/ Kılıçarşlan.

Ay. : El mülkü lillah ; çevresinde : duribe haza el dirhem...(okunamadı)

31 AR 2,95 g, 22 mm, ky. 9 (Lev. 4)

Ref.: Yİ no.899.e20.

Env. no.: 947

II. Gıyaseddin Mesut (H 681-704 / 1284-1296)

Öy. : El azamete lillah/ Essultan'ül azam/ Gıyaseddünya veddin ebul / feth Mesud bin Keykavus.

Ay. : La ilahe illallah / Muhammed Resulallah ; çevresinde : duribe Sivas / sene / sitte
semanun / sittema'e (dy. H 686)

32 AR 2,80 g, 23 mm, ky. 3 (Lev. 4)

Ref.: Yİ no.1357.

Env. no.: 948

Osmanlı Sikkeleri

I. Murad (H 761 – 792 / 1359 – 1390)

Akçe

Öy. : Murad bin Orhan

Ay. : Hullide mülkühû

33 AR 0,66 g, 12 mm , ky. 12 (Lev. 4)

Ref. : Artuk-2 , no. 1381; Pere no.8

Env . no.: 098

I. Bayezid (H 792 – 805 / 1390-1402)

Akçe

Öy. : Bâyezîd / bin Murâd

Ay. : Hullide mülkühû sene 792.

34 AR 1,00 g, 12 mm, ky. 12 (Lev. 4)

Ref. : Artuk-2, no.1385; Pere no.14.

Env. no: 095

35 AR 1,08 g, 14 mm, ky. 9 (Lev. 4)

Ref.: Artuk-2, no.1385; Pere no.14.

Env. no.: 096

36 AR 1,17 g, 12 mm, ky. 9 (Lev. 5)

Ref.: Artuk-2 no.1385; Pere no.14.

Env. no.: 097

Emir Süleyman (H 806-813 / 1403-1411)

Öy. : Tuğra: *Emîr Süleymân bin Bâyezîd*⁶⁸

---

⁶⁸ Katalogda yer alan tuğralı paraların tuğralarının okunmasında yararlanılan kaynak için Bkz. S. Umur (1980), *Osmanlı Padişah Tuğraları*, İstanbul: Cem Yayınevi. s.29.

Ay. : Hullide mülkühû 806 / Ebubekir / Ömer / Osman / Ali

37 AR 1,02 g, 17 mm, ky. 6 (Lev. 5)
Ref.: Artuk-2, no.1387; Pere no.20.
Env. no.: 093

38 AR 1,20 g, 15 mm, ky. 11 (Lev. 5)
Ref.: Artuk-2 no.1387; Pere no.20.
Env. no.: 094

I. Mehmed (H 818-824 / 1413-1421)

Öy. : Mehmed bin Bayezid Han Azze nasruhû.

Ay. : Hullide mülkühû duribe Bursa 822.

39 AR 0,75 g, 11 mm, ky.12 (Lev. 5)
Ref.: Artuk-2 no.1399; Pere no.46.
Env. no.: 451

II. Murad (H 824-848 / 1421-1444 // H 849-855 /1445-1451)

Öy. : Murad bin Mehmed Han 834.

Ay. : Hullide mülkühû duribe Bursa.

40 AR 1,19 g, 13 mm, ky.7 (Lev. 5)
Ref.:Artuk-2, no.1406; Pere no.58.
Env. no.: 090

Öy. : Murad bin Mehmed Han 834.

Ay. : Hullide mülkühû duribe Edirne.

41 AR 1,19 g, 13 mm, ky.9 (Lev. 5)
Ref.: Artuk-2, no.1414; Pere no.59.
Env. no.: 091

42 AR 1,15 g, 13 mm, ky.- (Lev. 5)⁶⁹
Ref: Artuk-2, no.1414; Pere no.59.
Env. no.: 895

II. Mehmed (H 848-849/ 1444-1445 // 855-886/ 1451-1481)

---

⁶⁹ Arka yüzde kalıp hatası bulunmaktadır.

Öy. : Mehmed bin Murad Han Azze nasruhû.

Ay. : Hullide mülkühû duribe Edirne 848.

43 AR 1,02 g, 10 mm, ky. 1 (Lev. 5)

Ref.: Artuk-2, no.1427; Pere no.84.

Env. no.: 086

Öy. : Mehmed bin Murad Han Azze nasruhû

Ay. : Hullide mülkühû duribe Serez 848.

44 AR 0,91 g, 11 mm, ky.6 (Lev. 5)

Ref.: Artuk-2, no.1428; Pere no.84.

Env. no.: 087

Öy. : Mehmed bin Murad Han Azze nasruhû 855.

Ay. : Hullide mülkühû duribe Ayasuluk.

45 AR 0,95 g, 13 mm, ky. - (Lev. 5)

Ref.: Artuk-2, no.1452; Pere no. 85.

Env. no: 201

Öy. : Mehmed bin Murad Han Azze nasruhû 865.

Ay. : Hullide mülkühû duribe Edirne.

46 AR 0,89 g, 11 mm, ky.- (Lev. 5)

Ref.: Artuk-2, no.1453; Pere no.86.

Env.no: 088

47 AR 0,91 g, 11 mm, ky.- (Lev. 5)

Ref.: Artuk-2, no.1453; Pere no.86.

Env.no: 202

Öy. : Mehmed bin Murad Han Azze nasruhû 865.

Ay. : Hullide mülkühû duribe Serez.

48 AR 1,02 g, 11 mm, ky.3 (Lev. 5)

Ref.: Artuk-2, no.1462; Pere no.86.

Env. no.: 089

Öy. : Mehmed bin Murad Han Azze nasruhû 875.

Ay. : Hullide mülkühû duribe Konstantiniye.

49 AR, 0,86 g, 10 mm, ky.6 (Lev. 5)

Ref.: Artuk-2 no.1435; Pere no.87.

Env. no.203

II. Bayezid (H 886-918 /1481-1512)

Öy. : Sultan Bayezid bin Mehmed Han.

Ay. : Azze nasruhû duribe Amasya sene 886.

50 AR 0,72 g, 12 mm, ky.3 (Lev. 6)

Ref.:Artuk-2 no.1473; Pere no.105.

Env. no. 204

Öy. : Sultan Bayezid bin Mehmed Han.

Ay. : Azze nasruhû duribe Ankara sene 886.

51 AR 0,74 g, 11 mm, ky.4 (Lev. 6)

Ref.: Artuk-2 , no.1474; Pere no.105.

Env. no: 1191

Öy. : Sultan Bayezid bin Mehmed Han .

Ay. : Azze nasruhû duribe Konya sene 886.

52 AR 0,77 g, 11 mm, ky.4 (Lev. 6)

Ref.: Artuk-2, no.1483; Pere no.105.

Env. no: 1192

Öy. : Sultan Bayezid bin Mehmed Han.

Ay. : Azze nasruhû duribe Kratova sene 886.

53 AR 0,72 g, 10 mm, ky.3 (Lev.6)

Ref. Artuk-2 no.1480; Pere no.105.

Env. no.: 205

Öy. : Sultan Bayezid bin Mehmed Han.

Ay. : Azze nasruhû duribe Novar sene 886.

54 AR 0,68 g, 12 mm, ky.3 (Lev. 6)
Ref.: Artuk-2, no.1484; Pere no.105.
Env. no.: 206

55 AR 0,69 g, 14 mm,ky.5 (Lev. 6)
Ref.: Artuk-2, no.1484; Pere no.105.
Env. no.: 207

56 AR 0,72 g, 12 mm, ky. 7 (Lev. 6)
Ref.: Artuk-2 , no.1484 ; Pere no.105.
Env. no: 309

Öy. : Sultan Bayezid bin Mehmed Han.

Ay. : Azze nasruhû duribe Serez sene 886.

57 AR 0,73 g, 10 mm, ky. 9 (Lev.6)
Ref.: Artuk-2, no.1485; Pere no.105.
Env. no.: 208

58 AR 0,70 g, 11 mm, ky.8 (Lev.6)
Ref.: Artuk-2, no.1485; Pere no.105.
Env. no: 209

Öy. : Sultan Bayezid bin Mehmed Han.

Ay. : Azze nasruhû duribe Üsküp sene 886.

59 AR 0,79 g, 11 mm, ky. 6 (Lev.6)
Ref.: Artuk-2, no.1489; Pere no.105.
Env. no: 311

Mangır

Öy. : Nakış, bozulmuş.

Ay. : Sultan Bayezid duribe Konstantiniye .

60 AE 0,68 g, 11 mm, ky. – (Lev. 6)
Ref.: Pere no.108.
Env. no.: 085

I. Selim (H 918-926 / 1512-1520)

Akçe

Öy. : Sultan Selim Şah bin Bayezid Han.

Ay. Azze nasruhû duribe Bursa sene 918.

61 AR 0,66 g, 10 mm, ky. 10 (Lev. 6)

Ref.: Pere no.127.

Env. no: 084

62 AR 0,59 g, 11 mm, ky. 2 (Lev. 6)

Ref. : Pere no.127.

Env. no. : 210

Öy. : Sultan Selim Şah bin Bayezid Han.

Ay. : Azze nasruhû duribe Edirne sene 918.

63 AR 074 g, 10 mm, ky. 9 (Lev. 6)

Ref.: Pere no.128.

Env.no.: 211

64 AR 0,75 g, 12 mm, ky. 12 (Lev. 6)

Ref. : Pere no.128.

Env. no.: 212

Öy. : Sultan Selim Şah bin Bayezid Han.

Ay. : Azze nasruhû duribe Konstantiniyye sene 918.

65 AR 0,70 g, 12 mm, ky. 3 (Lev. 7)

Ref.: Pere no.136.

Env. no: 213

66 AR 0,72 g, 11 mm, ky. 10 (Lev. 7)

Ref. : Pere no.136

Env.no: 214

67 AR 0,58 g, 11 mm, ky. 12 (Lev. 7)

Ref. : Pere no.136

Env.no: 215

Öy. : Sultan Selim Şah bin Bayezid Han.

Ay. : Azze nasruhû duribe Kratova sene 918.

68 AR 0,68 g, 14 mm, ky. 6 (Lev. 7)

Ref.: Pere no.137.

Env. no.: 216

69 AR 0,67 g, 12 mm, ky. 5 (Lev. 7)

Ref.: Pere no.137.

Env.no: 217

70 AR 0,70 g, 11 mm, ky. 7 (Lev. 7)

Ref.: Pere no.137.

Env.no.: 218

Öy. : Sultan Selim Şah bin Bayezid Han.

Ay. : Azze nasruhû duribe Novar sene 918.

71 AR 0,72 g, 11 mm, ky. 12 (Lev. 7)

Ref.: Pere no.142.

Env. no: 219

72 AR 0,72 g, 11 mm, ky. 9 (Lev. 7)

Ref.: Pere no.142.

Env. no: 220

Öy. : Sultan Selim Şah bin Bayezid Han.

Ay. : Azze nasruhû duribe Serez sene 918.

73 AR 0,71 g, 11 mm, ky. 12 (Lev. 7)

Ref.: Pere no.144.

Env. no: 221

74 AR 0,73 g,12 mm, ky. 5 (Lev. 7)

Ref.: Pere no.144.

Env. no: 222

I. Süleyman (H 926-974 / 1520-1566)

Sultani

Öy. : Sultan Süleyman Şah bin Selim Han Azze nasruhû duribe fi Mısır sene 926.

Ay. : Daribün nadri sahibül izzı vennasri filberri velbahr.

75 AU 3,49 g, 21 mm, ky. 3 (Lev. 7)

Ref.: Artuk-3 , no.154

Env. no. 525

Akçe

Öy. : Sultan Süleyman bin Selim Han.

Ay. : Azze nasruhû duribe Amasya sene 926.

76 AR 0,68 g, 11 mm, ky. 9 (Lev. 7)

Ref. : Artuk-3, no.32.

Env. no: 223

Öy. : Sultan Süleyman bin Selim Han.

Ay. : Azze nasruhû duribe Amid sene 926.

77 AR 1,19 g, 14 mm, ky. 7 (Lev. 7)

Ref.: Artuk-3, no.45.

Env. no: 081

Öy: Sultan 'ül adil Süleyman Şah bin Selim Şah

Ay: Ortada Amid, çevresinde Azze nasruhû duribe 926

78 AR 1,24 g, 14 mm , ky. 12 (Lev. 5)

Ref.: Pere no.204.

Env. no.: 092

Öy. : Sultan Süleyman bin Selim Han.

Ay. : Azze nasruhû duribe Novar sene 926.

79 AR 0,70 g, 11 mm, ky. 5 (Lev. 7)

Ref.: Artuk-3 no.179.

Env. no.: 082

80 AR 0,71 g, 12 mm, ky. 9 (Lev. 7)

Ref.: Artuk-3, no.179.

Env. no.: 224

Öy. : Sultan Süleyman bin Selim Han.

Ay. : Azze nasruhû duribe Serbenice sene 926.

81 AR 0,71 g, 12 mm, ky. 12 (Lev. 8)

Ref. : Artuk-3, no.190.

Env. no.: 225

Öy. : Sultan Süleyman bin Selim Han.

Ay. : Azze nasruhû duribe Serez sene 926.

82 AR 1,15 g, 12 mm, ky. 2 (Lev. 8)

Ref.: Artuk-3, no.192.

Env. no.: 083

83 AR 0,66 g, 12 mm, ky. 9 (Lev. 8)

Ref.: Artuk-3, no.192.

Env. no: 226

Öy. : Sultan Süleyman bin Selim Han.

Ay. : Azze nasruhû duribe Sidrekapsi sene 926.

84 AR 0,52 g, 10 mm, ky. 12 (Lev. 8)

Ref.: Artuk-3, no.210.

Env. no.: 227

III. Murad (H 982-1003 / 1574-1595)

Öy. : Sultan Murad bin Selim Han.

Ay. : Azze nasruhû duribe Canca sene 982.

85 AR 0,61 g, 15 mm, ky.- (Lev. 8)

Ref.: Pere no.301.

Env. no.: 080

86 AR 0,31 g, 11 mm, ky.- (Lev. 8)

Ref.: Pere no.301.

Env. no: 312

III. Mehmed (H 1003-1012 / 1595-1603)

Öy. : Sultan Mehmed bin Murad Han.

Ay. : Azze nasruhû duribe Konstantiniyye sene 1003.

87 AR 0,32 g, 10 mm, ky. ? (Lev. 8)

Ref.: Pere no.340

Env. no.: 079

88 AR 0,29 g, 10 mm, ky. 12 (Lev. 8)

Ref.: Pere no.340.

Env. no.: 228

Öy. : Sultan Mehmed bin Murad Han.

Ay. : Azze nasruhû duribe Sidrekapsi sene 1003.

89 AR 0,28 g, 10 mm, ky. 12 (Lev. 8)

Ref.: Pere no.340.

Env.: 229

I. Ahmed (H 1012-1026 /1603-1617)

Beşlik Akçe

Öy. : Tuğra⁷⁰ : Sultan Ahmed bin Mehmed Han.

Ay. : Hullide mülkühû duribe fi 1012 Amid.

90 AR 1,24 g, 19 mm, ky. - (Lev. 8)

Ref.: Pere no.366.

Env. no.: 249

Öy. : Tuğra : Sultan Ahmed bin Mehmed Han

Ay. : Hullide mülkühû duribe 1012 Canca.

91 AR 0,98 g, 15 mm, ky.- (Lev. 8)

Ref.: Pere no.368.

Env. no.: 230

I. Mustafa (H 1026-1027 / 1617-1618 // H 1031-1032 / 1622-1623)

Onluk Akçe

Öy. : Sultanül berreyni ve Hakanül bahreyni Es Sultan İbn-is Sultan.

Ay. : Ortada Mustafa bin 1031, çevresinde Sultan Mehmed Han Azze nasruhû duribe Konstantiniye.

92 AR 2,39 g, 19 mm, ky.5 (Lev. 8)

Ref.: Pere no.383.

Env. no.: 233

II. Osman (H 1027-1031 /1618-1622)

Beşlik Akçe

Öy. : Ortada Osman, çevresinde: Sultan bin Ahmed Han.

Ay. : Ortada Amid halledallahü mülkühû Azze nasruhû 1027.

93 AR 0,93 g, 19 mm, ky.- (Lev. 8)

Ref.: Pere no.400

Env. no.: 232

Akçe

Öy. : Ortada Osman, çevresinde Sultan bin Ahmed Han.

Ay. : Hullide mülkühû duribe 1027 Mısır

94 AR 0,33 g, 12 mm, ky. 9 (Lev. 8)

⁷⁰ Aşınmış ön ve arka yüz. Yazılar için Bkz. Pere 1968, a.g.k., s.141.

Ref.: Pere no.406

Env. no.: 231

IV. Murad (H 1032-1049 / 1623-1640)

Beşlik Akçe

Öy. : Sultan Murad bin Ahmed Han.

Ay. : Hullide mülkühû duribe Amid 1032.

95 AR 0,86 g, 16 mm, ky.? (Lev. 8)

Ref.: Pere no.416.

Env. no.: 234.

Öy. : Sultan Murad bin Ahmed Han.

Ay. : Hullide mülkühû duribe Canca 1032.

96 AR 0,66 g, 14 mm, ky. ? (Lev. 9)

Ref.: Pere no.417.

Env. no : 236

Öy. : Sultan Murad bin Ahmed Han.

Ay. : Hullide mülkühû duribe Mısır 1032.

97 AR 0,85 g, 17 mm, ky. ? (Lev. 9)

Ref.: Pere no.421

Env. no.: 240.

98 AR 0,58 g, 14 mm, ky. ? (Lev. 9)

Ref.: Pere no.421.

Env. no: 241

Akçe

Öy. : Sultan Murad bin Ahmed Han.

Ay. : Azze nasruhû duribe Bursa sene 918.

99 AR 0,70 g, 11 mm, ky. Yok (Lev. 9)

Ref.: Pere no.423.

Env. no.. 235

Öy. : Sultan Murad bin Ahmed Han.

Ay. : Azze nasruhû duribe Bursa sene 918.

100 AR 0,25 g, 11 mm, ky.yok (Lev. 9)

Ref.: Pere no.423.

Env. no: 237

Öy. : Sultan Murad bin Ahmed Han.

Ay. : Azze nasruhû duribe Konstantiniyye 1032.

101 AR 0,31 g, 11 mm, ky.yok (Lev. 9)

Ref.: Pere no.423.

Env. no.: 238

102 AR 0,31 g, 11 mm, ky. Yok (Lev. 9)

Ref. : Pere no.423.

Env. no.: 239

Öy. : Ortada Murad bin , çevresinde Sultan Ahmed Han Azze nasruhû.

Ay. : Hullide mülkühû duribe Mısır 1032.

103 AR 0,14 g, 10 mm, ky. 12 (Lev. 9)

Ref: Pere no.424.

Env. no: 242

I. İbrahim (H 1049-1058 / 1640-1648)

Öy. : Sultan İbrahim bin Ahmed han.

Ay. : Azze nasruhû duribe Konstantiniyye 1049.

104 AR 0,27 g, 12 mm, ky.- (Lev. 9)

Ref.: Pere no.440.

Env. no.: 077

105 AR 0,30 g, 10 mm, ky. - (Lev. 9)

Ref.: Pere no.440.

Env. no: 078

106 AR 0,26 g, 10 mm, ky. - (Lev. 9)

Ref.: Pere no.440.

Env. no.: 243

107 AR 0,31 g, 12 mm, ky. - (Lev. 9)

Ref.: Pere no.440.

Env. no: 244

Öy. : Ortada İbrahim bin, çevresinde Sultan Ahmed Han.

Ay. : Hullide mülkühû duribe Mısır sene 1049.

108 AR 0,25 g, 13 mm, ky. Yok (Lev. 9)
Ref.: Pere no.441
Env. no: 245

IV. Mehmed (H 1058-1099 / 1648-1687)

Beşlik Akçe

Öy. : Sultan Mehmed bin İbrahim Han.

Ay. : Azze nasruhû duribe Mısır 1058.

109 AR 0,70 g, 15 mm, ky. 4 (Lev. 9)
Ref.: Darphane no. 903.
Env. no.: 247

Akçe

Öy. : Tuğra .Sultan Mehmed bin İbrahim Han.

Ay. : Azze nasruhû duribe Mısır 1058.

110 AR 0,25 g, 12 mm, ky.- (Lev. 9)
Ref.: Pere no.737.
Env. no.: 246

II. Süleyman (H 1099-1102 / 1687-1691)

1 Kuruş (40 Para)

Öy. : Sultanül berreyni ve Hakanül bahreyni es Sultan İbn-is Sultan

Ay. : Essultan Süleyman bin İbrahim Han dâme mülkehû duribe fi Konstantiniyye 1099.

111 AR 19,84 g, 41 mm, ky. 12 (Lev. 10)
Ref.: OC 20-004-00
Env. no.: 074

Mangır

Öy. : Tuğra : Süleyman bin İbrahim el muzaffer daima

Ay. : Duribe Konstantiniyye 1099.

112 AE 1,06 g, 19 mm, ky. 7 (Lev. 10)
Ref.: OC 20-008-00
Env. no.: 075

113 AE 1,65 g, 19 mm, ky. 1 (Lev. 10)

Ref.: OC 20-008-00

Env. no.: 076

114 AE 1,74 g, 19 mm, ky.1 (Lev. 10)

Ref.: OC 20-008-00

Env. no.: 307

115 AE 1,07 g, 19 mm, ky. Yok (Lev. 10)

Ref.: OC 0-008-00

Env. no.: 308

II. Mustafa (H 1106-1115 / 1695-1703)

1 Kuruş (40 Para)

Öy. : Sultanül berreyni ve Hakanül bahreyni es Sultan ibn-is Sultan

Ay. : Essultan Mustafa bin Mehmed Han dâme mülkühû duribe fi Edirne 1106.

116 AR 19,69 g, 39 mm, ky. 12 (Lev. 10)

Ref.: OC 22-004-00

Env. no: 070

Öy. : Sultanül berreyni ve Hakanül bahreyni es Sultan ibn-is Sultan

Ay. : Essultan Mustafa bin Mehmed Han dâme mülkühû duribe fi Konstantiniyye 1106

117 AR 19,89 g, 39 mm, ky. 12 (Lev. 10)

Ref.: OC 22-016-00.

Env. no.: 069

½ Kuruş (20 Para)

Öy.: Sultanül berreyni ve Hakanül bahreyni es- Sultan ibn-is Sultan

Ay. : Essultan Mustaa bin Mehmed Han dâme mülkühû duribe fi Edirne 1106.

118 AR 9,47 g, 27 mm, ky. 12 (Lev. 11)

Ref.: OC 22-006-00

Env. no: 073

Öy. : Sultan'ül berreyni ve Hakan'ül bahreyni es- Sultan ibn-is Sultan

Ay. : Essultan Mustafa bin Mehmed Han dâme mülkühû duribe fi Konstantiniye 1106.

119 AR 9,87 g, 29 mm, ky. 7 (Lev. 11)

Ref.: OC 22-017-01

Env. no.: 071

120 AR 10,10 g, 28 mm, ky. 5 (Lev. 11)

Ref.: OC 22-017-01

Env. no: 072

III. Ahmed (H 1115-1143 / 1703-1730)

Zeri İstanbul (Fındık)

Öy. : Tuğra

Ay. : Duribe fi İslambol 1115 (vav)

121 AU 3,48 g, 18 mm, ky. 12 (Lev. 11)

Ref.: OC 23-010-00 ; Pere 499.

Env. no.: 062

1 Para

Öy. : Tuğra

Ay. : Duribe fi İslambol

122 AR 0,43 g, 12 mm, ky. 7 (Lev. 11)

Ref.: OC 23-017-00.

Env. no: 066

1 Kuruş (40 Para)

Öy. : Tuğra, duribe fi Konstantiniyye 1115.

Ay. : Sultan'ül berreyni ve Hakan'ül Bahreyni es Sultan ibn-is Sultan

123 AR 22,47 g, 38 mm, ky. 8 (Lev. 11)

Ref.: OC 23-025-00

Env. no.: 063

Zolta (30 Para)

Öy. : Sultan'ül berreyni ve Hakan'ül bahreyni es Sultan ibn-is Sultan

Ay. : Es-Sultan Ahmed bin Mehmed Han dâme mülkühû duribe fi Konstantiniyye 1115

124 AR 19,76 g, 39 mm, ky. 9 (Lev. 11)

Ref.: OC 23-026-00; Pere 520.

Env. no.: 064

125 AR 19,21 g, 36 mm, ky. 8 (Lev. 12)
Ref.: OC 23-026-00; Pere 520.
Env. no.: 065

½ Kuruş (20 Para)

Öy. : Tuğra, duribe fi Kontantiniye 1115.

Ay. : Sultan'ül berreyni ve Hakan'ül bahreyni es Sultan ibn-is Sultan

126 AR 13,32 g, 30 mm, ky. 9 (Lev. 12)
Ref.: OC 23-027-00; Pere 517.
Env. no.: 067

½ Zolta (15 Para)

Öy. : Sultan'ül berreyni ve Hakan'ül bahreyni es-Sultan ibn-is Sultan

Ay. : Es-Sultan Ahmed bin Mehmed Han dâme mülkühû duribe fi Konstantiniye 1115.

127 AR 9,43 g, 28 mm, ky. 8 (Lev. 12)
Ref.: OC 23-028-00; Pere 521.
Env. no.: 068

Akçe

Öy. : Tuğra.

Ay. : Duribe Kostantiniye 1115.

128 AR 0,10 g, 12 mm, ky. Yok (Lev. 12)
Ref.: OC 23-032-01; Pere 524.
Env. no.: 248

I. Mahmud (H 1143-1168 / 1730- 1754)

1 Kuruş (40 Para)

Öy. : Rozetli Tuğra, duribe fi Konstantiniyye 1143.

Ay. : Sultan'ül berreyni ve Hakan'ül bahreyni es Sultan ibn-is Sultan.

129 AR 23,30 g, 39 mm, ky. 12 (Lev. 12)
Ref.: OC 24-028-02
Env. no.: 056

Öy. : Tuğra Çiçekli, duribe fi Konstantiniyye 1143.

Ay. : Sultan'ül berreyini ve Hakan'ül bayreyini es Sultan ibn-is Sultan

130 AR 24,66 g, 38 mm, ky. 4 (Lev. 12)

Ref.: OC 24-028-03.

Env. no.: 057

131 AR 17,18 g, 38 mm, ky. 12 (Lev. 12)

Ref.: OC 24-028-03.

Env. no.: 736

½ Kuruş (20 Para)

Öy. : Tuğra (rozetli), duribe fi Konstantiniyye 1143.

Ay. : Sultan'ül berreyini ve Hakan'ül bahreyini es Sultan ibn-is Sultan.

132 AR 11,03 g, 30 mm, ky. 12 (Lev. 13)

Ref.: OC 24-029-04

Env. no.: 059

Öy. : Tuğra (çiçekli), duribe fi Konstantiniyye 1143.

Ay. : Sultan'ül berreyini ve Hakan'ül bahreyini es Sultan ibn-is Sultan.

133 AR 13,30 g, 30 mm, ky. 11 (Lev. 13)

Ref.: OC 24-029-02.

Env. no.: 058

1 Para

Öy. : Tuğra (sağda yıldız).

Ay. : Duribe fi Konstantiniye 1143.

134 AR 0,56 g, 15 mm, ky. 9 (Lev. 13)

Ref.: OC 24-032-01.

Env. no.: 060

135 AR 0,61 g, 16 mm, ky. 6 (Lev. 13)

Ref.: OC 24-032-01.

Env. no.: 397

Öy. : Tuğra (sağda yıldızlar)

Ay. : Duribe fi Konstantiniye 1143.

136 AR 0,59 g, 17 mm, ky. 12 (Lev. 13)

Ref.: OC 23-032-02.

Env. no.: 061

III. Mustafa (H 1171-1187 / 1757–1784)

Çifte Zolta (60 Para)

Öy. : Sultan'ül berreyini ve Hakan'ül bayreyini es Sultan () ibn-is Sultan

Ay. : Es Sultan Mustafa bin Ahmed Han dâme mülkühû duribe fi İslambol 1171.

137 AR 27,97 g, 43 mm, ky. 12 (sene 8) (Lev. 13)

Ref.: OC 00 26-018-00; Pere 632.

Env. no.: 046

138 AR 28,48 g, 43 mm, ky. 11 (sene 9) (Lev. 13)

Ref.: OC 00 26-018-00; Pere 632.

Env.no.: 047

139 AR 27,97 g, 43 mm, ky. 12 (sene 80) (Lev. 14)

Ref.: OC 00 26-018-00; Pere 632.

Env. no.: 048

140 AR 29,14 g, 42 mm, ky. 12, (sene 81) (Lev. 14)

Ref.: OC 00 26-018-00; Pere 632.

Env. no.: 049

1 Kuruş (40 Para)

Öy. : Tuğra

Ay. : Duribe fi İslambol 1171 (/).

141 AR 18,16 g, 39 mm, ky. 12, (/9) (Lev. 14)

Ref.: OC 00 26-019-02.

Env. no.: 051

142 AR 18,56 g, 38 mm, ky. 1, (/80) (Lev. 14)

Ref.: OC 00 26-019-02.

Env. no.: 052

143 AR 19,22 g, 39 mm, ky. 12, (/83) (Lev. 14)

Ref.: OC 00 26-019-02.

Env. no.: 053

144 AR 18,80 g, 38 mm, ky. 12, (/84) (Lev. 14)
Ref.: OC 00 26-019-02.
Env. no.: 054

Zolta (30 Para)

Öy. : Sultan'ül berreyni ve Hakan'ül bayreyni es Sultan (86) ibn-is Sultan.
Ay. : Es Sultan Mustafa bin Ahmed Han dâme mülkühû duribe fi İslambol 1115.

145 AR 14,20 g, 35 mm, ky. 12 (Lev. 15)
Ref.: OC 00 26-020-00.
Env. no.: 050

10 Para

Öy. : Tuğra .
Ay. : Duribe fi İslambol 1171/80

146 AR 3,82 g, 25 mm, ky. 12 (Lev. 15)
Ref.: OC 00 26-023-02
Env. no.: 399

Akçe

Öy. : Tuğra
Ay. : Duribe fi Mısır sene 1171.

147 AR 0,43 g, 15 mm, ky. 10 (Lev. 15)
Ref.: OC 00 26- 040-01.
Env. no.: 055

148 AR 0,43 g, 15 mm, ky. 3 (Lev. 15)
Ref.: OC 00 26- 040-01
Env. no.: 398

I. Abdülhamid (H 1187-1203/1774-1789)

Çifte Zolta (60 Para)

Öy. : Sultan'ül berreyni ve Hakan'ül bayreyni ( )es Sultan ibn-is Sultan.
Ay. : Es Sultan Abdülhamid Han bin Ahmed Han, dâme mülkühû duribe fi Konstantiniyye 1187.

149 AR 26,50 g, 42 mm, ky. 12, (sene 8) (Lev. 15)
Ref.: OC 00 27-021-02.

Env. no.: 038

150 AR 26,96 g, 43 mm, ky. 12 (sene 9) (Lev. 15)

Ref.: OC 00 27-021-02.

Env. no.: 039

1 Kuruş (40 Para)

Öy. : Tuğra; Hanı Abdülhamid bin Ahmed el-muzaffer daima – rozetli -, duribe
Konstantiniye 1187.

Ay. : Sultan'ül berreyni ve Hakan'ül bayreyni ( )es Sultan ibn-is Sultan.

151 AR 19,19 g, 37 mm, ky. 12, (/1) (Lev. 15)

Ref.: OC 00 27-022-02.

Env. no.: 313

152 AR 18,64 g, 38 mm, ky. 12 (/2) (Lev. 16)

Ref.: OC 00 27-022-02.

Env. no.: 041

153 AR 18,81 g, 38 mm, ky. 12 (/2) (Lev. 16)

Ref.: OC 00 27-022-02.

Env. no.: 737

154 AR 19,58 g, 37 mm, ky. 12 (/2) (Lev. 16)

Ref.: OC 00 27-022-02.

Env. no.: 042

Öy. : Tuğra (Hanı Abdülhamid bin Ahmed el-muzaffer daima) – çiçekli - , duribe fi
Konstantiniye 1187.

Ay. : Sultan'ül berreyni ve Hakan'ül bayreyni ( )es Sultan ibn-is Sultan.

155 AR 18,64 g, 38 mm, ky. 12, (/10) (Lev. 16)

Ref.: OC 00 27-022-03

Env. no.: 043

156 AR 18,38 g, 39 mm, ky. 12, (/15) (Lev. 16)

Ref.: OC 00 27-022-03

Env. no.: 738

Zolta (30 Para)

Öy. : Sultan'ül berreyni ve Hakan'ül bayreyni es Sultan ( ) ibn-is Sultan.

Ay. : Es Sultan Abdülhamid bin Ahmed Han, dâme mülkühû duribe fi Konstantiniyye 1187.

157 AR 14,34 g, 35 mm, ky. 12, (/1) (Lev. 16)

Ref.: OC 27-023-01.

Env. no.: 040

158 AR 10,40 g, 34 mm, ky.12 (/2) (Lev. 17)

Ref.: OC 27-023-01.

Env. no.: 250

1 Para

Öy. : Tuğra Hanı Abdülhamid bin Ahmed el-muzaffer daima

Ay. : Duribe fi Mısır 1187.

159 AR 0,29 g, 15 mm, ky. 12 (Lev. 17)

Ref.: OC 00 27-037-02.

Env. no.: 045

1 Kuruş-Riyal

Öy. : Duribe fi Tunus 1188.

Ay. : Sultan'ül berreyni ve Hakan'ül bayreyni es Sultan Abdülhamit Han, Azze nasruhû.

160 AR 15,14 g, 34 mm, ky. 12 (Lev. 17)

Ref.: OC 27-048-00.

Env. no: 044

III. Selim (H 1203-1222 / 1789-1807)

100 Para

Öy. : Tuğra (Selim Han bin Mustafa el-muzafferü daima) duribe fi İslambol 1203.

Ay. : Sultan'ül berreyni ve Hakan'ül bahreyni (), es Sltan ibn-is Sultan

161 AR 32,24 g, 45 mm, ky. 12 (/1) (Lev. 17)

Ref.: OC 28-052-00.

Env. no.: 024

162 AR 31,55 g, 43 mm, ky. 12 (/2) (Lev. 17)

Ref.: OC 28-052-00.

Env. no.: 025

163 AR 29,04 g, 43 mm, ky. 12 (/2) (Lev. 17)

Ref.: OC 28-052-00.

Env. no.: 315

164 AR 31,52 g, 43 mm, ky. 12 (/3) (Lev. 18)

Ref.: OC 28-052-00.

Env. no.: 026

165 AR 31,05 g, 45 mm, ky. 12 (/15) (Lev. 18)

Ref.: OC 28-052-00.

Env. no.: 027

80 Para (Çifte Kuruş)

Öy. : Tuğra

Ay. : Duribe fi İslambol 1203.

166 AR 29,76 g, 43 mm, ky. 12 (/1) (Lev. 18)

Ref.: OC 28-017-02.

Env. no.: 028

167 AR 25,79 g, 42 mm, ky. 12 (/2) (Lev. 18)

Ref.: OC 28-017-02

Env. no.: 029

Çifte Zolta (60 Para)

Öy. : Sultan'ül berreyini ve Hakan'ül bahreyini (2), es Sultan İbn-is Sultan

Ay. : Es Sultan Selim bin Mustafa Han, dâme mülkühû duribe fi İslambol1203.

168 AR 18,51 g, 40 mm, ky.12 (Lev. 18)

Ref.: OC 28-018-00.

Env. no.: 030

1 Kuruş (40 Para)

Öy. : Tuğra

Ay. : Duribe fi İslambol 1203/5

169 AR 11,96 g, 37 mm, ky. 12 (Lev. 18)

Ref.: OC 28-019-02.

Env. no.: 031

1 Para

Öy. : Tuğra

Ay. : Duribe fi İslambol 1203 ().

170 AR 0,33 g, 15 mm, ky. 12 (/4) (Lev. 19)

Ref.: OC 28-023-02

Env. no.: 032

171 AR 0,34 g, 15 mm, ky. 12 (/6) (Lev. 19)

Ref.: OC 28-023-02

Env. no.: 033

172 AR 0,28 g, 15 mm, ky. 12 (/12) (Lev. 19)

Ref.: OC 28-035-02

Env. no.: 036

Öy. : Tuğra

Ay. : Duribe fi Mısır 1203 ().

173 AR 0,24 g, 15 mm, ky.yok (/3) (Lev. 19)

Ref.: OC 28-035-02

Env. no: 034

174 AR 0,17 g, 15 mm, ky. Yok (/7) (Lev. 19)

Ref.: OC 28-035-02

Env. no.: 035

175 AR 0,17 g, 15 mm, ky. Yok (/15) (Lev. 19)

Ref.: OC 28-035-02

Env. no.: 037

II. Mahmud (H 1223-1255 / 1808-1839)

Çifte Cedid Rumi

Öy. : Tuğra: Mahmud han bin Abdülhamid el-muzaffer daima. Çevresinde : Sultan'ıl berreyni ve Hakan'ül bahreyni es Sultan Abdülhamit Han ibn-is Sultan.

Ay.: Duribe fi Konstantiniyye 1223/9 ; Es Sultan Mahmud Han ibn es Sultan Abdulhamid Han, dâme mülkühû.

176 AU 4,48 g, 29 mm, ky.12 (Lev. 19)

Ref.: OC 30-051-00.

Env. no.: 001

Atik Çifte Rumi

Öy. : Tuğra.

Ay. : Duribe fi Konstantiniye 1223/9

177 AU 4,78 g, 28 mm, ky. 12 (Lev. 19)

Ref.: OC 30-056-03.

Env.no.: 524

Cedid Mahmudiye

Öy. : Tuğra.

Ay. : Duribe fi Konstantiniye 1223/32.

178 AU 1,51 g, 20 mm, ky. 12 (Lev. 19)

Ref.: OC 30-048-00.

Env. no.: 002

6 Kuruş

Öy. : Tuğra.

Ay. : Duribe fi Konstantiniye 1223(/)

179 AR 12,17 g, 38 mm, ky. 12 (/27) (Lev. 20)

Ref.: OC 00 30-066-00.

Env. no.: 003

180 AR 12,09 g, 38 mm, ky. 1 (/30) (Lev. 20)

Ref.: OC 00 30-066-00

Env. no.: 004

5 Kuruş

Öy. : Tuğra .

Ay. : Duribe fi Konstantiniye 1223 (/)

181 AR 15,01 g, 39 mm, ky. 12 (/24) (Lev. 20)

Ref.: OC 30-068-03.

Env. no.: 251

182 AR 15,80 g, 40 mm, ky. 12 (/24) (Lev. 20)

Ref.: OC 30-068-03.

Env. no.: 450

- 183** AR 13,51 g, 39 mm, ky.12 (/26) (Lev. 20)
Ref.: OC 30-068-03.
Env. no.: 005
- 184** AR 15,24 g, 38 mm, ky.12 (/26) (Lev. 20)
Ref.: OC 30-068-03.
Env. no.: 006
- 185** AR 14,89 g, 39 mm, ky. 12 (/26) (Lev. 21)
Ref.: OC 30-068-03.
Env. no.: 316

100 Para

Öy. : Tuğra

Ay. : Duribe fi Konstantiniye 1223/24

- 186** AR 7,13 g, 34 mm, ky. 12 (Lev. 21)
Ref.: OC 30-070-03.
Env. no.: 007

1 Kuruş (40 Para)

Öy. : Tuğra.

Ay. : Duribe fi Konstantiniye 1223/21.

- 187** AR 1,74 g, 22 mm, ky. 12 (Lev. 21)
Ref.: OC 30-073-06.
Env. no.: 010

Öy. : Tuğra

Ay. : Duribe fi Konstantiniye 1223/23.

- 188** AR 2,18 g, 27 mm, ky. 12 (Lev. 21)
Ref.: OC 00 30-073-07.
Env. no.: 008

½ Kuruş (20 Para)

Öy. : Tuğra

Ay. : Duribe fi Konstantiniye 1223/21

189 AR 0,72 g, 18 mm, ky. 12 (Lev. 21)

Ref.: OC 00 30-075-02.

Env. no.: 016

Öy. : Tuğra

Ay. : Duribe fi Konstantiniye 1223 (/)

190 AR 1,55 g, 21 mm, ky. 12, (/21) (Lev. 21)

Ref.: OC 30-075-03.

Env. no.: 009

191 AR 1,04 g, 21 mm, ky. 12 (/23) (Lev. 21)

Ref.: OC 30-075-05.

Env. no.: 011

Öy. : Tuğra: Mahmud han bin Abdülhamid el-muzaffer daima (Adli)

Ay. : Duribe fi Konstantiniye 1223 (/)

192 AR 1,47 g, 20 mm, ky. 12 (/25) (Lev. 22)

Ref.: OC 30-075-05.

Env. no.: 012

193 AR 1,32 g, 20 mm, ky. 12 (/29) (Lev. 22)

Ref.: OC 30-075-05.

Env. no.: 013

194 AR 1,31 g, 20 mm, ky. 12 (/30) (Lev. 22)

Ref.: OC 30-075-05.

Env. no.: 014

195 AR 1,74 g, 20 mm, ky. 12 (/31) (Lev. 22)

Ref.: OC 30-075-05.

Env. no.: 015

10 Para

Öy. : Tuğra çift goncalı gül, duribe fi Konstantiniye 1223.

Ay. : Sultan'ül berreyni ve Hakan'ül bahreyni (15), es Sultan ibn-is Sultan.

196 AR 1,56 g, 21 mm, ky. 12 (Lev. 22)

Ref.: OC 30-076-02.

Env. no.: 314

Öy. : Tuğra

Ay. : Duribe fi Konstantiniye 1223 (/)

197 AR 0,71 g, 17 mm, ky. 12 (/24) (Lev. 22)

Ref.: OC 30-076-05.

Env. no.: 017

198 AR 0,65 g, 17 mm, ky. 12 (/?) (Lev. 22)

Ref.: OC 30-076-05.

Env. no.: 018

1 Para

Öy. : Tuğra.

Ay. : Duribe fi Konstantiniye 1223/12.

199 AR 0,25 g, 14 mm, ky. 12 (Lev. 22)

Ref.: OC 30-078-01.

Env. no.: 019

Öy. : Tuğra

Ay. : Duribe fi Konstantiniye 1223/24.

200 AR 0,07 g, 10 mm, ky. 12 (Lev. 22)

Ref.: OC 30-078-05.

Env. no.: 020.

Öy. : Tuğra

Ay. : Duribe fi Konstantiniye 1223 (/)

201 AR 0,11 g, 12 mm, ky. 12 (/30) (Lev. 22)

Ref.: OC 30-078-06.

Env. no.: 021

202 AR 0,18 g, 12 mm, ky. 12 (/31) (Lev. 22)

Ref.: OC 30-078-06.

Env. no.: 022

Akçe

Öy. : Tuğra

Ay. : Duribe fi Konstantiniye 1223/26

203 AR 0,04 g, 9 mm, ky. 12 (Lev. 22)

Ref.: OC 30-079-03.

Env. no.: 023

Anonim Osmanlı Nakışlı Mangır

Öy. : Saadet düğümü Nakışlı Mangır

Ay. : Okunamadı.

204 AE 1,54 g, 14 mm, ky.- (Lev. 22)

Ref.: -

Env.no.: 310

Halep Eyyûbîlerinden El- Aziz Muhammed (613-634/1216-1237)

Öy: Altı gül içinde El-İmam/ El- Mustansır

Ay.: Altı yapraklı çifte gül içinde El-Melik/ El- Aziz

205 AE 2,78 g, 23 mm, ky. 12 (Lev. 23)

Ref.: Artuk-1, 768

Env. no.: 302

Üçüncü Abbâsî Devri Ebu Ahmed Abd Allah el- Musta'sım bi'llah (640-656/1242-1258)

Öy.: Ortada aşınmış durumda, La ilahe il'lallah Muhammed Resulallah Etrafında okunamıyor

Ay.: El-İmam El- Musta'sım billah emir'ül mü'minin. Çevre yazısı silinmiş.

206 AE 2,50 g, 21 mm, ky. 9 (Lev. 23)

Ref.: Artuk-1, 523⁷¹

Env. no.: 185

Okunamayan Sikkeler ⁷²

Öy. : Okunamadı.

Ay. : Okunamadı.

⁷¹ Referans örneği gümüştür ve tarih-darp yeri bilgisi bulunmaktadır. Katalog örneğinde darp ve tarih bilgisi silinmiştir ancak kaligrafi ve içerik benzerliğinden dönem saptanabilmiştir.

⁷² Tarafımızdan okunamayan 5 Adet İslami sikke bulunmaktadır. Ancak bu sikkeler koleksiyonu kayıt altına alan müze uzmanı tarafından Memlük sikkeleri olarak kaydedilmiştir. Kat.no. 207 El Eşref Nasır - el Din Şaban (H 764-778 / 1363-1376), Kat.no. 208, El Zahir Seyf-el-Din Çakmak (H 842- 857 / 1438-1453) isimleriyle kaydedilmiştir.

207 AR 1,15 g, 12 mm , ky.—(Lev. 23)

Ref.: -

Env. no.: 253

208 AR 2,00 g, 13 mm, ky.- (Lev. 23)

Ref.: -

Env. no.: 254

209 AR 1,75 g, 12 mm, ky.- (Lev. 23)

Ref.: -

Env. no.: 255

210 AR 1,58 g, 12 mm, ky.- (Lev. 23)

Ref.: -

Env. no.: 256

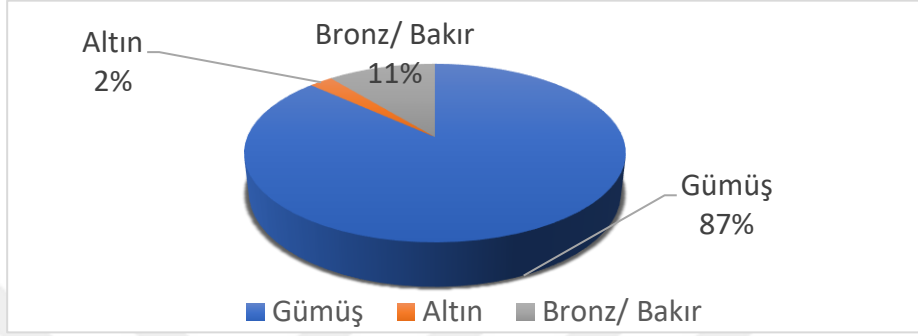
211 AR 2,1 g, 14 mm, ky.- (Lev. 23)

Ref.: -

Env. no.: 257

5. DEĞERLENDİRME

“Aydın Özkan Koleksiyonu’ndaki İslami Sikkeler” başlıklı Yüksek Lisans Tez çalışmasında, 8 adet Mardin Artukluları, 24 adet Anadolu Selçukluları, 172 adet Osmanlı, 1 adet Abbâsî, 1 adet Eyyübî, 5 adet okunamayan İslami sikkesi olmak üzere toplam 211 adet İslami sikke yer almaktadır.

Grafik 5.1. Aydın Özkan Koleksiyonu’ndaki İslami Sikkelerin Malzeme Dağılımı

Koleksiyonun %87’sini 183 adet gümüş sikke, %11’ini 23 adet bakır/bronze sikke, %2’lik bir kısmını ise 5 adetle altın sikke oluşturmaktadır. Koleksiyondaki sikkelerin birimleri Mardin Artukluları için fels, Anadolu Selçuklu Devleti için fels ve dirhem, Osmanlı İmparatorluğu için akçe (+beşlik, onluk akçe), sultani, kuruş ve alt birimleri, zolta ve alt birimleri, çifte cedit rumi, atik çifte rumi, cedit mahmudiye, para, zeri İstanbul (findık), mangır, okunamayan sikkeleri için dirhem, Abbâsî ve Eyyübî için felstir.

Koleksiyonda 8 adet sikke ile temsil edilen **Mardin Artuklu** sikkeleri figürlü betimlemeleriyle öne çıkan bir gruptur. Bu grup içinde tanıtılan en erken örnekler *Necmeddin Alpi* dönemine aittir. Necmeddin Alpi ismi taşıyan bakır sikkelerin dört ana tip altında küçük farklarla çeşitlilik oluşturduğu görülmüştür.⁷³

Tip I: Ön yüzünde sağa doğru profilden diademli bir erkek başı, arka yüzünde Necmeddin Alpi’nin şecere unvan, lakap ve Artuklu tamgasına yer verilir (Bkz. Görsel 5.1.). Bu tipin Ön yüzündeki erkek portresinin, boyun ya da göz kısımlarına çoğunlukla bir kare içinde işlenen hükümdar ismiyle alt tipleri oluşmuştur (Bkz. Görsel 5.2.)

⁷³ Tipoloji için Bkz. Artuk ve Artuk 1993, a.g.k., s.86-90; Poole 1875, a.g.k., s.24-26.

Görsel 5.1. *Necmeddin Alpı, Tip I-A (Artuk ve Artuk 1993, Lev.VII, No: 37)*

Görsel 5.2 . *Necmeddin Alpı, Tip I-B (Artuk ve Artuk 1993, Lev VII, No: 38)*

Tip II: Ön yüzde diademli taç takan, yüz yüze iki baş tasviri, üst ve alt kısımlarında *Necm el-Dîn Melik Diyârbekr* √ , arka yüzünde ayakta bir İmparator ve İmparator’u takdis eden Meryem tasviri çevresinde *Ebû el-Muzaffer Alpî bin Timurtâs bin İl-Gâzî bin Artuk*. Bu tipin örneklerinde darp yeri ve tarih bilgisi yer almamaktadır (Bkz. Görsel 5.3)

Görsel 5.3 *Necmeddin Alpı,Tip II (Artuk ve Artuk 1993, Lev VII, Kat.no: 39)*

Tip III: Ön yüzde başı diademli 4/3 oranında cepheden büst, çevresinde hükümdar adı ve lakabı, arka yüzde üç dilimli taçlı hakan hükümdar⁷⁴ tasviri, çevrsinde hükümdarın adı, şeceresi, darp senesi gibi yazılar yer alır (Bkz. Görsel 5.4.)

Görsel 5.4 . *Necmeddin Alpı Tip III (Uykur 2010, Kat.no.40)*

⁷⁴ Bu tipin arka yüzündeki taçlı figür için Artuk hükümdar tasviri ifadesini kullanırken Bkz. Artuk ve Artuk 1993 , **a.g.k.** s. 88, Kat. no. 40 , Uykur aynı figürü kraliçe olarak tanımlamıştır. Bkz. Uykur 2010, **a.g.k.** s. 137 Kat.no.40

Tip IV: Ön yüzde sağa ve sola doğru iki erkek figürü, çevresinde Kelime-i Tevhid ve Abbasi Halifesi el-Mustancid billâh (Bkz.Görsel 5.5), bazı örneklerde el-Mustancid yerine el-Mustadî yazısı bulunmaktadır (Bkz.Görsel 5.6).Arka yüzünde genellikle altı boğumlu kabarık saçlı bir kadın başı bulunmaktadır Figürü çevreleyen yazıda isim şecere ve unvan bilgisi yer almaktadır. Ön ve arka yüzdeki yazıların yerleri değiştirilmek suretiyle çeşitlilik yaratılmıştır.

Görsel 5.5. Necmeddin Alpi Tip IV-A (Uykur 2010, Kat.no 35)

Görsel 5.6. Necmeddin Alpi Tip IV-B(Uykur 2010, Kat.no 35)

Koleksiyonda Necmeddin Alpi dönemine tarihlendirilen üç adet felsin dördüncü tipin varyasyonları olduğu tespit edilmiştir. Ön yüzlerinde sağa ve sola yönelmiş iki erkek figürünün ikizler burcunu işaret etmesi, arka yüzde merkeze yerleştirilmiş kadın büstünün Merkür gezegenini simgelediğine dair bir görüşü güçlendirmiştir.⁷⁵ Bu sikkelerde Necmeddin Alpi'nin babasının ismine yer verilmemiş, büyük babaları İlgazi ve Artuk isimleri işlenmiştir. (**Kat.no. 1, 2, 3**)

Çalışmada tanıtılan Mardin Artuklu sikkeleri içinde, *Hüsameddin Yoluk Arslan*'a ait bir adet fels bulunmaktadır. Hüsameddin Yoluk Arslan'ın bakır sikkelerinde dört ana tip öne çıkmaktadır.

⁷⁵ A. Çaycı (2002). *Anadolu Selçuklu Sanatı'nda Gezegen ve Burç Tasvirleri*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları s. 79.

Tip I: Önde profilden bir diademli erkek başı, arkada cepheden verilmiş taçlı bir figür yer almaktadır. figürlerin üstüne hükümdar ismi ve unvanı yerleştirilmiştir. Arka yüzünde Eyyübî hükümdarının isim unvan ve şeceresi yazılıdır. (Görsel 5.7)

Görsel 5.7. Hüsameddin Yoluk Arslan Tip I (Artuk ve Artuk 1993, Kat. No. 51)

Tip II⁷⁶: Ön yüzde cepheden taçlı bir figür bulunur, çevresinde isim ve unvan arka yüzde altı kollu yıldız içinde yine Eyyübî hükümdarının isim ve unvanlarıyla yıldızın köşeleri arasına sene bilgisi yazılmıştır.

Görsel 5.8. Hüsameddin Yoluk Arslan, Tip II. (David Collection⁷⁷ Env. No: C 294)

Tip III⁷⁸: Ön yüzünde oturan bir figür ve çevresinde üç figürle çoklu bir kompozisyon yer alır. Uykur bu kompozisyonda yer alan figürlerin kıyafetlerinden yola çıkarak hepsinin kadın olduğunu tespit etmiştir.⁷⁹ Arka yüzü ortada *El-imâm el-Nâsir lil-Dîn Emîr el-mu'minîn*, çevresinde *Husâm el-dîn Melik Diyârbekr Yuluk Arslan bin Îl-Gâzi bin Artuk* sene bilgisi yer alır.

⁷⁶ Bu tipin diğer örnekleri için Bkz. Uykur 2010 , a. g. k. s. 163- 174

⁷⁷ <https://www.davidmus.dk/en/collections/islamic/dynasties/late-abbasids> (Erişim Tarihi: 02.04.2022)

⁷⁸ Stanley Lane-Poole bu tipin ön yüzü ile ilgili olarak Selâhaddîn Eyyübî'nin ölümünü işaret ederek yas sahnesi işlendiğini belirtmiştir. Artuk yine aynı kompozisyonda oturan figürü kederli olarak tasvir etmiştir, Bkz. Artuk ve Artuk 1993, a.g.k, no:60, s.95. Uykur çalışmasında bu kompozisyonun, Selâhaddîn Eyyübî'nin ölüm tarihinden önce de varlığına dikkat çekmiştir. Bkz. Uykur 2010, a.g.k., s. 436. Tip III için Uykur'un başka bir çalışması için Bkz. R. Uykur (2011b), Hüsam el-Din Yuluk Arslan'a Ait Toy/ Kutlama Kompozisyonlu Sikkeler, *Anadolu Kültürlerinde Süreklilik ve Değişim Dr. A. Mine Kadıroğlu'na Armağan* (Ed: Erel, C. İşler, B. Peker, N. , Sağır, G.) Ankara. s. 597-602.

⁷⁹ Uykur 2010, a.g.k., s. 435.

Görsel 5.9. *Hüsameddin Yoluk Arslan, Tip III (Uykur 2010, Kat. no: 59)*

Tip IV: Ön yüzde bağdaş kurmuş savaşçı bir hükümdar tasviri, figür bir elinde yatay pozisyonda bir kılıç diğer elinde kesik bir baş tutmaktadır. Bu tipte figür bazı örneklerde kesik başı sağ elinde, kılıcı sol elinde tutarken bazı örneklerde ters basıldığı görülmüştür. Ayrıca ön yüzde figüre eşlik eden yazı ve süslemelerde değişiklikler yapılarak, alt tipler oluşturulmuştur. Alt tiplerde, figür bazen sol bazen sağ elinde kılıç tutmaktadır, ayrıca kılıç tuttuğu kolunun altında bitkisel bezeme örnekleri olan çeşitleri de vardır.⁸⁰

Görsel 5.10. *Hüsameddin Yoluk Arslan Tip IV (Kat. no. 4)*

Koleksiyondaki örnek Tip IV özelliğindedir. Ön yüzünde bağdaş kurmuş savaşçı hükümdar tasviri, sağ elinde bir kılıç, sol elinde kesik bir baş tutmaktadır (**Kat.no. 4**). Bu kompozisyonun Mars (Merih) gezegeninin sembolü olduğu, bu gezegenin savaş, kıtlık, yıkım gibi felaketleri anlatmak için kullanıldığı bilgisine ulaşılmıştır. Babil Savaş tanrısının Mars tasvirleriyle bağlantısı neticesinde Roma dönemindeki işleviyle değişime uğrayarak varlığını sürdürdüğü ileri sürülmüştür.⁸¹ Mars figürünün elinde kesik başla Perseus takımyıldızının görüntüsüne benzerliğine dikkat çeken bir çalışma⁸², elde tutulan kesik başın Medusa tasvirine uygunluğunu düşündürmüştür. Bu sikkenin arka yüzünde yazılar önce merkezde bir daire içinde, çevre yazıları da yine iç içe daire

⁸⁰ Bkz. Artuk ve Artuk 1993, a.g.k. no.65-66 Lev.XI

⁸¹ Çaycı 2002, a.g.k., s.84

⁸² U.T. Sivrioğlu (2014), Ortaçağ İslam Sikkelerinde Hellen, Roma-Bizans Etkisi, *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi* , Cilt:1, Sayı:2. S. 16

içinde karşımıza çıkmıştır. Bu form genellikle Abbâsî, Emevî, Fatımî sikkelerinde karşımıza çıkmaktadır.

Koleksiyonda Mardin Artukluların'dan *Nasreddin Artuk Arslan* adının okunabildiği dört adet fels bulunmaktadır. Nasreddin Artuk Arslan sikkeleri incelendiğinde felslerinde tiplerin arttığı, gümüş dirhemlerinde figür olmadığı, ortak bastırılan dirhemlerin varlığı görülmüştür (Bkz. **Görsel 5.11**).⁸³

Görsel 5.11. *Nasreddin Artuk Arslan* 'a Ait Fels ve Dirhem Tipleri (Artuk ve Artuk 1993, Lev XI-XV)

Çalışmada bu döneme ait dirhem örnekleri bulunmamaktadır. Üç farklı tip olarak değerlendirebileceğimiz dört adet fels bulunmaktadır. Bu tiplerden biri, 599 tarihli bakır sikkesidir. Felsin ön yüzünde *kuyruğundaki ejdere ok atan kentaur* tasviri ve darp yeri (Mardin) / senesi verilmiştir (**Kat. no. 5**). Bu tasvirde ejderin kentaurun kuyruğunda gösterilmesi, Ay'ın bir parçası durumunda olduğu halde bir gezegen gibi kabul edilen hatta bazı kaynaklarda yalancı gezegen diye de adlandırılan *cevzahir*'in

⁸³ Tüm tipolojinin ayrıntılı ön ve arka yüz bilgileri için Bkz. Artuk ve Artuk 1993, a.g.k., s.99-112.

simgesi olma özelliğindedir. Cevzahir/ cauzehar⁸⁴/ cevzehar⁸⁵ kelimesi ejder başı ve ejder kuyruğu gibi anlamlarının yanında kuyruklu yıldız anlamları da taşıyan Farsça bir kelimedir.⁸⁶ Ejder tasvirinin, Yay burcunun simgesi olan ok atan figürle birleştiğinde tam olarak bu gezegeni simgelediği bilinmektedir.⁸⁷

Görsel 5.12 . Koleksiyondaki Nasreddin Artuk Arslan Felse Üstündeki Cevzahir Tasviri.

(Kat.no 5, Lev. 1)

Koleksiyonda Nasreddin Artuk Arslan'ın aynı tipte (portreli) olan 611 tarihli iki adet felseinde de darp yeri verilmemiştir. Ön yüzünde cepheden sağa yönelmiş Türk tipi bir erkek – hükümdar portresi yer almaktadır (Bkz. Görsel 5.13). Bu tasvirin Artuklu sikkelerine özgü olmadığı, öncesinde El Cezire Zengi Atabeglerinden Muizzeddin Sencer Şah döneminin sikkelerinde de bu türden portrelerin çeşitli tiplerle olduğu görülmüştür⁸⁸. Uykur çalışmasında bu tip portrelerin Roma ve Grek sikkelerinde karşılaşılan portrelerin Türk tipinde şekil değiştirdiğine vurgu yapmıştır. Ayrıca katalogda yer verilen örneklerde de Uykur'un örneklerindeki gibi portrenin sol omzunda *fibula* olduğu görülmüştür. Katalogdaki örneğin arka yüzünde ise Abbâsî Halifesi⁸⁹ isim ve unvanı kufi bir yazıyla yer almaktadır.

⁸⁴ G. Öney (1969), Anadolu Selçuk Sanatında Ejder Figürleri, *Belleten* C:33 Sayı:130 s. 171-192 çalışmasında bu adı kullanmıştır. Bkz. S.191

⁸⁵ C. Parla (2015) , Diyarbakır Artuklu Dönemi Urfa Kapısı'nın Figürlü Kabartmalarına İkonografik Yaklaşım, *Turkish Studies*, Volume 10/6 , s. 763-788 makalesinde bu isimle adlandırmıştır. Ayrıca bu çalışma ejder figürü ve cevzahir gezegenine ilişkin ayrıntılı çizim ve görüş içermektedir.

⁸⁶ Çaycı 2002, **a.g.k.** s.96

⁸⁷ Kentavros figürü için detaylı bilgi için bkz. H. Turan (2021), İslam Sanatında Kantûrus (Kentaur) Tasviri, *Sanat Tarihi Dergisi*, Cilt:30, Sayı:1, s. 149-173

⁸⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz. R. Uykur (2018), El-Cezire (Cizre) Zengi Atabeglerinin Sikkeleri, *TAD* , *Yıl 11, Sayı XXXIII, ss.23-43. S. 26*

⁸⁹ Ebü'l-Abbâs en-Nâsır-Lidînillâh Ahmed b. el-Müstazî-Biemrillâh el-Hasen el-Abbâsî (ö. 622/1225)

Görsel 5.13. *Nasreddin Artuk Arslan'ın Portreli Tip Örnekleri (Kat.no. 6-7)*

Nasreddin Artuk Arslan'ın 615 tarihli bakır sikkesi ise figürsüz tip örneğidir. Ön ve arka yüzde sekiz köşeli yıldız formu kullanılmıştır. Abbâsî Halifesinin “*el-Nâsır li-Din Allâh Emîr el-Mu'minîn*” unvanıyla ve Eyyübî hükümdarının⁹⁰ isimlerine ve Kelime-i Tevhid'e yer verilerek bağlılığını tekrar eden bu sikke, Mardin Artukluları'nın bilinen ilk figürsüz bakır sikkesi olma özelliği taşımaktadır⁹¹(Bkz. Görsel 5.14).

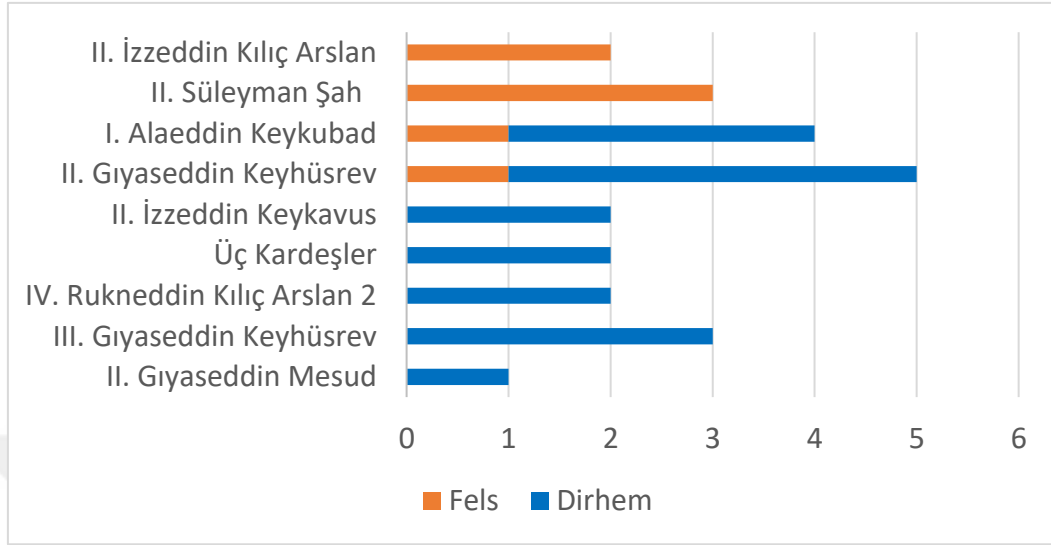

Görsel 5.14. *Nasreddin Artuk Arslan'ın Figürsüz Bakır Sikkesi (Kat.no.8)*

⁹⁰ Ebü'l-Me'âlî el-Melikü'l-Kâmil Nâsirüddîn Muhammed b. el-Meliki'l-Âdil Ebîbekr Muhammed b. Eyyüb (ö. 635/1238)

⁹¹ Uykur 2010, **a.g.k.**, s. 326

“Aydın Özkan Koleksiyonu’ndaki İslami Sikkeler” başlıklı Yüksek Lisans Tez çalışmasında, *Anadolu Selçuklu*⁹² grubu içinde 24 adet sikke tanıtılmıştır.

Grafik 5.2. Koleksiyondaki Anadolu Selçuklu Sikkeleri ve Birimleri

Bu sikkelerin en erken tarihli olanları, II. İzzeddin Kılıç Arslan’a ait olan iki adet *felstir* (**Kat. no.:9-10**) Darp yerleri ve tarihleri sikkeler üzerinde verilmemiştir. Ön yüzlerine uygulanan süvari figürleri, sikkelerin kondisyonu iyi olmasa da açıkça görünmektedir. Arka yüzlerinde *es-Sultan – muazzam* unvanlarıyla *Kılıç Arslan bin Mesud* ismi inci dizisinden dairesel bir bordür içindedir. Yazıların bir kısmı okunamamakla beraber referans örneklerinden belirlenip tamamlanmıştır.⁹³ Koleksiyonda süvari tasvirinin daha gelişmiş biçimde karşımıza çıktığı üç örnek de II. Süleyman Şah dönemi felsleridir. Bu örneklerde de süvari yine sağa yönelmiş pozisyonda verilmiş ancak bir yenilik olarak başında hale ve elinde üç dişli mızrakla işlenmiştir. Hükümdarı simgeleyen süvarinin başında halesiyle kutsal bir kimlik olarak karşımıza çıktığı görülür. Tüm örneklerde de süvarinin sol üstünde tek yıldız görülür (**Kat.no 11, 12, 13**). Arka yüzdeki *es- Sultan el-Kahir*⁹⁴ unvanı, savaşçı ve tanrısal güçle donatılan süvari figürüyle uyum içindedir ve verilmek istenen imajı destekler

⁹² Bu bölümde verilen Anadolu Selçuklu tarihçesi için Bkz. Sümer, 2009, a.g.k. s.380-384.

⁹³ Bu örnekler incelenirken, H. Erkiletlioğlu’nun , II. İzzeddin Kılıçarslan sikkelerinde isminin bulunması hakkında verdiği bilginin hatalı olduğu görülmüştür. Erkiletlioğlu, altın ve bakır sikkelerinde *Kılıç bin Mesud* isminin kullanıldığını bildirmiştir (Bkz. Erkiletlioğlu ve Güler 1996, a.g.k. , s. 49). Fakat Y. İzmirlier kaynağındaki tüm örneklerde Kılıç Arslan ismi net olarak okunmuştur. Bkz. İzmirlier 2009, a.g.k. no. 2, s. 40 ve kat. no.: 25; 26; 27; 28. s. 50.

⁹⁴ el-Kahir ya da el- Kahhar olarak okunabilmektedir. İstedigine sahip olabilen, mağlup eden, güç sahibi anlamlarına gelmektedir.

niteliktedir. Bu felslerin de darp yeri ve senesi bilinmemekle birlikte, İzmirli, dirhemlerden yola çıkarak bu felsler için muhtemel darphane bilgisi vermiştir .⁹⁵

Koleksiyonda darphane adı ve tarih bildiren en erken örnekler Anadolu Selçuklu Devleti'nin sanat kültür ortamının en parlak döneminin mimarı sayılan hükümdarı I. Alâeddin Keykubad'a ait dirhemlerdir (**Kat.no. 14-15-16**). Bu devrin sikkelerinde ön yüzde darp yer unvanıyla beraber baba adıyla verilen sultan ismi ve darp yeri (Sivas-Konya), arka yüzlerinde Halife isimleriyle darp yılına yer verildiği görülmüştür. Tüm örneklerde de form olarak inci dizisi bordür kullanılmış süsleme ve yazıları ayırmada işlevsel bir eleman olarak yıldız motifi kullanıldığı görülmüştür. Ayrıca bir adet fels örneği de bulunmaktadır (**Kat.no. 17**). Fels'in darp yeri ve tarihi yoktur.

Çalışmada II. Gıyaseddin Keyhüsrev devrine ait dört dirhem, bir adet fels tanıtılmıştır. II. Gıyaseddin Keyhüsrev, Anadolu Selçuklu sikkelerinde *Şir-i Hurşid* ismiyle bilinen aslan- güneş tasvirini kullanmıştır. Bu kompozisyonun yer aldığı Konya ve Sivas darplı dirhemlerde altı ve sekiz kollu yıldızların kullanımı yaygındır. Kompozisyonun II. Gıyaseddin Keyhüsrev'in Gürcü asıllı eşine olan bağlılığının bir simgesi olarak sikkelerine ve mimari yapılarına yansıtıldığına dair düşünceler vardır.⁹⁶ Aslan/Pars figürünün bazı örneklerde çift karşımıza çıkması (sağa ve sola yönelmiş biçimde) bu kompozisyonun doğu ve batıya hükmeden bir hükümdarı temsil ettiği düşüncesini de akla getirmektedir. Y. İzmirli'in çalışmasında tanıttığı II. Gıyaseddin Keyhüsrev'e ait aslan-güneş tasarımlı sikkeleri arasında, aslan ya da pars tasvirinin altında insan figürünün yer aldığı bir örnek bulunmaktadır.⁹⁷ Koleksiyondaki örnek tek aslanlı tiptedir. Arka yüzünde yine inci dizisi bordür içine merkeze kare formda inci dizisi içinde yazı olacak şekilde yerleştirilmiştir (**Kat.no. 18**). Çalışmada tanıtılan figürlü dirhemlerinden diğeri, Kilikya Ermeni Krallığı Anadolu Selçuklu vasalı Prens I. Hetum ve II. Gıyaseddin Keyhüsrev'in ortak sikkesidir (**Kat. no. 19**). Bu sikkenin ön yüzünde at üstünde hükümdar tasviriyle verilen kişinin etrafındaki Ermenice yazıda belirtildiği üzere I. Hetum olduğu anlaşılmaktadır. Arka yüzde II. Gıyaseddin unvanıyla

⁹⁵ İzmirli'in çalışmasında, koleksiyonda da tanıtılan tek yıldızlı olan örneklerin, H.595-596 yıllarında Konya ve Kayseri darphanelerinde üretildiği bilgisini vermiştir. Bkz. İzmirli 2009, **a.g.k.**, s. 80-81. Koleksiyonda yer almayan iki yıldızlı felsler de aynı çalışma da tanıtılmıştır. Bkz. İzmirli 2009, **a.g.k.**, s.82-83.

⁹⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz. Eser, E. (2005), Anadolu Selçuklu Dönemi'nde Sultani Pul: Sikke II. Gıyaseddin Keyhüsrev Dönemi Figürlü Sikkeleri, IX. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu Bildiriler, Erzurum. s. 239-248

⁹⁷ Bkz. İzmirli 2009, **a.g.k.** no394,s.172-173.

yer almaktadır. İzmirlier çalışmasında bu tipte ortak sikkelerin bazı örneklerinde, sikkenin Anadolu Selçuklu hükümdarının isminin verildiği yüzünde, yazılar arasına haç işlendiğini tespit etmiştir.⁹⁸ Koleksiyondaki örnekte bu haç görülmemiştir. II. Gıyaseddin Keyhüsrev'in figürsüz sikkelerinde ön ve arka yüz, figürlü sikkelerinin arka yüzünde olduğu gibi dışta dairesel inci dizisi merkezde kare inci dizisi ve içinde yazıyla tasarlanmıştır (**Kat. no.: 20-21**). Bu döneme ait bir adet fels örneğinin figür taşımadığı görülmüş, İzmirlier'in tanıttığı Ankara darplı fels örneklerinden olduğu belirlenmiştir.⁹⁹ (**Kat. no 22**)

II. Gıyaseddin Keyhüsrev'in 643 (1246) yılında ölümü üzerine, devletin ileri gelenleri tahta oğlu II. İzzeddin Keykavus'un geçmesini uygun görmüştür ve üç sene kadar Keykavus tek başına iktidar olmuştur. Koleksiyonda da bu üç senelik sultanlığından 2 adet dirhem örneği bulunmaktadır (**Kat. no. 23, 24**)

646 (1249) yılında, II. İzzeddin Keykavus'un kardeşi IV. Rükneddin Kılıçarslan Moğol Hanı'ndan aldığı yarlık ve II. İzzeddin Keykavus'un makamından alındığını gösterir fermanla kendi hükümdarlığını Sivas'ta ilan etmiştir. Saltanatta sözü geçenlerden Emir Celaleddin Karatay, bu anlaşmazlığı çözmek adına II. Gıyaseddin Keyhüsrev'in üç oğlunun da ortak sultan unvanıyla tahta çıkmasını sağlamış adlarına hutbe okutulmuş, sikke bastırılmıştır. Bu dönem Anadolu Selçuklu Devleti tarihine Üç Kardeşler Dönemi olarak geçmiştir. Koleksiyonda üç kardeşin ortak hanedanlığa ait 2 sikke örneği tanıtılmıştır (**Kat. no. 25, 26**)

Önce Emir Celalaeddin Karatay'ın sonra II. Alâeddin Keykubad'ın vefatıyla ortak hanedanlık bütünüyle tehlikeye girmiş ve kardeş anlaşmazlıkları tekrar baş göstermiştir. Bu anlaşmazlıklar sırasında IV. Rükneddin Kılıçarslan'ın hapsedilmesi, tekrar serbest kalması ve güç toplayarak kardeşiyle taht kavgasına girmesi gibi olaylar yaşanmıştır. Sonunda 660 (1262) yılında II. İzzeddin Keykavus'un Bizans İmparatoru VIII. Mikhail Palaiologos'a sığınması ile taht IV. Rükneddin Kılıçarslan'a kalsa da 4 sene sonra 664 (1266) Moğollar tarafından öldürülmüştür. Koleksiyonda IV. Rükneddin'in bu dört senelik saltanatından 2 adet örnek yer almaktadır (**Kat.no.: 27, 28**)

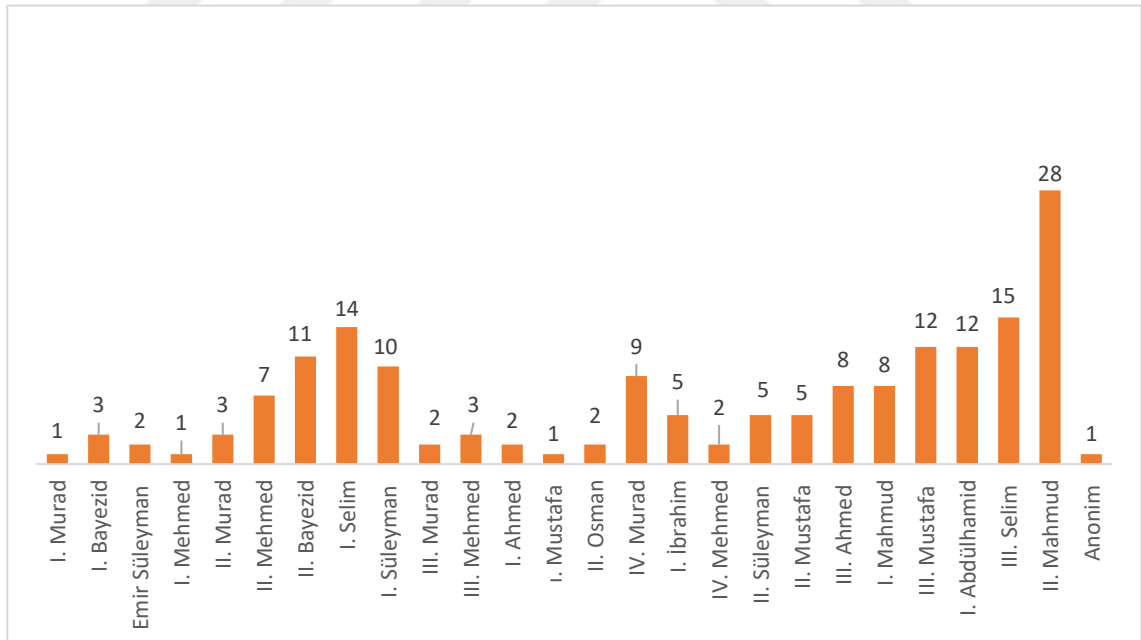
⁹⁸ Bahsedilen örnek için Bkz. İzmirlier 2009, a.g.k. no.424, s.182.

⁹⁹ İzmirlier 2009, a.g.k. s.208 Kat. no.504

IV. Rükneddin Kılıç Arslan'ın ölümünü takiben Vezir Pervane'nin sayesinde tahta küçük yaşta ve tecrübesiz olan III. Gıyaseddin Keyhusrev geçirilmiştir. Bu döneme ait 3 adet dirhem koleksiyonda bulunmaktadır. Konya ve Erzincan darp yeri olarak karşımıza çıkmıştır. (**Kat.no. 29, 30**). Dirhemlerden birinin üstündeki darp yeri okunamamıştır (**Kat. no. 31**).

Katalogda tanıtılan Anadolu Selçuklu sikke grubunun son sikkesi Anadolu Selçuklu Devleti'nin son sultanı olarak kabul edilen II. Gıyaseddin Mesud dönemine ait bir adet dirhemdir (**Kat.no.: 32**). Ön yüzünde unvanıyla beraber sultan ismine arka yüzünde Kelime-i Tevhid'e yer verilmiştir. Arka yüzünde darp yeri olarak Sivas ve darp senesi bilgisiyle düzenlenmiştir.

Çalışmada üstünde 25 Osmanlı sultanının isminin okunabildiği ve 1 adet anonim olmak üzere ait toplam 172 adet sikke tanıtılmıştır. Koleksiyonun Osmanlı sikkeleri grubu içinde önemli bir bölümü oluşturan akçeler hakkında, tipoloji temelli kaynaklardan yararlanılarak dönem özelliklerine sahip olup olmadığı incelenmiştir.

Grafik 5.3. Koleksiyondaki Osmanlı Sikkelerin Sultanlara Göre Sayısal Dağılımı

Koleksiyondaki Osmanlı sikkeleri grubu içinde tanıtılan sikkeler içinde en erkeni I. Murad Dönemi'ne ait akçedir. Bu dönemin akçeleri hakkında öne çıkan üç ana

tipin varlığı bilinmektedir.¹⁰⁰ S. Srećković ise bu akçeler hakkında, başlangıçta Orhan Gazi'nin son akçeleri ile benzerlik gösterdiğini (üstünde Kelime-i Tevhid, Halife isimlerine yer verilmesi gibi), arka yüzde yazıları ayıran çizginin, I. Murad'ın hükümdarlığının süresine ilişkin mesaj taşıdığını bildirmiştir. Srećković ayrıntı vererek, arka yüzde tek çizginin, hükümdarlığın ilk on yılını (H. 763-773) işaret ettiğini, ikinci on yılda (H.773-783) bastırılan akçelerde ön ve arka yüzlerde paralel iki çizginin bulunduğunu açıklamış, üçüncü on yılda (H. 783-791) basılan akçeler için, ön yüzünde Orhan Gazi'nin bazı akçelerinin arka yüzünde karşılaşılan süslemenin¹⁰¹ varlığına dikkat çekmiştir.¹⁰² Diğer akçelerinin aksine yazı alanı daralmıştır, ön yüzde sultan ve baba adı arka yüzde *Hullide mülkühû* niyazına yer verilmiştir. Koleksiyonda yer alan I. Murat akçesi ön ve arka yüz özellikleriyle, Srećković tipolojisi içindeki C1-IIIb tipiyle benzerlik göstermektedir.¹⁰³ Tanıtılan akçenin, verilen bilgiler ışığında I. Murad'ın H. 783-791 yılları arasında bastırdığı akçelerden olduğunu söylemek mümkündür. Arka yüzündeki *Hullide* yazısı aşınmıştır. (**Kat.no. 33**). Osmanlı sikke tipolojisi içinde yer alan özel bir Mangır türü olan Ramazan mangırları da I. Murad döneminde görülmüştür. Fakat koleksiyonda I. Murad'a ait mangır örneği bulunmamaktadır.

Çalışmada I. Bayezid devrine ait üç adet akçe yer almaktadır. Bu dönemin akçeleri Osmanlı sikkelerine yeni bir özellik kazandırmıştır. Bu özellik, sikke üzerinde rakamla tarih vermenin bu akçelerle uygulanmaya başlanması ve bunun gelenek halini almasıdır.¹⁰⁴ Tahtı devralma tarihinin H. 791 (1389) olduğu kabul edilen I. Bayezid'in paralarında H. 792 tarihinin yazılması dikkat çekmiştir. Bu durum I. Murad'ın Kosova'da şehit edilmesinin bir süre gizli tutulması ve cülûs töreninin 792 tarihinde Edirne'de yapılmasıyla açıklamak mümkündür¹⁰⁵. I. Bayezid akçelerinin, ön yüz (Bâyezîd / bin Murâd) ve arka yüzündeki (*Hullide mülkühû* / sene / 792) yazıların içeriği değişmemekle birlikte, yazıları ayıran çizgilerdeki küçük değişiklikler, kaligrafik farklar ve hatalar, rakamların sağ ve sol taraflarına konulan noktalarla akçelerin tipleri çoğalmıştır. Aykut, bu akçelerin aslında tek bir tipin altı farklı alt tipinin, ön ve arka

¹⁰⁰ Ş. N. Aykut (2002), "Osmanlı Sikkeleri", *Türkler Ansiklopedisi*, C. 10, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, s. 824; Pere 1968, a. g. k., s.51

¹⁰¹ Saadet düğümü adındaki motiftir.

¹⁰² S. Srećković (1999), *Akches (Volume One)*: Orhan Gazi - Murad II, 699-848 AH, Belgrade. s.30. S. Srećković I. Murad akçelerini çizgilere, yazıların biçimlerine, işaret ve noktalara, yazılardaki hatalara göre alt tiplere ayırmıştır. Ayrıntılı bilgi için Bkz. Srećković 1999, a. g. k., s. 31-36

¹⁰³ Srećković 1999, a. g. k., s.35, no:18-19.

¹⁰⁴ Aykut 2002, a. g. k., s.824.

¹⁰⁵ Damalı 2010a, a. g. k., s. 152

yüzdeki yazıları ayıran çizgilerin üzerinde bulunan noktalara ve tarihin sağ ve sol tarafında yer alan noktalara göre oluştuğunu söylemiştir.¹⁰⁶ Darp yerlerine göre bu tiplerin çoğaldığı çalışmalar da bulunmaktadır.¹⁰⁷ Srećković ise I. Bayezid akçelerinde on iki farklı ön yüz, ikisi hatalı basım olmak üzere yedi farklı arka yüz tespit etmiştir.¹⁰⁸ Srećković, arka yüzdeki rakamların sağında ve solunda yer alan noktaların, yazı karakteri ve üretim kalitesini de esas alarak darp yerini gösterir nitelikte olduklarını iddia etmiştir. Yazara göre üç noktanın rakamın sol tarafında yer alması, akçenin Edirne’de basıldığı, sağ tarafta yer alması ise akçenin Bursa’da basıldığı anlamına gelmektedir. Srećković, akçelerin arka yüzündeki kıvrık çizginin de sene kelimesini belirtebileceğini ifade etmiştir.¹⁰⁹ Koleksiyonda tanıtılan I. Bayezid’e ait üç akçe Srećković’in I. Bayezid akçeleri tipolojisi¹¹⁰ içinde tanıtılan iki farklı tipin özelliklerini taşımaktadır. **Kat.no. 34** ve **Kat. no. 36**, A1-I tipinde¹¹¹, **Kat.no. 35** ise C-II tipindedir¹¹². I. Bayezid akçelerinin ortalama ağırlıkları 1,08 g olarak hesaplanmıştır.

Fetret Devri’nde I. Bayezid’in şehzadelerinin saltanat iddiasıyla bastırıldığı sikkeler mevcuttur.¹¹³ Koleksiyonda bu dönemden Emir Süleyman’ın (Süleyman Çelebi) paralarında karşımıza bir yenilik daha çıkmıştır. Madeni paralarda *tuğra* kullanımıyla gelen bu yenilik tuğranın değişik formlarıyla çeşitlenmiştir. Emir Süleyman akçelerinin *tuğralı* ve *tuğrasız* şeklinde iki ayrı ana tip temelinde çok sayıda alt tipi bulunmaktadır. Darp yeri belirsiz olan 805 ve 806 tarihli tuğralı sikkelerinde, tuğranın farklı yorumlarına, ok ve lale motiflerine, arka yüzünde kullanılan şekillerin kenarlarına, harflerin tasarımlarına kadar çok sayıda alt tiplerle karşılaşırız. C. Ölçer, 805 yılını taşıyan akçelerinin çok nadir olduğunu söyleyerek, Emir Süleyman’ın bu tarihte sikke bastırabilecek olması durumunda, tüm sikkelerinde 805 tarihini kullanabileceğini söylemiştir ve 805 tarihli akçelerinin bir hata ürünü olduğunu açıklamıştır.¹¹⁴ Srećković de 805 tarihli akçelerinin nadir olduğunu belirtmiş, ancak bu tarihin Mentеше

¹⁰⁶ Aykut ,a.g.k. s. 824

¹⁰⁷ Damalı 2010a, a.g.k. s.152

¹⁰⁸ Srećković 1999, a. g. k., s. 41

¹⁰⁹ Srećković 1999, a. g. k., s. 40

¹¹⁰ I. Bayezid akçeleri ayrıntılı liste için Bkz.Srećković 1999, a. g. k., s. 41-51

¹¹¹ Kat.no. 34 için benzerlik taşıyan tip için Bkz. Srećković 1999, a. g. k., no.05.s. 43; Kat.no. 36 için Bkz. Srećković 1999, a. g. k., no.08, s. 43. Aynı tip olarak tanıtılmasına rağmen Kat. no. 36 örneğinde arka yüzündeki rakamın sağ tarafında tek nokta yer alır.

¹¹² Kat.no. 35 olarak tanıtılan akçenin ön ve arka yüzünde, çizgi ortasında tek nokta bulunmaktadır. Benzeri için Bkz. Srećković 1999, a. g. k., no. 36.s. 47.

¹¹³ Aykut 2002, a.g.k. s. 824.

¹¹⁴ C. Ölçer (1968), *Yıldırım Bayezid’in Oğullarına Ait Akçe ve Mangırlar*, İstanbul. s.9. Emir Süleyman akçeleri ve mangırları için tipoloji çalışması için bkz . Ölçer 1968, a. g. k. , s.9-43

Beyliği'nden İlyas Bey'in 805 tarihli akçelerine cevap niteliği taşıdığını belirtmiştir.¹¹⁵ Emir Süleyman akçelerinde rakam hatalarına sıkça rastlandığı görülmüştür. Tuğralı tiplerde, ön yüzde yer alan tuğrasında *Emîr Süleymân bin Bâyezîd*¹¹⁶, yazısı, arka yüzünde merkezde kare bir bordür içinde *Hullide mülkühû* ve sene bilgisi, karenin çevresine yerleştirilmiş dört halife isimleri okunmaktadır. 805 ve 806 tarihli akçeleri darp yeri bilgisi vermemektedir fakat bu akçelerin darp yerlerinin Edirne ve Serez olabileceğine dair bir görüş bulunmaktadır¹¹⁷. Tuğrasız akçeleri ise 813 tarihlidir ve darp yeri Edirne'dir. Koleksiyonda tanıtılan akçelerinin de bahsedilen tiplerden tuğralı olanının, iki farklı alt tip özelliğini taşıdığı tespit edilmiştir. **Kat.no. 37** olarak tanıtılan Emir Süleyman akçesinde ön yüzde bulunan tuğra formundaki yazının üstüne, aşağı bakar konumda ok ucu vardır ve harfler arasında nokta bulunmaz. Arka yüzde bir dairenin merkezine konumlandırılan karenin köşe noktalarından daireye iki çizgiyle bağlanmıştır. Bu akçeye en yakın örnek Srećković'in A2-Ic/1¹¹⁸ olarak tanımladığı akçedir. **Kat.no. 38** akçesi ise yine ön yüzde oklu-tuğralı olmakla birlikte tuğra içinde üç nokta¹¹⁹ bulunmasıyla diğer örnekten ayrılır, bu akçenin arka yüzündeki kare, merkeze tek çizgiyle¹²⁰ bağlıdır.

Koleksiyonda Sultan I. Mehmed'e ait tek akçe örneği 822 tarihini taşımaktadır. **Kat.no. 39** ile tanıtılan akçe darp yeri Bursa olarak karşımıza çıkmaktadır. Dönemin akçeleri 816 ve 822 tarihleri ile basılmıştır. Bu akçelerin darp yerleri, Bursa, Edirne, Serez, Ayasluk., Amasya, Karahisar, Balad'tır. I. Mehmed Dönemi akçelerinin noktalar ve geometrik süslemelerle çok sayıda ön ve arka yüz tipi gelişmiştir.¹²¹ Katalogdaki akçeye benzer bir tipin Srećković'in, C51-11e olarak tanımladığı tip olduğu belirlenmiştir.¹²²

¹¹⁵ Srećković 1999, **a.g.k.** ,s. 61

¹¹⁶ C. Ölçer Emir Süleyman tuğralarında kendisi ve babası için Han unvanının yer almamasına ilişkin, Moğolları kızdırmamak amacıyla bu unvanı kullanmamaya özen gösterildiğine dair görüş bildirmiştir. Bkz. Ölçer 1968, **a. g. k.**, s.10.

¹¹⁷ F. F. Yırıkogulları (2020), *Bursa Kent Müzesi'ndeki Osmanlı Kuruluş Devri Sikkelerinin Kataloğu Ve Değerlendirmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü. s 31. Bu çalışmada Erken Dönem Osmanlı sikkelerinin yazı çeşitleri, ağırlık ortalaması gibi bilgileri detaylı olarak ele alınarak yorumlanmıştır.

¹¹⁸ Srećković 1999, **a.g.k.** no: 59,s.77.

¹¹⁹ Tanıtılan akçenin ön yüz tasarımının benzeri için bkz. Ölçer 1968, **a.g.k.** no: 5A 032, s. 17.

¹²⁰ Tanıtılan akçenin arka yüz tasarımının benzeri için bkz. Ölçer 1968, **a.g.k.** TEK I, s. 14.

¹²¹ Tespit edilen tipler için Bkz. Srećković 1999, **a.g.k.** s. 113-145. Sultan I. Mehmed'in kardeşleri ile taht mücadelesi verdiği dönemde bastırılmış sikkeleri ve yorumlar ve tipoloji için Bkz. . Ölçer 1968, **a.g.k.**, s. 47-91.

¹²² Bkz. Srećković 1999, **a.g.k.** no:85, s. 134.

II. Murad'ın 824, 825 ve 834 tarihlerini taşıyan üç farklı tarihli akçeleri olduğu bilinmektedir.¹²³ 824 tarihli akçeleri Bursa 'da bastırılmıştır. Koleksiyonda tanıtılan üç akçesi de 834 tarihlidir. Darp yeri Bursa ve Edirne olan akçelerde tasarım benzerliği görülmüştür. Ön ve arka yüzde yazıları ayırmak için kullanılan çizgiler aynıdır (**Kat.no.: 40-41**). Edirne'de basılmış diğer akçesinin arka yüzünde ön yüz kalıbı okunmaktadır ve kalıp hatası görülmüştür (**Kat.no. 42**).

Sultan II. Murad'ın tahttan feragat etmesi üzerine tahta geçen II. Mehmed'in 848 tarihli akçelerinde ağırlıkla ilgili değişikliğe gidilmiş ve bu değişikliğin neticesinde tarihe geçecek bir isyanla karşılaşmıştır.¹²⁴ I. Murad döneminde $5\frac{3}{4}$ kirat olan akçe ağırlıklarının, II. Mehmed'in 848 darplı ilk akçelerinde $5\frac{1}{4}$ olacak şekilde düşürülmesiyle Yeniçeri ayaklanması gerçekleşmiş ve askerlerin günlük ödemesi olan 3 akçenin 3.5 akçeye çıkarılmasıyla durum kontrol altına alınmıştır.¹²⁵ Koleksiyonda da 848 tarihli akçelerinde Edirne ve Serez darp yeri olarak karşımıza çıkar (**Kat.no. 43-44**). Bu sikkelerin ağırlıkları 1,02 g ve 0,91 gramdır ve tipleri Srećković tipolojisinde tanıtılan A-I ile aynıdır.¹²⁶ II. Mehmed her on senede bir akçe ayarlarında oynamaksızın %10 olarak ağırlık düşürerek hazineye fayda sağlamayı hedeflemiştir. 855 tarihli Ayasuluk darplı akçesinin ağırlığı 0,95 gramdır ve Srećković' in B*AI¹²⁷ tipindedir (**Kat.no. 45**). Srećković, 855 darplı akçeler için çok sayıda sahte üretimini incelemiş olduğunu, bunların İmparatorluk sınırları dışında basıldığını düşündüğünü ifade etmiştir.¹²⁸ Ölçer, II. Mehmed'in 857 yılında İstanbul'un fethi sebebiyle sikke bastırmamasını, on yılda bir sikke bastırma geleneğine sıkı olarak bağlı kalmasıyla açıklamıştır.¹²⁹ Koleksiyon içinde 865 tarihli üç adet akçesinde akçe tasarımında değişikliğe gidildiğini görmek mümkündür. Ön ve arka yüzde yer alan yazılar, merkezdeki yıldız çevresinde devren konumlandırılmıştır (**Kat.no. 46,47,48**). Üç akçede aynı tipte, Srećković' in DIII tipi olarak tanıttığı akçelerle aynı özelliktedir.¹³⁰ Koleksiyondaki Konstantiniye darplı 875 tarihli akçesi E1-IV tipindeki örneklerle

¹²³ Pere 1968, **a.g.k.**, s.83.

¹²⁴ Pere 1968, **a.g.k.** s.89

¹²⁵ C. Ölçer (1984), II. Mehmed Dönemi Sikkeleri, *Tarih ve Toplum Dergisi*, Sayı: 5, s. 325.

¹²⁶ Edirne İçin Bkz.S. Srećković, S. (2000) *Akches (Volume Two): Mehmed II Fatih-Selim I Yavuz, 848-926 AH*, Belgrade: Slobodan Srećković

no.09,s.42. Serez için ; Srećković 2000, **a.g.k.**,no.11,s.43.

¹²⁷ Srećković 2000, **a.g.k.**,no.16,s.44.

¹²⁸ Srećković 2000, **a.g.k.**,s.28-29.

¹²⁹ Ölçer 1984, **a.g.k.**, s.326.

¹³⁰ Srećković 2000, **a.g.k.**,s.58.

benzerlik göstermektedir (**Kat.no. 49**).¹³¹ Akçelerinde Sultan unvanını kullanmamıştır. Ön yüzlerinde *Azze nasruhû*, arka yüzlerinde *Hullide mülkühû* yazısı tercih edilmiştir.

Çalışmada II. Bayezid'e ait on adet akçe ve bir adet nakışlı mangır tanıtılmıştır. II. Bayezid akçelerinde öne çıkan bir ana tip olduğu, bu tipin de I. Bayezid akçeleriyle benzerlik taşıdığı görülmüştür. Srećković II. Bayezid akçeleri hakkında, bizim de farkettiğimiz tek tip özelliğine dikkat çekmiş, akçeler hakkında detaylı bir çalışma sonucu çizgi ve nokta gibi ayırt edici özelliklerin tespit edildiğini, bu küçük ayrıntıların, darphanelerde kullanılan kalıpların idari kontrolü amacıyla özellikle konulduğunu eklemiştir.¹³² Tüm akçeleri 886 tarihini taşımaktadır, Sultan Bayezid bin Mehmed Han adını kullandığı, *Azze nasruhû* niyazıyla basıldığı görülmüştür. Akçe ağırlıkları II. Mehmet akçelerinden yaklaşık 0,15- 0,18 g eksiltiştir. Darp yerlerinde karşımıza Amasya, Ankara, Konya, Kratova, Novar, Serez, Üsküp çıkmıştır. Koleksiyon içindeki Ankara (**Kat.no.51**), Konya (**Kat.no.52**), Kratova (**Kat.no.53**) darplı akçelerinin Srećković'in A*b-I tipine benzediği görülmüştür.¹³³ Novar'da basılmış akçenin tipi farklı olarak A*c şeklindedir.¹³⁴ Novar akçelerinden diğer ikisi için tip benzetmesi yapılamamıştır. Üsküp akçesi (**Kat.no. 59**), A*a-I tipiyle benzerlik taşımaktadır.¹³⁵ Ankara darplı akçesinde bir yenilik olarak, daha önce Fetret Devri'nden II. Mehmed dönemi sonuna dek akçe ve mangırlarda "Engüriye" şeklinde verilen darp yerinin bu akçeyle "Ankara" halinde yazılmasıdır ve koleksiyondaki örneğinde net bir şekilde okunmuştur.¹³⁶ Nakışlı mangırın nakışlı ön yüzü bozuktur ve darp yeri Konstantiniye'dir (kat.no. 60).

I. Selim'in on dört adet akçesi tanıtılmıştır. Bu akçelerde ismine Şah unvanını eklediği fark edilmiştir. Bu unvanın Çaldıran Zaferi sonucunda kullanıldığı hakkında genel bir düşünce vardır. Sikkelerdeki bu unvan sebebiyle altın ve gümüş sikkeleri *Şahi* olarak adlandırılmıştır.¹³⁷ C. Ölçer, I. Selim'in tüm sikkeleri için ayrıntılı bir çalışma hazırlamıştır.¹³⁸ Bursa, Edirne, Konstantiniye, Kratova, Novar, Serez koleksiyon içinde

¹³¹ Srećković 2000, **a.g.k.**,no.134, s.69..

¹³² Srećković 2000, **a.g.k.**,s.102.

¹³³ Kat.no. 51 için Bkz. Srećković 2000, **a.g.k.**,s.107. Kat.no. 52 için ; aynı çalışma s. 110. Kat. no. 53 için aynı çalışma s. 111.

¹³⁴ Kat. no. 54 için Bkz. Srećković 2000, **a.g.k.**,s.112.

¹³⁵ Srećković 2000, **a.g.k.**,s.114

¹³⁶ Damalı 2010a, **a.g.k.** s.323

¹³⁷ Pere 1968, **a. g. .k.**, s. 103

¹³⁸ C. Ölçer (1989), *Sultan Yavuz Selim Şah bin Bayazid Han Dönemi Osmanlı Sikkeleri 918-926 AH/1512-1520*, İstanbul: Yenilik Basımevi.

tanıtılan akçeler üzerinde okunabilen darp yerleridir. Ortalama ağırlıkları 0,70 g civarındadır. Bu akçelerde dikkat çeken bir başka husus da *saadet düğümü* olarak adlandırılan bir motifin varlığıdır. Saadet düğümü, bazen yazıların kenarlarında bazen tam merkezde karşımıza çıkmaktadır. Koleksiyondaki I. Selim akçelerinde çoğunlukla merkeze yerleştirilmiş oldukları tespit edilmiştir ¹³⁹(**Kat.no. 61-74**).

Koleksiyonun en erken tarihli altın sikkesi I. Süleyman'ın Mısır darplı *Sultani*'sidir. 926 tarihli sikkenin ön yüzünde tıpkı I. Selim sikkelerindeki gibi Şah unvanı kullanılmıştır. Azze nasruhû niyazının da ön yüzüne yerleştirildiği sikkenin arka yüzünde ilk defa karşımıza çıkan bir yazı vardır; *Daribün nadri Sahibü'l izzı vennasri filberri velbahr*¹⁴⁰. Atom Damalı'nın Sultani tiplerinden¹⁴¹ Klasik Sultani sınıfına giren tiptedir (**Kat.no. 75**). Srećković, I. Süleyman akçelerini detaylı olarak ele aldığı bir çalışma hazırlamış, çalışmasında akçeleri üç döneme ayırmıştır. Yazar, *Sultan Süleyman Şah bin Selim Şah* yazısıyla düzenlenen akçelerin, sultanın erken dönem akçeleri olduğunu ve 1526-1540 tarihleri arasında basıldığını söylemektedir. Orta dönemi ifade eden 1540-1555 yıllarında basılan akçelerde *Sultan Süleyman Şah bin Selim Han* yazısının olduğunu ve geç dönem akçeleri olan 1555 yılı ve takip eden yıllarda basılanlarda, *Sultan Süleyman bin Selim Han* isminin yer aldığını açıklamıştır.¹⁴² Bu bilgiden yola çıkarak koleksiyondaki I. Süleyman akçelerinin çoğunluğunu son dönem akçeleri oluşturmaktadır. Amid darplı akçesinin ağırlık ve çap olarak farkı gözlenmiştir (**Kat.no.78**). Akçelerinin yazılarında sultanisindeki düzen görülmemiştir. En düşük ağırlıkta (0,52 g) akçesi Sidrekapsi darplı olanıdır.

Koleksiyonun III. Murad'a ait örnekleri Canca darplı, 982 tarihli iki akçedir ve kondisyonları son derece düşüktür. Osmanlı ekonomisinde zor bir dönemden geçildiğini anlamak mümkündür. III. Murad döneminde H.992 (1585) yılında yapılan sikke tashihi ile akçelerin ağırlıklarında %60 civarında bir düşüş sağlanmıştır. Bu tashih sonucunda artan yiyecek ve eşya fiyatları alım gücünü olumsuz etkilemiş ve neticede bir düzenleme daha yapılmıştır. H.996 (1588) yılında yeniden bir düzenlemeye gidilmiş dolaşımdaki akçeler toplanmış ve yeni akçelerin darbında kullanılmıştır. Ancak bu

¹³⁹ Koleksiyonda yer alan I. Selim akçeleri Ölçer'in tipoloji çizelgesindeki tiplerin özelliklerini taşımaktadır. Ayrıntılı bilgi için Bkz. Ölçer 1989, **a.g.k.**,s.103.

¹⁴⁰ Altın kestiren, izzet sahibi, ve Allah'ın yardımıyla karada ve denizde hakim olan anlamına gelmektedir.

¹⁴¹ Damalı 2010b , **a.g.k.** 476

¹⁴² S. Srećković (2003) *Akches (Volume Three): Süleyman I Kanunî, 926-974 AH*, Belgrade: Slobodan Srećković. s.31.

düzenleme de faydalı olamamış ve eski akçe hesabıyla ödenen maaşlar sebebiyle H.997 (1589) yılında isyan çıkmıştır. Sonraki zamanlarda Beylerbeyi Vakası olarak adlandırılacak olayda Yeniçerilerin ayaklanması ve durumun daha ileri götürülerek sorumluların cezasının verilmesini istenmesine karşılık Rumeli Beylerbeyi Mehmed Paşa ve Defterdar Mahmud Efendi idam edilmiştir.¹⁴³ Yapılan sikke düzenlemelerinin nihayetinde akçe ağırlığı 0,38 grama kadar düşürülmüştür. Akçe ağırlıklarının giderek düşürüldüğünün koleksiyondaki örneği 0,31 g ağırlığındaki akçedir. (**Kat.no: 86**).

III. Mehmed döneminde devam eden enflasyon, Srećković tarafından da ele alınmış, bu dönemin akçelerinin incelenmesi sırasında dikkatli olunması gerektiğini ifade etmiştir. Bunun uyarının nedeni olarak, dönemin standart akçelerinden farklı özellikler taşıyan çok sayıda sahte sikkenin, define ve koleksiyonlarda yer alması olarak açıklanmıştır.¹⁴⁴ Koleksiyonda Konstantiniye ve Sidrekapsi darplı düşük kondisyonda, kırılmış örnekler vardır (**Kat. no. 87, 88, 89**).

I. Ahmed döneminden iki adet *beşlik akçe* kötü kondisyondadır. Cülûs ettiği tarihte (1012) devlet hazinesinin boş denecek seviyede olduğu, bu devrin akçelerinin ağırlıklarının 1½ kırat, ayarlarının %80'e kadar indirildiği bilgisi vardır.¹⁴⁵ Amid ve Canca darplı örneklerde *Azze nasrehü* yerine koleksiyondaki II. Bayezid önceki sikkelerde gördüğümüz *Hullide mülkühü* yazılıdır (**Kat.no. 90-91**).¹⁴⁶

I. Mustafa döneminin sikkesi koleksiyona onluk akçe tipinin girmesini sağlamıştır. Ön yüzünde Sultan'ül berreyni ve Hakan'ül bahreyni Es- Sultan İbn-is sultan yazısı okunur. Arka yüzde merkeze işlenmiş Mustafa ve 1031 okunur. Devren Sultan Mehmed Han ve *Azze nasruhü* ve darp bilgisi yer almaktadır (**Kat.no 92**).

II. Osman döneminin beşlik akçesi ve akçesi tanıtılmıştır. Her iki örneğin de ön yüzünde ortada Osman adı okunmaktadır. Amid ve Mısır darplı örneklerde Amid sikkesinin arka yüzünde *halledallahü mülkehü Azze nasruhü* yer alır. Mısır örneğinde sadece *Hullide mülkühü* niyazına yer verilmiştir (**Kat. no.93-94**).

---

¹⁴³ Damalı 2011, **a.g.k.** s. 920

¹⁴⁴ Srećković, S. (2007), *Akches (Volume Five): Mehmed III-Mustafa I 1003-1032 AH*, Belgrade: Slobodan Srećković s.25.

¹⁴⁵ İ Artuk. ve C. Artuk (1974), *İstanbul Arkeoloji Müzeleri Teşhirdeki İslami Sikkeler Kataloğu*, C. 2, İstanbul: MEB.s.574

¹⁴⁶ Koleksiyondaki I. Ahmed akçelerinde, III. Mehmed akçelerindeki gibi aşınma mevcuttur, ancak taranan kataloglardaki örnekleriyle örtüştüğünden ön ve arka yüz bilgisi verilmiştir.

IV. Murad'ın tahta çıktığı dönemde yaşanan mali sıkıntılar sebebiyle Cülüs töreninde bahşişlerini almayacak olan Yeniçerilerin fikir değiştirmesiyle Enderun-u Hümayun'daki altın ve gümüş kaplar sikke haline getirilip Yeniçerilere dağıtılmıştır.¹⁴⁷ Yine bu dönemde *Para* adı verilen yeni bir sikke türü çıkmıştır. 1 Para 3 akçeye eşittir.¹⁴⁸ Koleksiyonda ise beşlik akçeleri ve akçeleri olmak üzere dokuz örnek tanıtılmıştır (**Kat.no. 95-103**)

IV. Murad'ın son dönemlerinde gümüşlerin giderek değersizleşmesi üzerine altın bedeli 250 akçeye çıkmışken, I. İbrahim'in döneminde baş vezir Kara Mustafa Paşa'nın müdahalesiyle (H.1050/1640) yılında bir düzenleme yapılmıştır. Bu düzenlemeyle eski akçeler toplanıp Sultan İbrahim adına yeni sikkeler piyasaya sürülmüştür.¹⁴⁹ Yine yaptığı maaş düzenlemesiyle devlet ekonomisine katkı sağlayan Kara Mustafa Paşa sayesinde altının değerinin 250 akçeden 160 akçeye düşürülmüştür.¹⁵⁰ I. İbrahim dönemindeki tuğralı sikkelerde ilk defa el muzaffer daima ibaresi yer almış ve tuğralarda bu şekilde kullanılmaya devam edilmiştir.¹⁵¹ Pere, bu dönemde gümüşten dört tip para bastırıldığını (akçe, beşlik akçe, onluk akçe, para), bunların da üretim kalitesi ve kaligrafisine özen gösterilmediğini belirtmiştir.¹⁵² Çalışmada bu döneme ait beş adet akçe tanıtılmıştır. Konstantiniye darplı olanların arka yüzünde Azze nasruhû yazısı kullanılırken Mısır darplı olan akçesinde Hullide mülkehû kullanılmıştır (**Kat.no.104-108**).

Devletin hazinesi, I. İbrahim'in ardından tahta geçen IV. Mehmed'in cülüs töreni için askerlere verilecek karşılayamayacak boyuta ulaşmış, Kara Mustafa Paşa'nın ekonomi politikası devam ettirilmemiş, giderlerin fazla olmasıyla hazine yok olma noktasına gelmiştir. Hazinenin karşılayamadığı bu bahşiş için Sultan'a yakınlığıyla tanınan Cinci Hüseyin Hoca'dan 200 kese akçe istendiği, kendisinden fazlasıyla alındığı ve askere dağıtıldığı, bu dağıtılan akçenin de halk içinde Cinci akçesi olarak ünlendiği bilgisi vardır.¹⁵³ Koleksiyonda IV. Mehmed döneminden iki örnek bulunmaktadır. Beşlik akçe ve akçeden oluşan örneklerin ikisi de Mısır darplıdır (**Kat.no.109-110**).

¹⁴⁷ Artuk ve Artuk 1974, **a.g.k.**,s. 582; Pere 1968, **a.g.k.**, 157.

¹⁴⁸ Pere 1968, **a. g. k.** , s. 157

¹⁴⁹ Pere 1968, **a.g.k.**, s. 163.

¹⁵⁰ Artuk ve Artuk 1974, **a.g.k.**, s. 587

¹⁵¹ Artuk ve Artuk 1974, **a.g.k.**, s. 587.

¹⁵² Pere 1968, a.g.k., s.163.

¹⁵³ Artuk ve Artuk 1974, **a. g. k.**, s.590

II. Süleyman Dönemine gelene dek yaşanan ayaklanmalar, savaş giderleri sebebiyle mali durumun daha kötü bir hal aldığı görülmüştür. Bu dönemde cülûs töreni için bahşiş giderinden önemlisi, aylardır ödenmemiş olan asker maaşlarıdır. Dönemin bir özelliği olarak kapatılmış darphanelerin açılması sayılmaktadır. Cülûs töreni ve ödemeler için yine hazineden altın gümüş eşyalarla bir miktar sikke bastırılmıştır. Bu sikke tecdidinde bir dirhem gümüşten 12,5 yerine 17 akçe kesilmesi kararlaştırılmıştır.¹⁵⁴ Dönem hakkında iki önemli gelişmeden biri mangır basımına yeniden ağırlık verilmesi, diğeri ise Avrupa paraları örnek alınarak Kuruş¹⁵⁵ adında bir sikke tipinin basılmasıdır. Basılan mangırların 2 adedi 1 akçe değerinde kabul görmüş, hatta esnaf arasında akçe ve kuruştan daha çok tercih edilir hale gelmişti. Faydalı bir adım olarak hayata geçirilen mangır basımı, kalpazanlar sebebiyle uzun süre kalıcı olamamıştır. Akçenin zamanla değer kaybedip, kullanılamaz hale gelmesiyle Avrupa kuruşları dolaşımında daha fazla yer bulmuştur ancak bu durumun devletin gücü hakkında kötü bir imaj oluşturduğu düşüncesiyle Osmanlı Devleti kendi kuruşlarını tedavüle sokmuştur. 1 kuruş 40 para ve 120 akçe değerinde olup, %60 gümüş içeriyordu.¹⁵⁶ Koleksiyondaki II. Süleyman sikkeleri de dönemin bahsedilen yeniliklerinden Kuruş (**Kat.no. 111**) ve Mangır örnekleridir(**Kat.no. 112-115**). Kuruş arka yüzünde dâme mülkehû duasıyla basılmıştır. Mangırlarsa, ön yüzünde- el-muzaffer daima- tuğralı, arka yüzünde Konstantiniye ismiyle düzenlenmiştir.

Koleksiyonda II. Mustafa dönemine ait iki adet 1 kuruş, üç adet ½ kuruş tanıtılmıştır. Kuruşlar Edirne ve Kontantiniye daplıdır. 1106 tarihi okunmaktadır. (Kat.no. 116-117). 1108 yılında Avrupa paralarının toplatılarak, üzerindeki yazıların silinmesiyle kuruşlara Sultan'ül berreyın ibaresi ile Tuğra basılarak yeniden kullanılması kararı alınmıştır.¹⁵⁷ Zolta, ve zolota şeklinde dilimize geçen bir sikke türünün üstünde, kuruşlarla karıştırılmaması adına tuğra kullanılmamıştır.¹⁵⁸

İncelenen III. Ahmet dönemi sikke tipleri koleksiyonda tasarımıyla dikkat çeken örneklerdendir. Sultan III. Ahmed' in, dönemin ünlü hattatları olan Hafız Osman Efendi

¹⁵⁴ Özcan 2005, a. g. k. s. 262

¹⁵⁵ Pere Kuruş kelimesinin aslının Grossus olduğunu, her milletin farklı telaffuzuyla aynı kelimeyi aynı anlamda kullandığını, Türkçe'ye bunun Guruş ve Kuruş şeklinde geçtiğini ifade etmektedir. Bkz. Pere 1968 , a.g.k.,s 175.

¹⁵⁶ Ş. Pamuk (2007), *Osmanlı İmparatorluğu'nda Paranın Tarihi*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları. s. 175

¹⁵⁷ Artuk ve Artuk 1974, a.g. k. , s.612.

¹⁵⁸Bu ismi Polonya'da kullanılan *Zloty* adı verilen büyük boy gümüş sikkelerden almıştır. Bkz. Damalı 2010, a.g.k. s.70.

ve Şeyhülislam Veliüddin Efendi'den hat dersleri olarak başarılı bir hattat olduğu bilinmektedir.¹⁵⁹ Koleksiyondaki sikkelerine bakıldığında da ustalıklı tasarlandığı, süslemeleriyle ön plana çıktığı görülmüştür. III. Ahmed zamanında bir süre kadar (1703-1716) İstanbul ve Mısır darphanelerinde, önceki devrin tuğralı eski cedid eşrefilerine benzeyen altınlar başılmış ve bu eşrefiler üçlük, dörtlük, beşlik, yedilik, onluk olarak piyasaya sürülmüştür. Koleksiyonda eşrefilerden örnekler mevcut değildir. Ancak bu dönemin en dikkate değer sikkelerinden olan *Zeri İstanbul* diye adlandırılan 24 ayar ve yaklaşık 3,50 g ağırlığındaki sikkesi koleksiyonda tanıtılmıştır (**Kat. no. 121**). Ön yüzünde tuğrası (Şah Ahmed bin Mehmed Han el-muzaffer daima)¹⁶⁰, arka yüzünde darp yeri ve 1105 tarihi okunmaktadır. Önceleri Konstantiniye şeklinde verilen darp yerinin *İslambol* olarak karşımıza çıkması bu dönemin sikke yeniliklerindedir. Koleksiyondaki Zeri İstanbul üstünde de İslambol yazısı okunmuştur. Zeri İstanbul'un arka yüzündeki duribe yazısının üstüne, rumi palmet içine yerleştirilmiş vav harfi dikkat çekmiştir. Osmanlı sikkeleri üzerinde zaman zaman bazı işaretler ve harflere rastlanmaktadır. Zira Koleksiyondaki II. Mustafa sikkelerinde de bazı tek harflerin olduğu görülmüştür. Ama III. Ahmed sikkesindeki gibi arka yüzün en tepesine konumlandırılıp, bir süsleme unsuruyla vurgulanarak verilmemiştir. Bu harfler hususunda Atom Damalı, farklı darp tarihlerinin anlaşılması amacıyla H. 1102-1222 (1691-1807) yılları arasında basılan sikkelere işaretler, harfler, semboller konulduğu bilgisini vermiştir.¹⁶¹ Aynı konuda Artuk, III. Ahmed zamanında altın ve gümüş sikkeler üstünde huruf-u mukattaa (kesilerek bütünden ayrılmış harfler) ile bazı işaretler konulduğunu, bu uygulamayla III. Ahmed sikkelerinden önce hiçbir sikkede karşılaşılmadığını, sonrasında I. Mahmud ve III. Osman sikkelerinde de görüldüğünü ama devamında terkedildiğini bildirmiştir.¹⁶² Fakat Artuk bu bilgiyi verdiği kaynakta II. Mustafa sikkeleri arasında no. 1732 ve no. 1737 sikkelerini tanıtırken bu harflerle düzenlendiği görülmüştür.¹⁶³ İşaret harfler hakkında Pere, Artuk'un da kaynağında verdiği bilgiyi yinelemiş fakat bilginin hatalı olduğunu ortaya koyarak, II. Mustafa zamanında da bu usulün olduğuna dikkat çekmiştir.¹⁶⁴ Aykut da tıpkı Pere gibi II.

¹⁵⁹ K. Çığ (2011), *Topkapı Sarayı ve Türk İslam Sanatları*, İstanbul: Kaynak Yayınları, s. 193.

¹⁶⁰ Bkz. Umur, 1980, a.g.k. s. 241.

¹⁶¹ Damalı 2010a, a.g.k. s.37

¹⁶² Artuk ve Artuk 1974, a.g.k., s. 632

¹⁶³ Kat. no. 1731 sikkesinin ön yüzünün alt kısmında mim ve dal harfleri bitişiktir. Bkz. Artuk ve Artuk 1974, a.g.k. s. 609. Kat. no.: 1737 altın sikkesinde ön yüzünde alt kısımda mim harfi vardır. Bkz. Artuk ve Artuk ve Artuk 1974, a.g.k. s. 610

¹⁶⁴ Pere, a.g.k. s. 185

Mustafa zamanındaki kuruş ve yarım kuruşlarda bu harflerin olduğunu ifade etmiştir.¹⁶⁵ Koleksiyonda altın sikkeleri dışında 1 para, 1 Kuruş, 3 Zolta, 1 ½ Kuruş, 1 ½ zolta ve bir adet akçesi bulunur. Sultan III. Ahmed'in Konstantiniye darplı tuğralı akçeleri dışında tuğrasız ve Azze nasruhû duasıyla basılmış akçeleri de mevcuttur.¹⁶⁶ Koleksiyondaki akçe örneği tuğralı tipte olup, darp yeri İslambol değil, Konstantiniye olarak verilmiştir(**Kat. no. 128**).

I. Mahmud sikkelerinin ağırlık ve ayar bakımından III. Ahmed sikkelerine yakın derecede tutulduğu ancak yazıları ve süsleme unsurlarının değişiklik gösterdiği gözlenmiştir. Bu dönemin sikkeleri üstünde de tıpkı II. Mustafa ve III. Ahmed sikkelerinde gördüğümüz gibi tek harfler bulunmaktadır. Bu harflerle ilgili Darphane eminlerinin isminin baş harfi olduğu hakkında bilgi verilmişse de kanıt yoktur.¹⁶⁷ Dönemin öne çıkan paraları Cedit İstanbul, Zeri Mahbub, Mısır Zincirlisi, Mısır Tuğralısı şeklindedir. Koleksiyonda bunlardan örnek bulunmamaktadır. I. Mahmud döneminden 1143 tarihiyle üç adet 1 Kuruş, iki adet ½ Kuruş, üç adet 1 Para'dan oluşan toplam sekiz adet sikke tanıtılmıştır (**Kat.no. 129-136**) Kuruşların tuğraları çiçekli ve rozetli şeklinde iki ayrı tiptedir, yıldız motifi de görülen süslemeler arasındadır.

III. Mustafa da I. Mahmud ve II. Osman sikkelerinin ayarında ve ağırlığında altın sikkeler bastırmıştır. Bu devre ait yeni cins altın sikkeler de Osmanlı nümismatiğine eklenmiştir. Koleksiyonda bu sikkelerden bulunmamaktadır. Çalışmada III. Mustafa devrine ait dört adet *Çifte Zolta*, dört adet *1 Kuruş*, bir adet *Zolta*, bir adet *10 Para*, iki adet *akçeden* oluşan on iki adet sikke belgelenmiştir. Bu dönemde bastırılan zolta ve kuruşlarda ağırlık değişikliğine gidilmiştir. Kuruşların 18-19 g aralığına, zoltaların ise 14-15 g aralığına düşürüldüğü görülmüştür. Ayrıca *Çifte Zolta* adındaki 60 paraya eşit bir sikke de ilk kez III. Mustafa zamanında basılmıştır.¹⁶⁸ Bu yeni birimin dört adet örneği de koleksiyonda verilmiştir (**Kat. no.: 137, 138, 139, 140**). Daha önce de bahsettiğimiz harf ve işaretler bu dönemde de birkaç örnekte eski haliyle uygulanmış fakat kendinden sonra da devam edecek yeni bir tarz gelmiştir. Bu yenilikle bazen yazı aralarına bazen duribe fi yazısı üstüne cülusun kaçınıcı yılında bastırıldığını

---

¹⁶⁵ Aykut 2002, **a.g.k.**, s. 829

¹⁶⁶ Aykut.,2002, **a.g.k.**, s. 829.

¹⁶⁷ Pere 1968, **a.g.k.** s.199

¹⁶⁸ Pere 1968, **a.g.k.**, s. 213

gösteren rakam ve yılın son iki hanesini gösterir şekilde sayılar konulmuştur.¹⁶⁹ Çalışmada yer verilen örneklerinde de zoltalarında ön yüzündeki Sultanül berreyn devamındaki bin yazısı üstünde, kuruş ve paralarda duribe fi üstünde bu sayılardan bulunmaktadır. Tuğrasındaki Han unvanı ise zaman zaman kaldırılmıştır.

Koleksiyonda I. Abdülhamid dönemine ait iki adet Çifte Zolta, altı adet 1 Kuruş, iki adet Zolta, bir adet Para, bir adet 1 Kuruş (Riyal) olmak üzere toplam on iki adet sikke tanıtılmıştır (**Kat.no.149-160**)

III. Selim dönemine geldiğimizde kaynaklarda yine bir mali krizle karşı karşıya kaldığını, bunun sonucunda halktan gümüş ve altın eşyalarını karşılığı ödenecek şekilde toplatıldığını ve bunların düşük ayarlı sikkelerin basımında kullanıldığı bilgisiyle karşılaşırız.¹⁷⁰ Öyle ki saray da sadece sultanın kendi ihtiyacını karşılayacağı kadar eşyası dışında geri kalanını darphaneye göndermiştir. Altın paralar gibi gümüş paraların da ağırlıklarında eksiltme yapılmıştır. Ayrıca bu dönemde ilk defa 2/5 Kuruş değerinde yüzlük ve bunun yarısı değerinde ellilik paralar basılmıştır. Bu yüzlük paradan koleksiyonda tanıtılmıştır. Bir başka dikkat çekici konu da III. Selim paralarında tıpkı III. Ahmed paralarında olduğu gibi Konstantiniye yerine İslambol yazısının tercih edilmesidir. Tuğralarında ise “Selim Han bin Mustafa el Muzafferü Daima” yazılıdır. III. Selim’e ait beş adet 100 Para, iki adet Çifte Kuruş (80 Para), bir adet Çifte Zolta, bir adet 1 Kuruş, altı adet 1 Para yer almıştır (**Kat.no. 161-175**). 1 Paraları düşük kondisyondadır.

Çalışmada yirmi sekiz adetle en fazla Osmanlı sikkesi II. Mahmud dönemine aittir. 31 senelik saltanatında kullanılan madene göre, süsleme ve yazı çeşitleriyle adlandırılacak olan pek çok tipte altın sikke bastırmıştır. Bu sikkelerin cülûs tarihinden itibaren kullanıldıkları dönemler şu şekildedir ¹⁷¹;

İstanbul veya İstanbul Zeri Mahbubu:	1. Senesinden 6. Senesine dek
Diğer nev’i	: 7. Senesinden 12. Senesine dek
Rumi – Atik Rumi	: 9. Senesinden 13. Senesine dek
Cedid Rumi- Yazılı Mahmudiye	: 9. Senesinden 15. Senesine dek

¹⁶⁹ Artuk ve Artuk 1974, **a.g.k.**, s. 654; Pere 1968, **a.g.k.**, s. 213

¹⁷⁰ Pere 1968, **a.g.k.**, s. 229; Artuk ve Artuk 1974, **a.g.k.**, s. 672-673

¹⁷¹ Pere 1968, **a.g.k.**, s. 241

Darulhilafe veya Surre Altını	: 15. Ve 16. Seneleri
Adli- Atik Adli	: 15. Senesinden 19. Senesine dek
	Yarımlıklar son senesine
Cedid Adliye Altını	: 17. Senesinden 23. Senesine
Hayriye – Sandıklı Altını	: 21. Senesinden 24. Senesine
	(Mısırdaki son senesine kadar)

Cedid Mahmudiye – Yirmilik Altını : 26. Senesinden son senesine kadar.

Bunlardan Çifte Cedid Rumi (**Kat.no. 176**), Atik Çifte Rumi (**Kat.no. 177**), Cedid Mahmudiye (**Kat.no.: 178**) koleksiyonda yer almaktadır. II. Mahmud'un Adli mahlasını tuğralarının¹⁷² sağında görmek mümkündür. Bazı örneklerde adli yazısının yerine çiçekli tasarımlar getirilmiştir. Gümüş paralarına bakıldığında koleksiyonda iki adet 6 Kuruş (**Kat. no. 179, 180**), beş adet 5 Kuruş (Cedid Beşlik) (**Kat. no. 181, 182, 183, 184, 185**), bir adet 100 Para (**Kat.no 186**), iki adet 1 Kuruş (**Kat. no. 187, 188**), yedi adet ½ Kuruş (**Kat. no 189, 190, 191, 192, 193, 194, 195**), üç adet 10 Para (**Kat no.: 196,197, 198**), dört adet 1 Para kötü kondisyonda(**Kat. no. 199, 200, 201, 202**), bir adet akçe (**Kat.no 203**) tanıtılmıştır.¹⁷³

Ayrıca Osmanlı sikkeleri içinde kime ait olduğu belirlenemeyen bir adet nakışlı mangır da bulunmaktadır.(**Kat. no. 204**) Nakışlı Osmanlı mangır üstünde *saadet düğümü* adındaki motif farkedilmektedir. Bu motifin Beylikler Dönemi sikkelerinde ve Anadolu Selçuklu sikkelerinde de sıklıkla kullanıldığı bilinmektedir.

Koleksiyonda yer alan Artuklu, Anadolu Selçuklu, Osmanlı sikkelerine ek olarak bir grup oluşturmadığı için katalog sonunda bilgileri verilen örnekler de mevcuttur. **Kat.no. 205** olarak tanıtılan felsin, Halep Eyyübîlerinden El- Aziz Muhammed (H.613-634/1216-1237) dönemine ait olduğu, **Kat.no. 206** ile gösterdiğimiz felsin, Ebu Ahmed Abd Allah el- Musta'sım bi'llah (H.640-656/1242-1258) dönemine ait olduğu ve bir Abbâsî sikkesi olduğu tespit edilmiştir. Eyyübî örneği Abbâsî örneğine kıyasla okunabilir haldedir. Abbâsî felsinin ön yüzü bozulmuş

¹⁷² Tuğraları içinde "Hanı Mahmud bin Abdülhamid elMuzafferî daima" ibaresi yazılıdır. Bkz. Pere 1968, a.g.k.,s. 241

¹⁷³ II. Mahmud sikkeleri hakkında bir çalışma için bkz. A. Yılmaz (2021), Sultan II. Mahmud Dönemi Sikkeleri ve İznik Müzesi'nden Örnekler, *Tarih&Gelecek*, C.7, Sayı.: 2, s.904-922.

olmasına karşın arka yüzü ve form itibariyle Abbâsî sikkelerinin genel özelliklerini taşıdığı görülmüştür. Her iki fels de figürsüzdür. Katalog sonunda yer alan okunamayan gümüş sikkeler, kırılmış olmaları nedeniyle dönem analizi yapılamamıştır. Bu gümüş dirhemler müze uzmanı tarafından, Memlûk sikkeleri olarak kaydedilmiştir (**Kat. no.207, 208, 209, 210, 211**).

6. SONUÇ

Aydın Özkan Koleksiyonu'ndaki İslami sikkelerinin tanıtıldığı çalışmada Mardin Artuklularına ait 8 adet fels bulunmaktadır. Bu grup içinde dinar ya da dirhem yer almamaktadır. Bir örnek dışında hepsinin figürlü tasvir taşıdığı görülmüştür. Figür olarak çoğunlukla hükümdarın, gezegen- burç tasvirlerinin kişileştirilerek verildiğini, Roma- Grek mitolojisinden, Hint astrolojisinden örneklerle, Zengi sikkelerindeki hükümdar portreleriyle benzerlik taşıdığını söylemek mümkündür. Yazı stili kufidir.

Koleksiyonun Anadolu Selçuklu grubu içinde 7 adet fels, 17 adet dirhem tanıtılmıştır. Bu grup içinde ele alınan sikkelerin erken örneklerindeki felslerde elinde üç dişli mızrak tutan süvari şeklinde hükümdar figürü görülmüştür. Dirhemler arasında II. Gıyaseddin Keyhüsrev'in sikkeleri içinde hükümdarın en fazla kullandığı figür olan Şir-i Hurşid tasvirli sikkesi ve Kilikya Ermeni Kralı I. Hetum'un at üstünde hükümdar biçiminde gösterildiği ortak sikkesi bulunmaktadır. Sülüs ve kufi tarzında yazılar kullanılmıştır. Genel olarak dairesel/ kare inci dizili bordür formu ile karşılaşılmıştır. Stilize bitkisel ve geometrik süslemelerin yazıları ayırmada işlevsel olarak da tasarlandığı görülmüştür.

Osmanlı sikkeleri tanıtılan sikkeler içinde en fazla sikke sayısının olduğu gruptur (172 adet). Katalogda verilen tüm altın sikkeler bu grubun içindedir. Sikkelere uygulanan müdahaleler ve darp tekniğinin de gelişmesiyle çeşitlenen sikke tipleri kronolojik olarak takip edilmiştir. Osmanlı sikkelerinde figüre rastlanmamıştır. Sikkelerin ait oldukları dönemlerin tüm özellikleri taşıdığı belirlenmiştir. Koleksiyonda Abbâsî ve Eyyûbî bakır sikkelerinden, anonim gümüş İslam sikkelerinden oluşan toplam 7 adet sikke kataloglanmış ve levhalarda yer verilmiştir. Bu sikkelerde de figürlü tasvir yer almamaktadır.

Müzelerde bulunan sikkelerin katalogları nümismatik alanında çalışma yapan araştırmacılar için en temel kaynaklardan birini oluşturmaktadır. Aynı amaçla koleksiyonerlerin eserlerinin bilimsel çerçevede kataloglanması da önem taşımaktadır. Müze eserleri, koleksiyonlar ve kazı buluntularının tanıtılması sayesinde Anadolu Türk İslam sikke tipolojisi alanında yapılacak çalışmalar gelişecek, karanlık noktalar tartışmasız biçimde aydınlanacaktır.

KAYNAKÇA

- Akkuş, Y. (2010), XIV. ve XV. Asırlarda Osmanlı ve Avrupa Ekonomileri: Bir Mukayese Denemesi, *Istanbul Journal of Sociological Studies*, Sayı:40, s.33-69.
- Artuk, İ. ve Artuk C. (1970), *İstanbul Arkeoloji Müzeleri Teşhirdeki İslami Sikkeler Kataloğu*, C. 1, İstanbul: MEB.
- Artuk, İ. ve Artuk C. (1974), *İstanbul Arkeoloji Müzeleri Teşhirdeki İslami Sikkeler Kataloğu*, C. 2, İstanbul: MEB.
- Artuk, İ. (1980), “Osmanlı Beyliğinin Kurucusu Osman Bey’e Ait Sikke”, *I. Uluslararası Türkiye'nin Sosyal ve Ekonomik Tarihi (1071- 1920) Kongresi (11-13 Haziran 1977)* , (Ed. O. Okyar, H. İnalçık) Ankara, s. 27-33
- Artuk, İ. ve Artuk C. (1993) , *Artukoğulları Sikkeleri*, İstanbul; Sümer Kitabevi.
- Artuk, İ. (2000), *Kanuni Sultan Süleyman Adına Basılan Sikkeler*, 2. Baskı, Ankara
- Ayut, Ş. N. (2000), *Türkiye Selçuklu Sikkeleri I: I. Mesud'dan I. Keykubad'a Kadar (510-616/1116-1220)*,(1. Baskı), İstanbul: Eren Yayıncılık
- Ayut, Ş. N. (2002), “Osmanlı Sikkeleri”, *Türkler Ansiklopedisi*, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, C. 10, s. 824-842
- Aytaç, İ. (2018), Harput İç Kale Kazılarında Bulunan Artuklu Dönemi Sikkeleri, *Fırat Üniversitesi Harput Araştırmaları Dergisi*, Cilt.; V., Sayı: 1, 29-55.
- Bedirhan, Y. (2014), Türkiye Selçukluları'nda Para ve Devletin Para Politikası, *TOD*, Sayı: XIX, s.312
- Çaycı, A. (2002). *Anadolu Selçuklu Sanatı'nda Gezegen ve Burç Tasvirleri*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları

- Damalı, A. (2010a) *Osmanlı Sikkeleri Tarihi*, C:1, İstanbul: Acar Basım ve Cilt Sanayi.
- Damalı, A. (2010b) *Osmanlı Sikkeleri Tarihi*, C:2, İstanbul: Acar Basım ve Cilt Sanayi.
- Damalı, A. (2011) *Osmanlı Sikkeleri Tarihi*, C:3, İstanbul: Acar Basım ve Cilt Sanayi.
- Darphane Müzesi Osmanlı Madeni Paralar Kataloğu (1985), İstanbul: Darphane ve Damga Matbaası
- Deniz, M. (2019), *Mardin Müzesindeki Sürekli Definesine Ait Madeni Eserler*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Emecen, F. (2007), “Osmanlılar (Siyasi Tarih- Klasik Dönem 1300-1774)”, *DİA*, C. 33 , s. 487-496.
- Emecen, F.M. (2016) , *Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluş ve Yükseliş Tarihi (1300-1600)*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Eser, E. (2005), Anadolu Selçuklu Dönemi'nde Sultani Pul: Sikke II. Gıyaseddin Keyhusrev Dönemi Figürlü Sikkeleri, *IX. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu Bildiriler*, Erzurum. s. 239-248
- İnalcık, H. (1951), Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluş ve İnkişafı Devrinde Türkiye'nin İktisadi Vaziyeti Üzerinde Bir Tetkik Münasebetiyle, *Belleten* .c: XV. Sayı: 60 s. 629-684.
- İnalcık, H. , (2010a), “Osmanlı Devleti'nin Kuruluş Tarihi”, *Osmanlı Tarihini Yeniden Yazmak.t HAYY* , S..41-66.
- İnalcık, H. ,(2010b), *Kuruluş Dönemi Osmanlı Sultanları (1302-1481)*, İstanbul: İSAM.
- İzmirlier, Y. (2009), *Anadolu Selçuklu Paraları*, İstanbul.

Kafesoğlu, İ. (1972), *Selçuklu Tarihi*, 1. Baskı, İstanbul; MEB

Karanfil, S. (2021), Aydın Özkan Koleksiyonu'ndaki Bizans Sikkeleri, *ASOS JOURNAL*, Sayı:113,s. 268-291

Köprülü, M. F. (1978), “Artuk Oğulları”, *İslam Ansiklopedisi*, 5. Baskı, C. 1, İstanbul: MEB

Merçil, E. Ve Sevim, A. (1995), *Selçuklu Devletleri Tarihi Siyaset,Teşkilat ve Kültür*, Ankara; TTK Basımevi.

Mıynat, A. (2019), Ortaçağ İslâm Dünyasında Sıradışı Bir Para Birimi: Bakır Dirhemler, *TAD*, C. 38, Sayı. 66, s. 192-207.

Öney, G. (1969),Anadolu Selçuk Sanatında Ejder Fıgürleri, *Belleten*, Cilt:33 Sayı:130 s. 171-192

Ölçer, C. (1968), *Yıldırım Bayezid'in Oğullarına Ait Akçe ve Mangırlar*, İstanbul.

Ölçer, C. (1975), *Nakışlı Osmanlı Mangırları*, İstanbul: Yenilik Basımevi

Ölçer, C. (1984), II. Mehmed Dönemi Sikkeleri, *Tarih ve Toplum Dergisi*, Sayı: 5, s. 325-329

Ölçer, C. (1989), *Sultan Yavuz Selim Şah bin Bayazıd Han Dönemi Osmanlı Sikkeleri 918-926 AH/1512-1520*, İstanbul: Yenilik Basımevi.

Özcan, R (2005), Osmanlı Devleti'nde XVII. Yüzyılda Yapılan Sikke Tashihleri, *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, s.237-266

Pamuk, Ş. (2007) *Osmanlı İmparatorluğu'nda Paranın Tarihi*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

- Parla, C. (2015), Diyarbakır Artuklu Dönemi Urfa Kapısı'nın Figürlü Kabartmalarına İkonografik Yaklaşım, *Turkish Studies*, Volume 10/6 , s. 763-788
- Parlar, G. (1999), *Anadolu Selçuklu Sikkelerinde Yazı Dışı Figüratif Ögeler*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara; Gazi Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi.
- Parlar, G. (2015), Orta Çağ Figürlü Sikkelerinin Taşdığı Anlamlara Bir Bakış, *TÜBA-KED Türkiye Bilimler Akademisi Kültür Envanteri Dergisi*, Sayı: 13, s. 9 – 25.
- Pere, N. (1968), *Osmanlılarda Madeni Paralar, Yapı ve Kredi Bankasının Osmanlı Madenî Paraları Koleksiyonu*, İstanbul: Doğan Kardeş Matbaacılık
- Sahillioğlu, H. (1958), *Kuruluştan XVII. Asrın Sonlarına Kadar Osmanlı Para Tarihi Üzerinde Bir Deneme*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi.
- Sahillioğlu, H. (1989), “Akçe” ,*DİA*. C. 2, s.224- 227
- Sahillioğlu H. (1994a) “Dinar”, *DİA*, C. 9, s.352-355.
- Sahillioğlu, H. (1994b) ” Dirhem”, *DİA*, C. 9, s. 368-371
- Sami, Ş. (1987), *Kamus-i Türki*, 2. Baskı, İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Sevim, A. (1962), Artukluların Soy ve Artuk Bey'in Siyasi Faaliyetleri, *Belleten*, Cilt: XXVI, Sayı: 103, 121-146.
- Sevim, A. (1988), *Anadolu'nun Fethi Selçuklular Dönemi (Başlangıçtan 1086'ya Kadar)*, Ankara; Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Sevim, A., (2011). *Ünlü Selçuklu Komutanları Afşin, Atsız, Artuk, Aksungur*. (2. Baskı), Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

- Sivrioğlu, U. T. (2014), Ortaçağ İslam Sikkelerinde Hellen, Roma-Bizans Etkisi, *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi* , Cilt:1, Sayı:2.
- Spengler, W. F. ve Sayles, W. G. (1992), *Turkoman Figural Bronze Coins and Their Iconography: Vol I, the Artuqids*, Lodi: Wisconsin, Clios Cabinet.
- Srećković, S. (1999), *Akches (Volume One): Orhan Gazi - Murad II, 699-848 AH*, Belgrade: Slobodan Srećković
- Srećković, S. (2000) *Akches (Volume Two): Mehmed II Fatih-Selim I Yavuz, 848-926 AH*, Belgrade: Slobodan Srećković
- Srećković, S. (2003) *Akches (Volume Three): Süleyman I Kanunî, 926-974 AH*, Belgrade: Slobodan Srećković
- Srećković, S. (2007), *Akches (Volume Five): Mehmed III-Mustafa I 1003-1032 AH*, Belgrade: Slobodan Srećković
- Sümer, F. (2009), “Selçuklular (Anadolu Selçukluları)”, *DİA*, C.36, s. 380-384
- Tekin, O. (2002) , Başlangıcından Türkiye Cumhuriyeti’ne Kadar Türk Devletlerinin Sikkeleri, *Türkler Ansiklopedisi*, Cilt: 5, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları. s. 413-422.
- Tekin A. ve Yıldırım, M., (2018), Side Müzesi’ndeki Anadolu Selçuklu Sikkeleri: II. İzzeddin Keykavus, IV. Rükneddin Kılışarslan, II. Alâeddin Keykubad Dönemi, *İSTEM*, Sayı: 31, s. 47-67.
- Teoman, B. (2018), Konya Darplı Anadolu Selçuklu Sikkeleri, *Konya Ticaret Odası Yeni İpek Yolu Dergisi Özel Sayısı, Konya Kitabı XVI*, s. 147-166, Konya.

- Turan, H. (2021), İslam Sanatında Kantûrus (Kentaur) Tasviri, *Sanat Tarihi Dergisi*, Cilt:30, Sayı:1, s. 149-173
- Turan, O. (1998) , *Doğu Anadolu Türk Devletleri Tarihi*, (5. Baskı), İstanbul: Boğaziçi Yay.
- Turan, O. (2009), *Selçuklular Tarihi ve Türk-İslam Medeniyeti*, 10. Baskı, İstanbul; Ötühen Neşriyat.
- Turan, O. (2014), *Türkiye Selçukluları Hakkında Resmî Vesikalar Metin, Tercüme ve Araştırmalar*, Ankara: TTK
- Umur, S. (1980), *Osmanlı Padişah Tuğraları*, İstanbul: Cem Yayınevi.
- Uslu, K. ve Beyazıt, M. F. ve Kara, T. (2010), *Osmanlı İmparatorluğu Madeni Paraları Ottoman Empire Coins 1687-1839 (AH 1099-1255)*, 1. Baskı, İstanbul: Osmanlı Nümismatik Kültür Yayını, Anka Matbaacılık.
- Uykur, R. (2010), *Artuklu Sikkelerinde Yazı ve Süsleme Kompozisyonu*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, , Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Uykur, R. (2011a), Artuklu Türkmenlerinin Sikkelerinde Görülen İktidar ve güç Sembolü Hükümdar Portreleri, *Erdem*, Sayı:59, s.169-198.
- Uykur, R. (2011b), Hüsam el-Din Yuluk Arslan'a Ait Toy/ Kutlama Kompozisyonlu Sikkeler, *Anadolu Kültürlerinde Süreklilik ve Değişim Dr. A. Mine Kadiroğlu'na Armağan* (Ed: Erel, C. İşler, B. Peker, N. , Sağır, G.) Ankara. s. 597-602.
- Uykur, R. (2013), Artuklu Türkmenleri'nin Sikkelerinde Mitolojik Bir Yaratık: "Çift Başlı Kartal", *Seleucia ad Calycadium*, Sayı: 3, 145-158.

Uykur, R. (2018), El-Cezire (Cizre) Zengi Atabeglerinin Sikkeleri, *TAD*, Yıl 11, Sayı XXXIII, ss.23-43.

Ünal, C. ve Teoman, B. (2016), Kuva-yi Milliye Müzesi'nde Yer Alan Artuklu Beyliği'ne Ait Figür Tasvirli Sikkeler, *Seleucia ad Calycadrum*, Sayı: 6, 29-47.

Ünal, H. S. Ve Ünal, C. (2012), Tarsus Müzesi'nde Yer Alan Figür Tasvirli Artukoğulları Sikkeleri “12. Ve 13. Yüzyıllarda Anadolu'da İkonografik Alışveriş” , *Seleucia*, Sayı: 6, 153-184 (?)164

Yapı Kredi Sikke Koleksiyonu Sergileri, Saltanatın İki Yüzü (1995), Haz. Şentürk Ş. ve Johnson B. No. 4, İstanbul: YKY

Yanmaz H. K. (2021), Aydın Özkan Koleksiyonu'na Ait Roma İmparatorluk Dönemi İmparatoriçe Sikkelerinde İmparatoriçe'lerin Saç Tasarımları, *Güneyde Kültür Fikir ve Sanat Dergisi*.

Yıldız, H. D. (1982) “Artuklular”, *Anadolu Uygarlıkları Görsel Anadolu Tarihi Ansiklopedisi*, C. 3, s. 642-643

Yılmaz, A. (2021), Sultan II. Mahmud Dönemi Sikkeleri ve İznik Müzesi'nden Örnekler, *Tarih&Gelecek*, c.7, Sayı: 2, s.904-922.

Yılmazyaşar H. ve Teoman B. (2021), Sikkeler Ne Söylüyor: Karacahisar Kalesi Ve Erken Dönem Osmanlı Sikkeleri, *Fetih ve Medeniyet*, Sayı:1 , s. 36-43

Yırıkoğulları, F. F. (2020), *Bursa Kent Müzesi'ndeki Osmanlı Kuruluş Devri Sikkelerinin Kataloğu Ve Değerlendirmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü

<https://www.osmanliparalari.com/Osmanli-Imparatorlugu-Darphaneleri,DP-24.html>

(Erişim Tarihi 01.04.2022)

<https://www.davidmus.dk/en/collections/islamic/dynasties/late-abbasids> (Erişim Tarihi:
02.04.2022)

LEVHALAR

LEVHA 1

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

12

13

14

15

16

LEVHA 2

9

10

11

12

13

14

15

16

LEVHA 3

17

18

19

20

21

22

23

24

25

26

27

28

29

30

31

32

33

34

35

LEVHA 5

36

37

38

39

40

41

42

43

44

45

46

47

48

49

LEVHA 6

50

51

52

53

54

55

56

57

58

59

60

61

62

63

64

LEVHA 7

65

66

67

68

69

70

71

72

73

74

75

76

77

78

79

80

LEVHA 9

96

97

98

99

100

101

102

103

104

105

106

107

108

109

110

111

112

113

114

115

116

117

LEVHA 11

118

119

120

121

122

123

124

125

126

127

128

129

130

131

132

133

134

135

136

137

138

139

140

141

142

143

144

145

146

147

148

149

150

151

152

153

154

155

156

157

158

159

160

161

162

163

164

165

166

167

168

169

LEVHA 19

170

171

172

173

174

175

176

177

178

179

180

181

182

183

184

185

186

187

188

189

190

191

LEVHA 22

192

193

194

195

196

197

198

199

200

201

202

203

204

205

206

207

208

209

210

211

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı : .Suna DENİZ

Yabancı Dil : İngilizce

Doğum Yeri ve Yılı :

E-Posta :

Eğitim ve Mesleki Geçmişi: 2010-2012 Kütahya Dumlupınar Üniversitesi

KGSMYO

Mimari Restorasyon (Ön Lisans)

:2012-2016 Uludağ Üniversitesi Sanat Tarihi
(Lisans)

:2017 Kazı Sezonu, Amasya Harşena Kalesi ve
Kızlar Sarayı Kazısı

(Sanat Tarihçisi- Restorasyon Teknikeri)